

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIŲ ĮSTAIGA

ATASKAITA DĖL ŽMOGAUS TEISIŲ PADĖTIES JURDAIČIŲ SOCIALINĖS GLOBOS NAMUOSE

2023 m. rugpjūčio 23 d. Nr. NKP–2023/1–1

Vilnius

I. NACIONALINĖ KANKINIMŲ PREVENCIJA IR BENDRA INFORMACIJA APIE ATLIKTĄ PATIKRINIMĄ

1. Pagal Jungtinių Tautų konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą 2 straipsnio 1 dalį, prie šios konvencijos prisijungusios valstybės yra įsipareigojusios imtis veiksmingų įstatymų leidybos, administracinių, teisminių arba kitų priemonių, kad būtų užkirstas kelias kankinimo veiksmams bet kurioje jų jurisdikcijai priklausančioje teritorijoje. Pagal šios konvencijos 16 straipsnio 1 dalį, valstybės įsipareigoja bet kurioje jų jurisdikcijai priklausančioje teritorijoje užkirsti kelią ir kitoms žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar baudimo veikoms, kurios neprilygsta kankinimui, kai tokias veikas padaro valdžios pareigūnas ar kitas oficialias pareigas einantis asmuo arba kai jos padaromos jam kurstant arba sutinkant ar jo tyliu pritarimu.

Vadovaujantis Seimo kontrolierių įstatymo 3 straipsnio 3 punktu, 19¹ straipsnio 1 ir 2 dalimis, Seimo kontrolieriai įgalioti tikrinti, kaip užtikrinamos laisvės apribojimo vietose esančių asmenų žmogaus teisės ir laisvės vykdant nacionalinės kankinimų prevencijos laisvės apribojimo vietose funkcijas pagal Jungtinių Tautų konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą fakultatyvų protokolą. Pagal Seimo kontrolierių įstatymo 19¹ straipsnio 3 dalį, laisvės apribojimo vieta yra bet kuri Lietuvos Respublikos jurisdikcijai priklausanti ar jos kontroliuojama vieta, kurioje asmenų laisvė yra arba gali būti apribota, vadovaujantis valdžios įstaigos sprendimu ar jai paraginus arba su jos pritarimu ar sutikimu, įskaitant globos namus.

Pagal Nacionalinės kankinimų prevencijos vykdymo laisvės apribojimo vietose tvarkos aprašo, patvirtinto Seimo kontrolierių įstaigos vadovo 2022 m. rugpjūčio 31 d. įsakymu Nr. 1V–47 „Dėl Nacionalinės kankinimų prevencijos vykdymo laisvės apribojimo vietose tvarkos aprašo patvirtinimo“, 3 punktą, nacionalinės kankinimų prevencijos tikslas – nustatyti galimas kankinimo ir kitokio žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar baudimo priežastis, rizikas ir požymius laisvės apribojimo vietose, gerinti elgesį su asmenimis, kurių laisvė yra apribota, šių asmenų laikymo sąlygas, taip pat užkirsti kelią kankinimui ir kitokiam žiauriam, nežmoniškam ar žeminančiam elgesiui ar baudimui. Viena iš šio tvarkos aprašo 7 punkte numatytų patikrinimų laisvės apribojimo vietose rūšių – nuodugnus patikrinimas. Tai išsamus žmogaus teisių ir laisvių padėties laisvės

apribojimo vietoje įvertinimas, kurio metu yra išanalizuojami netinkamo elgesio su asmenimis, kurių laisvė yra apribota, rizikos veiksniai, pagrindinės problemos užtikrinant šių asmenų teises ir laisves, taip pat geroji praktika, susijusi su nustatytais veiksmingo žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo pavyzdžiais. Nuodugnaus patikrinimo metu vertinami įvairūs su žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimu laisvės apribojimo vietoje susiję aspektai.

Vadovaujantis Seimo kontrolierių įstatymo 19¹ straipsnio 4 dalies 9 punktu, Seimo kontrolieriai turi teisę pavesti Seimo kontrolierių įstaigos valstybės tarnautojams ir kitiems darbuotojams gauti visą informaciją apie elgesį su asmenimis, kurių laisvė apribota, apie jų laikymo sąlygas, taip pat apie tokių asmenų skaičių, apie laisvės apribojimo vietų skaičių ir jų buvimo vietą, nuolat tikrinti, kaip laisvės apribojimo vietose elgiamasi su asmenimis, kurių laisvė apribota, patekti į visas laisvės apribojimo vietas ir visas jose esančias patalpas, susipažinti su jų įrengimu ir infrastruktūra, apklausti be liudininkų asmenis, kurių laisvė apribota, taip pat bet kokius kitus asmenis, kurie galėtų suteikti reikiamos informacijos.

Seimo kontrolierių įstaigos vadovė Erika Leonaitė 2023 m. birželio 15 d. įsakymu Nr. 11P-14 „Dėl Seimo kontrolierių įstaigos darbuotojų komandiruotės į Jurdaičių socialinės globos namus“ Seimo kontrolierių įstaigos Žmogaus teisių biuro vedėjui Vytautui Valentinavičiui, patarėjoms Faustai Viktorijai Osičnaitėi ir Godai Jurevičiūtei, vyriausiosioms specialistėms Gretai Bylaitei ir Ugnei Pauraitėi pavedė kankinimų prevencijos tikslais 2023 m. birželio 26–29 d. atlikti patikrinimą Jurdaičių socialinės globos namuose (toliau – Globos namai, įstaiga).

Vadovaujantis Jurdaičių socialinės globos namų nuostatų, patvirtintų Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2010 m. birželio 22 d. įsakymu Nr. A1-260 „Dėl Jurdaičių socialinės globos namų nuostatų patvirtinimo“ (toliau – Globos namų nuostatai), 1 punktu, Globos namai yra biudžetinė įstaiga, kurios paskirtis – užtikrinti socialinę globą suaugusiems asmenims, kurie turi negalią, dėl kurios jie negali gyventi savarankiškai, ir kuriems būtina nuolatinė specialistų priežiūra. Globos namuose apgyvendinami asmenys, kurie turi proto negalią ir (ar) psichikos sutrikimų, dėl kurių jiems nustatytas 0–40 procentų darbingumo lygis arba didelių ar vidutinių specialiųjų poreikių lygis, ir (ar) kuriems nustatytas specialusis nuolatinės slaugos ar specialusis nuolatinės priežiūros (pagalbos) poreikis. Vadovaujantis Globos namų nuostatų 5 punktu, Globos namų savininkė yra valstybė, o Globos namų savininko teises ir pareigas įgyvendina Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

Globos namų nuostatų 8 punkte numatyti Globos namų veiklos tikslai yra: teikti socialinę globą, užtikrinančią globos namų gyventojų poreikių tenkinimą ir geriausius jo interesus; tenkinti psichologines, socialines, kultūrinės ir dvasines kiekvieno globos namų gyventojų reikmes, jiems užtikrinant pasirinkimo teisę, įgyvendinant jų asmeninius poreikius ir sudarant galimybę palaikyti ryšius su šeima, artimaisiais, visuomene; atsižvelgiant į globos namų gyventojų savarankiškumo lygį, poreikius ir interesus, užtikrinti jų saviraišką, motyvavimą, skatinti ir padėti integruotis į bendruomenę.

Valstybinė akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnyba prie Sveikatos apsaugos ministerijos Globos namams suteikė teisę užsiimti asmens sveikatos priežiūros veikla ir teikti antrinės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros medicinos: vidaus ligų, psichiatrijos, slaugos – bendrosios praktikos slaugos, kitas ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros, masažo paslaugas.¹

¹ Valstybinė akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos direktoriaus 2004 m. liepos 13 d. licencija Nr. 2819.

Atsižvelgiant į tai, patikrinimo metu vertinti ir šioje ataskaitoje aptariami klausimai, susiję su Globos namų struktūra ir personalo sudėtimi (2 punktas), aplinkos ir informacijos pritaikymu asmenims su negalia bei pagalbos kvietimo sistemos įrengimu (3 punktas), gyventojų privatumo užtikrinimu (4 punktas), gyventojų judėjimo laisvės užtikrinimu (5 punktas), gyventojų savarankiškumo skatinimu (6 punktas), gyventojų užimtumo užtikrinimu (7 punktas), psichologinių paslaugų prieinamumu gyventojams (-oms) (8 punktas), fizinio suvaržymo priemonių taikymu ir smurto prevencijos, intervencijos ir postvencijos užtikrinimu (9 punktas) ir dantų protezavimo paslaugų užtikrinimu (10 punktas).

Atliekant patikrinimą buvo bendrauta su Globos namų direktore, socialiniais (-ėmis) darbuotojais (-omis), slaugytojais (-omis), užimtumo specialistais (-ėmis), individualios priežiūros darbuotojais (-omis), psichologe, medicinos psichologe, kitais (-omis) administracijos darbuotojais (-omis), gyventojais (-omis). Lankantis įstaigoje buvo apžiūrėtos gyvenamosios patalpos, asmens higienos kambariai, laisvalaikio ir užimtumo patalpos, įstaigos teritorija lauke, vertinti dokumentai (darbuotojų pareigybių aprašymai, darbo grafikai, Globos namų veiklą reglamentuojantys vidaus dokumentai, gyventojų ambulatorinės asmens sveikatos istorijos, gyventojų individualūs socialinės globos planai (toliau – Individualūs planai), užimtumo planai ir kt. dokumentai).

II. PATIKRINIMO METU NUSTATYTOS APLINKYBĖS IR KITA SU PATIKRINIMU SUSIJUSI INFORMACIJA

2. Dėl Globos namų struktūros ir personalo sudėties

2.1. Aktualūs tarptautiniai standartai

Europos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurių, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (toliau – CPT) akcentuoja, kad socialinės globos įstaigose yra būtina užtikrinti pakankamą personalo, kuris turėtų tinkamą patirtį, skaičių, taip pat naktį bei savaitgaliais.²

CPT yra pabrėžęs³, kad dėl sudėtingo darbo pobūdžio yra svarbu, kad socialinės globos įstaigų slaugytojai (-os) ir jų padėjėjai (-os) būtų tinkamai atrinkti ir, prieš pradėdami darbą, būtų apmokomi, kaip žmogiškai ir saugiai rūpintis gyventojais. Tokie mokymai turi būti organizuojami ir darbo metu. Didelis dėmesys turi būti skiriamas tam, kad naktinės pamainos metu įstaigoje būtų pakankamas skaičius slaugytojų ir padėjėjų, kurie (-ios) turi būti reguliariai tikrinami, kai atlieka savo funkcijas. Svarbu, kad personalui būtų teikiama visa reikalinga pagalba ir psichologinė parama, siekiant užkirsti kelią perdegimui ir išlaikyti aukštus priežiūros standartus.

Medicininis ir psichiatrinis gydymas yra svarbi globos dalis. Dėl šios priežasties, šeimos gydytojas ir psichiatras, atsižvelgiant į gyventojų poreikius ir įstaigos dydį, turi reguliariai būti įstaigoje. Nors vienas slaugytojas visą laiką, taip pat ir naktį, turi būti įstaigoje.

2.2. Aktualios Lietuvos Respublikos teisės aktų nuostatos

2.2.1. Vadovaujantis Socialinių paslaugų įstatymo 19 straipsnio 6 dalimi, socialinių paslaugų įstaigoje dirba socialiniai (-ės) darbuotojai (-os), individualios priežiūros darbuotojai (-os) ir kiti (-os) socialinių paslaugų srities darbuotojai (-os), kurių pareigybių ir atliekamų funkcijų sąrašą tvirtina

² General report on the CPT's activities [CPT/Inf(98)12], 30, 42 ir 45 p., prieinama per: <https://rm.coe.int/1680696a72>.

³ Persons deprived of their liberty in social care establishments, CPT Factsheet [CPT/Inf(2020)41], 17, 19 p., prieinama per: <https://rm.coe.int/1680a0cc19>.

socialinės apsaugos ir darbo ministras⁴, taip pat švietimo, sveikatos priežiūros specialistai ir kiti darbuotojai. Pagal šio įstatymo 20 straipsnio 1 ir 6 dalis, socialinį darbą dirba socialiniai darbuotojai, kurie šio įstatymo nustatyta tvarka turi teisę dirbti socialiniu darbuotoju. Vadovaujantis šio įstatymo 19 straipsnio 6¹ dalimi, Individualios priežiūros darbuotoju turi teisę dirbti asmuo, atitinkantis šiame įstatyme nustatytus reikalavimus.

2.2.2. Socialinės globos normų aprašo, patvirtinto Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. vasario 20 d. įsakymu Nr. A1–46 „Dėl Socialinės globos normų aprašo patvirtinimo“ (toliau – Aprašas), 4 priedo „Senyvo amžiaus asmenų ir suaugusių asmenų su negalia ilgalaikės (trumpalaikės) socialinės globos normos, taikomos socialinės globos namams, specializuotiems slaugos ir socialinės globos namams ir grupinio gyvenimo namams“ (toliau – Aprašo 4 priedas), 20.2 papunktyje įtvirtinta, kad socialinės globos įstaigoje dirba personalas, turintis teisės aktuose nustatytą reikiamą profesinį išsilavinimą, išklauses mokymus, įgijęs licencijas, atestacijos pažymėjimus.

2.2.3. Socialinių paslaugų srities darbuotojų profesinės kompetencijos tobulinimo uždavinius, praktinės veiklos vertinimo ir profesinės kompetencijos tobulinimo principus, profesinės kompetencijos tobulinimo reikalavimus, profesinės kompetencijos tobulinimo poreikių vertinimo tvarką bei socialinių darbuotojų ir socialinių paslaugų įstaigų vadovų atestacijos uždavinius, kvalifikacines kategorijas ir jų nustatymo kriterijus, suteikimo ir panaikinimo bei skundų nagrinėjimo tvarką nustato Socialinių paslaugų srities darbuotojų profesinės kompetencijos tobulinimo tvarkos aprašas bei Socialinių darbuotojų ir socialinių paslaugų įstaigų vadovų atestacijos tvarkos aprašas, patvirtintas Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. A1–92 „Dėl Socialinių paslaugų srities darbuotojų profesinės kompetencijos tobulinimo tvarkos aprašo bei Socialinių darbuotojų atestacijos tvarkos aprašo patvirtinimo“ (toliau – socialinių darbuotojų profesinės kompetencijos tobulinimo tvarka).

2.2.4. Aprašo 4 priedo 19 punkte numatyta, kad socialinę globą teikiančio personalo struktūra yra suformuota atsižvelgiant į įstaigoje paslaugas gaunančių asmenų skaičių, jų specialiuosius poreikius ir turimą negalią.

2.2.5. Minimalios ilgalaikę socialinę globą suaugusiems asmenims su negalia teikiančio personalo darbo laiko sąnaudos nustatytos Socialinę globą teikiančių darbuotojų darbo laiko sąnaudų normatyvų, patvirtintų socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. lapkričio 30 d. įsakymu Nr. A1–317 „Dėl Socialinę globą teikiančių darbuotojų darbo laiko sąnaudų normatyvų patvirtinimo“ (toliau – Darbo laiko sąnaudų normatyvai), 10 punkte, kuriuo vadovaujantis:

a) vienam suaugusiam asmeniui su negalia tenka 0,04–0,1 socialinio darbuotojo pareigybės (vienas darbuotojas turėtų prižiūrėti 10–25 žmones) ir 0,14–0,36 individualios priežiūros personalo / slaugytojo padėjėjo pareigybės (vienas darbuotojas turėtų prižiūrėti 3–7 žmones);

b) vienam senyvo amžiaus ar suaugusiam asmeniui su sunkia negalia tenka 0,03–0,06 socialinio darbuotojo pareigybės (vienas darbuotojas turėtų prižiūrėti 16–33 žmones) ir 0,3–0,5 individualios priežiūros personalo / slaugytojo padėjėjo pareigybės (vienas darbuotojas turėtų prižiūrėti 2–3 žmones);

c) vienam naktį dirbančiam darbuotojui turi tekti rūpintis ne daugiau nei 30 gyventojų, bet ne mažiau nei 1 darbuotojas naktį turi dirbti įstaigoje arba įstaigos atskirose patalpose (pastate, name, bute, grupėje, taip pat, jei įstaigos patalpose nėra įrengta pagalbos kvietimo sistema, – aukšte),

⁴ Socialinių paslaugų srities darbuotojų pareigybių sąrašas, patvirtintas socialinės apsaugos ir darbo ministro 2014 m. spalio 13 d. įsakymu Nr. A1-487 „Dėl socialinių paslaugų srities darbuotojų pareigybių sąrašo patvirtinimo“.

papildomai numatant, kad socialinių paslaugų įstaigos nustatyta tvarka, esant poreikiui ar kritinei situacijai, dirbti į įstaigą atvyksta bent 1 kitas darbuotojas.

Socialinei globai teikti įstaigoje (papildomai) steigiamos pareigybės, arba, atsižvelgiant į gavėjų poreikius, organizuojamos, nesteigiant pareigybių įstaigoje: a) vyriausiojo socialinio darbuotojo arba socialinio darbo padalinio vadovo arba įstaigos vadovo pavaduotojo socialiniams reikalams (iki 50 paslaugų gavėjų – 0,5–1 pareigybė, daugiau nei 50 paslaugų gavėjų – 1–2 pareigybės); b) gydytojo (iki 100 paslaugų gavėjų – 0,5–1 pareigybė, daugiau nei 100 paslaugų gavėjų – 1–1,5 pareigybės); c) užimtumo specialisto (arba specialiojo / neformaliojo ugdymo pedagogo) (25–50 paslaugų gavėjų – 1 pareigybė); slaugytojo (1 pareigybė 10–30 paslaugų gavėjų); d) kineziterapeuto / gydomojo masažo specialisto / ergoterapeuto (30–70 gavėjų – 1 pareigybė); e) psichologo (iki 100 gavėjų 0,5–1 pareigybė, daugiau nei 100 gavėjų – 1–2 pareigybės; sielovados darbuotojo, dietisto (po 0,5–1 pareigybę); gestų kalbos vertėjo ar (ir) darbuotojo, gebančio komunikuoti su klausos negalią turinčiais asmenimis (kai yra bent vienas klausos negalią turintis gavėjas) (0,25–1 pareigybė).

2.2.6. Bendrosios praktikos slaugytojo teises, pareigas bei kompetenciją reglamentuoja Lietuvos medicinos norma MN 28:2019 „Bendrosios praktikos slaugytojas“, patvirtinta Sveikatos apsaugos ministro 2011 m. birželio 8 d. įsakymu Nr. V–591 „Dėl Lietuvos medicinos normos MN 28:2019 „Bendrosios praktikos slaugytojas“ patvirtinimo“.

2.2.7. Valstybės ir savivaldybių įstaigų darbuotojų darbo apmokėjimo ir komisijų narių atlygio už darbą įstatymo 10 straipsnyje nurodyta, kad biudžetinės įstaigos darbuotojui, atsižvelgiant į atliekamų funkcijų ar užduočių sudėtingumą, mastą ir pobūdį, gali būti skiriamos priemokos už pavadavimą, kai raštu pavadama laikinai atlikti kito darbuotojo pareigybei nustatytas funkcijas. Šių priemokų, kurios gali būti skiriamos ne ilgiau kaip iki kalendorinių metų pabaigos, suma negali viršyti 30 procentų pareiginės algos pastoviosios dalies dydžio. Šių priemokų ir pareiginės algos kintamosios dalies suma negali viršyti 60 procentų nustatytos pareiginės algos pastoviosios dalies dydžio.

2.3. Patikrinimo metu nustatytos aplinkybės

2.3.1. Globos namus sudaro pagrindinis padalinys, butas Jurdaičių kaime ir grupinio gyvenimo namai Joniškėje. 2023 metams įstaigoje buvo patvirtintos 247 vietos ilgalaikiai socialinei globai, 13 vietų trumpalaikiai socialinei globai ir 4 vietos laikino atokvėpio paslaugai teikti. Numatyta, kad per 2023 metus planinis vietų skaičius įstaigoje turėti sumažėti 6 vietomis. 2023 m. birželio 24 d. duomenimis, 7 asmenys buvo laukiantys eilėje patekti į įstaigą.

Patikrinimo metu pagrindiniame Globos namų padalinyje ilgalaikė socialinė globa buvo teikiama 236 asmenims su negalia (100 moterų ir 136 vyrams), 10 asmenų gyveno grupinio gyvenimo namuose (5 moterys ir 5 vyrai), 10 asmenų buvo teikiama trumpalaikė socialinė globa (2 vyrams ir 8 moterims). Iš 236 pagrindinio padalinio gyventojų, kuriems buvo teikiama ilgalaikė socialinė globa, 75 asmenys buvo su sunkia negalia, dar 10-čiai asmenų su sunkia negalia teikiama trumpalaikė socialinė globa.

Pagrindiniame padalinyje gyventojai (-os) buvo apgyvendinti (-os) 4 korpusuose. Pirmajame 3 aukštų korpuso aukšte veikė Intensyvios slaugos skyrius (39 gyventojai (-os)), 2 ir 3 aukštuose atitinkamai veikė II ir III skyriai, kuriuose buvo apgyvendinti mažiau savarankiški (turintys sunkias judėjimo, regos, klausos, intelekto ar kompleksines negalias) Globos namų gyventojai (-jos) (atitinkamai 47 asmenys, iš kurių vienam buvo teikiama trumpalaikė socialinė globa, ir 45 asmenys,

iš kurių vienam buvo teikiama trumpalaikė socialinė globa). Šiame korpuse taip pat veikė ir trumpalaikės socialinės globos skyrius, kuriame buvo apgyvendinta 11 asmenų (iš jų 3 asmenims buvo teikiama ilgalaikė socialinė globa). Antrajame korpuse veikė 2 aukštų Dvaro skyrius, kuriame buvo apgyvendinti asmenys su intelekto sutrikimais (31 gyventojas (-a)). Trečiame dviejų aukštų korpuse, kuriame įkurdintas IV skyrius, apgyvendinti labiausiai savarankiški (-os) įstaigos gyventojai (-jos) (64 asmenys). Ketvirtame korpuse įkurtas Specialusis skyrius, kuriame gyveno 6 asmenys, vidurių šiltinės bakterijos nešiotojai. Jurdaičių kaime yra įstaigai priklausantis butas, kuriame apgyvendinti 3 asmenys.

2.3.2. Pagal Jurdaičių socialinės globos namų 2023 m. pareigybių sąrašą, patvirtintą Globos namų direktoriaus 2023 m. sausio 3 d. įsakymu Nr. V-02, įstaigoje numatytos 147 pareigybės, iš kurių 2,5 buvo neužpildytos: 0,5 socialinio darbuotojo, 1 bendrosios praktikos slaugytojo ir 1 skalbyklos mašinų operatoriaus. Patikrinimo metu valdymo padalinyje buvo 7,5 pareigybės, ūkio padalinyje – 20 pareigybių, sveikatos priežiūros padalinyje – 19,75 (iš jų – 12 bendrosios praktikos slaugytojų ir 3 slaugytojo padėjėjų, socialinio darbo padalinyje – 94,75 pareigybės (iš jų – 13 socialinių darbuotojų ir 74,5 individualios priežiūros darbuotojų), dar 1 socialinis darbuotojas ir 4 individualios priežiūros darbuotojai dirbo grupinio gyvenimo namuose.

2.3.3. Vadovaujantis Darbo laiko sąnaudų normatyvais, Globos namų įstaigos pagrindiniame padalinyje su 85 asmenimis su sunkia negalia (75, kuriems teikiama ilgalaikė ir 10, kuriems buvo teikiama trumpalaikė socialinė globa) turėtų dirbti 2,57–5,3 socialiniai darbuotojai ir 28,33–42,5 individualios priežiūros darbuotojų, su likusiais 161 asmenimis su negalia turėtų dirbti 6,44–16,1 socialinių darbuotojų bei 23–53,66 individualios priežiūros darbuotojų. Įstaigos pagrindiniame padalinyje iš viso turėtų dirbti 9,01–21,04 socialinių darbuotojų ir 51,33–96,16 individualios priežiūros darbuotojų, kas atitinka Darbo laiko sąnaudų normatyvus.

2.3.4. Darbo laiko sąnaudų normatyvus taip pat atitinka ir sveikatos priežiūros padalinio darbuotojų skaičius. Įstaigoje 246 asmenims paslaugas turėtų teikti 8,2–24,6 slaugytojai (-os), kai patikrinimo metu jų dirbo 13 (1 iš jų – vyriausioji slaugytoja-slaugos administratorė) bei 3 slaugytojo padėjėjai (-os). Atlikus vakarinį patikrinimą ir peržiūrėjus darbo laiko apskaitos žiniaraščius nustatyta, kad naktimis įstaigoje budi vienas (-a) bendrosios praktikos slaugytojas (-a), o kiekviename skyriuje dirba individualios priežiūros darbuotojai (-os), išskyrus Specialųjį skyrių, kurio gyventojų naktinė priežiūra teko tam pačiam individualios priežiūros darbuotojui, budėjusiam ir IV skyriuje.

2.3.5. Kalbinti socialinio darbo ir sveikatos priežiūros padalinių darbuotojai (-jos) darbo krūviais ir sąlygomis nesiskundė, taip pat pasakojo, kad nors darbe ir būna stresinių situacijų, tačiau jos yra sprendžiamos ir bendra atmosfera įstaigoje yra gera. Gyventojai (-os) taip pat nenurodė, kad darbuotojai (-os) jiems (joms) skirtų nepakankamai dėmesio, ar jiems (joms) būtų teikiamos nekokybiškos paslaugos.

2.3.6. Globos namų socialiniai (-ės) darbuotojai (-os) kasmet dalyvauja supervizijoje. 2022 m. ir 2023 m. jas vedė specialistai iš Lietuvos profesinių santykių konsultantų asociacijos. Taip pat 4 kartus per metus įstaigos socialiniai darbuotojai organizuoja intervizijas, per kurias, kaip matyti iš peržiūrėtų protokolų, ieško sprendimų dėl situacijų, susijusių su gyventojų agresyviu elgesiu, darbuotojų patiriama įtampa darbe.

2.3.7. Įvertinus peržiūrėtus dokumentus nustatyta, kad darbuotojams (-oms) už pavadavimus atostogų ar nedarbingumo laikotarpiu yra mokamas atlygis. Pavaduojantys (-čios) darbuotojai (-os) Globos namų direktorei teikia užpildytą prašymo-sutikimo formą, patvirtintą Globos namų direktoriaus 2022 m. kovo 14 d. įsakymu Nr. V-18, prašyme-sutikime įvardija konkretų pavaduojamą

asmenį ir atitinkamą apmokėjimo už pavadavimą formą (mokėti atlyginimą už darbą paromis pagal darbo laiko apskaitos žiniaraštį; mokėtiną priedą (formoje paliktas tarpas, tačiau tikrintuose dokumentuose ranka buvo įrašyta 10 proc. pastoviosios darbo užmokesčio dalies priedą prie atlyginimo).

2.4. Apibendrinant šios ataskaitos 2.3 papunktyje nurodytas aplinkybes, susijusias su, be kita ko, tuo, kad:

- socialinių darbuotojų, individualios priežiūros darbuotojų ir slaugytojų skaičius įstaigoje atitinka Darbo laiko sąnaudų normatyvus,
- darbuotojams (-oms) už pavadavimus atostogų ir nedarbingumo laikotarpiu yra mokamas atlygis,
- naktimis skyriuose yra nuolat budintys asmenys,
- darbuotojai (-os) neišsakė nusiskundimų dėl darbo ir emocinio krūvio, o gyventojai (-os) darbuotojų atžvilgiu skundų neturėjo,

konstatuotina, kad įstaigoje nėra nustatytų netinkamo ir teisės aktus pažeidžiančio darbo organizavimo šioje įstaigoje požymių, kurie darytų neigiamą įtaką gyventojų gerovei ir lemtų galimus jų žmogaus teisių pažeidimus.

3. Dėl aplinkos ir informacijos pritaikymo asmenims su negalia bei pagalbos kvietimo sistemos įrengimo

3.1. Aktualūs tarptautiniai standartai

3.1.1. Jungtinių Tautų asmenų su negalia teisių konvencijos (toliau – Asmenų su negalia teisių konvencija) 9 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog valstybės turi imtis atitinkamų priemonių, kad užtikrintų asmenims su negalia lygiai su kitais asmenimis fizinės aplinkos, kitų visuomenei prieinamų objektų ar teikiamų paslaugų prieinamumą. Šios konvencijos 9 straipsnio 1 dalies a punkte nustatyta, kad „priemonės, kurios apima prieinamumo kliūčių ir trukdžių nustatymą ir pašalinimą, *inter alia* taikomos: a) pastatams [...] ir kitokiems vidaus ir lauko objektams, įskaitant [...] būstą, medicinos įstaigas ir darbo vietas; [...]“. Pagal Asmenų su negalia teisių konvencijos 20 straipsnio b punktą, konvencijos šalys yra įsipareigojusios imtis veiksmingų priemonių sudaryti sąlygas asmenims su negalia gauti kokybiškas mobilumą palengvinančias priemones, įrenginius, pagalbines technologijas ir pagalbinių bei tarpininkų pagalbą, įskaitant galimybę jais pasinaudoti už prieinamą kainą.

3.1.2. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijų Nr. Rec(2009)6 Dėl senėjimo ir negalios 21 amžiuje 1.13 papunktyje pabrėžta, kad gyvenamieji ir visuomeninio naudojimo pastatai bei transporto priemonės turi būti visiškai prieinami ir pritaikyti naudoti asmenims su negalia, taip užtikrinant aukščiausią įmanomą jų autonomijos bei judėjimo laisvės standartą.⁵

3.1.3. CPT yra pažymėjęs⁶, jog socialinės globos namų personalas turėtų užtikrinti gyventojų saugumą esant lauko erdvėse ir suteikti būtiną pagalbą visiems (-oms) gyventojams (-oms), turintiems (-čioms) fizinę negalią, taip pat jog socialinių globos namų erdvės turėtų būti suprojektuotos arba pritaikytos laikantis pripažintų prieinamumo standartų (turi turėti rampas, asmenų su negalia vežimėlių prieigas, liftus). Netinkama erdvė ir (arba) infrastruktūra negali būti laikoma pateisinama

⁵ Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijos Nr. Rec (2009)6, Dėl senėjimo ir negalios 21 amžiuje, prieinama per: <https://rm.coe.int/16806992fc>

⁶ Persons deprived of their liberty in social care establishments, CPT Factsheet [CPT/Inf(2020)41], 12, 13 p., prieinama per: <https://rm.coe.int/1680a0cc19>.

priežastimi neleisti gyventojams (-oms) naudotis kasdieninėmis lauko poilsio zonomis ir (arba) sodais. Gyventojams (-oms), turintiems (-čioms) judėjimo negalia, turėtų būti suteikiama tinkama personalo pagalba, taip pat tinkama įranga (asmenų su negalia vežimėliai ir kt.)

3.2. Aktualios Lietuvos Respublikos teisės aktų nuostatos

3.2.1. Pagal Asmenų su negalia socialinės integracijos įstatymo 3 straipsnį, asmenys su negalia turi tokias pačias teises kaip ir kiti visuomenės nariai ir turi būti nuolat skatinami būti savarankiški. Taip pat asmenims su negalia turi būti sudaromos sąlygos veiklai visose gyvenimo srityse ir galimybė naudotis ištekliais, o teikiant paramą atsižvelgiama į skirtingus asmenų su negalia poreikius. Šio įstatymo 11 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog reikalavimai dėl asmenims su negalia fiziškai tinkamos aplinkos visose gyvenimo srityse įgyvendinami atliekant teritorijų planavimą ir statinių projektavimą bei viešosios paskirties pastatų, būsto ir jo aplinkos, viešojo transporto objektų, skirtų keleiviams aptarnauti, ir jų infrastruktūros, informacinės aplinkos pritaikymą asmenų su negalia specialiesiems poreikiams.

3.2.2. Statybos techninio reglamento STR 2.03.01:2019 „Statinių prieinamumas“, patvirtinto Aplinkos ministro 2019 m. lapkričio 4 d. įsakymu Nr. D1–653 „Dėl Statybos techninio reglamento STR 2.03.01:2019 „Statinių prieinamumas“ patvirtinimo“ (toliau – Statybos techninis reglamentas), 29 punkte nurodyta, jog laiptai įrengiami vadovaujantis ISO 21542:2011 13 skyriuje [5.10] nustatytais reikalavimais. Statybos techninio reglamento 33 punkte numatyta, jog lifto iškvietimo ir valdymo mygtukai turi būti sumontuoti 800–1100 mm aukštyje nuo grindų ar priėjimo prie lifto paviršiaus, o vadovaujantis Statybos techninio reglamento 39 punktu, valdymo įranga, įtaisai ir jungikliai gyvenamuosiuose pastatuose ir patalpose įrengiami pagal ISO 21542:2011 36 skyriaus [5.10] reikalavimus.

3.2.3. Pagal Aprašo 4 priedo 6.2 papunktį, asmeniui turi būti užtikrintas aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis paslaugų organizavimas. To paties priedo 8.9 papunktyje numatyta, jog socialinės globos įstaiga turi būti apsirūpinusi arba planuoti apsirūpinti reikalingomis techninės pagalbos priemonėmis, padedančiomis darbuotojams saugiai ir kokybiškai atlikti kasdienes funkcijas (priemonės asmeniui pakelti, perkelti, maudyti, maitinti ar transportuoti socialinės globos namų viduje).

Aprašo 4 priedo 8.7 papunktyje nurodoma, jog socialinės globos įstaiga asmeniui pagal poreikius užtikrina galimybes skaityti spaudos leidinius, knygas ar kitokiu būdu gauti jį dominančią informaciją. Taip pat Aprašo 4 priedo 8.8 papunktyje pažymima, jog asmeniui, kuris dėl sveikatos būklės neturi ar yra praradęs kalbos ar kitus bendravimo gebėjimus, socialinės globos įstaigoje yra taikomos alternatyvios komunikacijos priemonės (gestų kalba, Brailio raštas ir kt.), Socialinės globos įstaigoje su senyvo amžiaus asmenimis ar asmenimis su negalia dirbantis personalas turi turėti žinių bendravimo su jais klausimais (tarp jų ir komunikacijos priemonių taikymo klausimais) ir nuolat jas tobulinti.

Pagal Aprašo 4 priedo 10.3 papunktį, socialinės globos įstaigos skatinamos sudaryti galimybes gyventojams (-oms) tiesiogiai bendrauti laiškais, telefonu, internetu.

Aprašo 4 priedo 11.3 papunktyje nurodoma, jog socialinės globos namuose asmeniui turi būti sudaryta galimybė jam suprantama forma, be kita ko, kasdien susipažinti su meniu.

Pagal Aprašo 4 priedo 16.10 papunktį, asmeniui, turinčiam specialiųjų poreikių, ar darbingo amžiaus asmeniui su negalia užtikrinama pritaikyta aplinka, reikalinga kasdieniam gyvenimui bei paslaugoms gauti, asmeniui užtikrinamos galimybės lengvai judėti socialinės globos įstaigos

teritorijoje ir patalpose, saugiai naudotis poilsio ir rekreacijos zonomis, esančiomis socialinės globos įstaigos teritorijoje. Laisvam, savarankiškam ir saugiam judėjimui užtikrinti socialinės globos namuose įrengti vertikalūs keltuvai (lifto tipo keltuvai) ir (ar) liftai, kurie yra pasiekiami tiesiogiai, nenaudojant jokių papildomų priemonių, išskyrus asmenines. O pagal Aprašo 4 priedo 17.6 papunktį įstaigos turi užtikrinti, kad asmens higienos patalpos – tualetai, prausimosi ir (ar) maudymosi patalpos – yra lengvai ir greitai pasiekiamos, patogios naudotis, garantuojančios privatumą ir saugumą.

Vadovaujantis Aprašo 4 priedo 12.7 ir 16.11 papunkčių nuostatomis, asmeniui turi būti užtikrinta galimybė greitai (neišeinant iš savo gyvenamojo kambario) išsikviesti personalą, jeigu to reikalauja jo sveikatos būklė, o gyvenamuosiuose ir higienos kambariuose pagal galimybes turi būti įvesta pagalbos kvietimo sistema (toliau – PKS).

3.2.4. Socialinių paslaugų ir priežiūros departamento prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – SPPD) rekomendacijose dėl socialinės globos normų reikalavimų, pritaikant aplinką asmenų su negalia poreikiams, įgyvendinimo, nurodoma, jog socialinės globos įstaigos, kuriose nuolat gyvena senyvo amžiaus asmenys, suaugę asmenys su negalia, turintys įvairių judėjimo sutrikimų (juda tik asmenims su negalia pritaikytu vežimėliu savarankiškai arba su darbuotojų pagalba, su pagalbinėmis priemonėmis (įvairaus tipo vaikštynėmis, lazdelėmis, ramentais)), turintys koordinacijos sutrikimų ir pan., turi sudaryti sąlygas šiems (-ioms) gyventojams (-oms) kasdieniame gyvenime lengvai ir saugiai judėti įstaigos patalpose ir teritorijoje. Aplinkos pritaikymas, naudojami įrenginiai, priemonės, skirti kasdieniam asmens naudojimuisi, turi užtikrinti kuo savarankiškesnį, lengvesnį ir saugesnį socialinės globos gavėjų mobilumą. Senyvo amžiaus ir suaugusių asmenų su sunkia negalia socialinės globos įstaigose turi būti galimybė išmaudyti gulintį asmenį.⁷

3.2.5. Seimo kontrolierius 2020 m. rugsėjo 30 d. ataskaitoje Nr. NKP–2020/1–5 yra pažymėjęs, jog socialinės globos namuose turi būti užtikrinta, kad sunkią judėjimo negalią turintys (gulintys) asmenys, kurių nėra galimybės pasodinti į neįgaliojo vežimėlį, būtų reguliariai išvežami į lauką, taip pat jog visuose Globos namų korpusuose būtų įrengtos asmenims su negalia pritaikytos vietos, kuriose gyventojai (-os) galėtų naudotis internetu. Seimo kontrolierius taip pat akcentavo, jog svarbu, kad visa informacija gyventojams (-oms) būtų pateikiama lengvai suprantama kalba bei atspausdinta regos negalią turinčių gyventojų poreikius atitinkančiu šriftu.⁸

Seimo kontrolieriaus 2020 m. spalio 16 d. ataskaitoje Nr. NKP–2020/1–4 išaiškinta, jog visuose socialinės globos namuose turi būti įrengta veikianti (be techninių nesklandumų) PKS.⁹

3.3. Patikrinimo metu nustatytos aplinkybės

3.3.1. Dėl aplinkos pritaikymo asmenims su negalia

⁷ Socialinių paslaugų ir priežiūros departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Metodinės rekomendacijos, Rekomendacija dėl aplinkos pritaikymo asmenims su negalia, prieinama per: <https://sppd.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/licencijavimas/metodines-rekomendacijos?lang=lt>.

⁸ Lietuvos Seimo kontrolieriaus 2020 m. rugsėjo 30 dienos ataskaita Nr. NKP-2020/1-5 „Dėl žmogaus teisių padėties Skemų socialinės globos namuose“, prieinama per: https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2020/11/NKP-2020-1-5_2020-09-30.pdf.

⁹ Lietuvos Seimo kontrolieriaus 2020 m. spalio 16 dienos ataskaita Nr. NKP-2020/1-4 „Dėl žmogaus teisių padėties Macikų socialinės globos namuose“, prieinama per: https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2020/11/NKP-2020-1-4-3D-2789_2020-10-22.pdf.

pav. 1 Pavėsinė.

3.3.1.1. Globos namų teritorijoje buvo daug suolelių gyventojams (-oms) prisėsti ir pailsėti, nutiesti takeliai buvo tvarkingi, lygūs, su nuolydžiais. Įrengtos pavėsinės buvo pritaikytos asmenims su judėjimo negalia: pavėsinės erdvios, į visas jas buvo nutiesti takeliai su lygiu nuolydžiu.

3.3.1.2. Pagrindinis įėjimas į Globos namus, įėjimas į Globos namų Kultūros namus ir įėjimai į Dvaro, IV ir Specialiojo skyrių pastatus buvo pritaikyti asmenims, turintiems judėjimo negalią – įrengti platūs pandusai, o priėjimai prie laiptų platūs ir tvarkingi.

3.3.1.3. Globos namų skyriuose esantys laiptiniai laiptai nebuvo visiškai pritaikyti regos negalią turintiems asmenims – nors Intensyvios slaugos, II ir III skyrių laiptai turėjo skirtingo reljefo dangos linijas, tačiau jos buvo nepakankamai matomos ar jaučiamos naudojantis laiptais. Taip pat vizito metu pastebėta, jog II ir III skyrių

laiptinėse du viršutiniai laiptai buvo skirtingų aukščių, kurių

lengva nepastebėti ir užkliūti. Kitų skyrių laiptinėse esantys laiptai neturėjo nei skirtingo reljefo dangos žymėjimo, nei skirtingų spalvų linijų.

3.3.1.4. Globos namų gyventojai (-os), turintys judėjimo negalią, buvo apgyvendinti tiek pirmuose, tiek kituose Globos namų aukštuose. Globos namų administracijos teigimu, asmenis apgyvendinant ar perkeliant į kitus skyrius stengiamasi atsižvelgti į jų poreikius, negalią, lytį bei išreikštus asmeninius norus. Administracija taip pat tvirtino, jog asmenų apgyvendinimas Globos namuose organizuojamas vadovaujantis Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. vasario 20 d. įsakymu Nr. A1–46 „Dėl Socialinės globos normų tvarkos aprašo patvirtinimo“, taip pat vadovaujantis įstaigos vadovo patvirtinta Gyventojų priėmimo į Jurdaičių socialinės globos namus tvarka.

Kalbinti (-os) globos namų gyventojai (-os) teigė, jog į jų pageidavimus dėl gyvenamojo kambario paskyrimo ar keitimo, taip pat išreikštų pageidavimų gyventi vieniems (-oms) ar su kitu asmeniu yra atsižvelgiama (plačiau šios ataskaitos 4.3.8 papunktyje).

3.3.1.5. Patikrinimo metu visuose įstaigos gyvenamuosiuose skyriuose buvo įrengti liftai. Visi liftai buvo pritaikyti regos negalią turintiems asmenims, liftų mygtukai įrengti patogiam pasiekiamame aukštyje asmenims, besinaudojantiems asmenims su negalia pritaikytu vežimėliu. Liftai taip pat pritaikyti funkcinių lovų parametrams. Darbuotojų teigimu, liftais naudotis gali visi (-os) Globos namų gyventojai (-os). Kalbinti (-os) gyventojai (-os) taip pat patvirtino, jog gali ir moka naudotis Globos namuose esančiais liftais, o iškilus sunkumams pasinaudoti liftu gali padėti, pamokinti ar priminti naudojimosi liftu tvarką Globos namų darbuotojai (-os).

3.3.1.6. Vizito metu įstaigoje buvo 60 elektrinių funkcinių lovų, visos jos buvo naudojamos gyventojų.

3.3.1.7. Visuose Globos namų skyriuose gyventojams (-oms) buvo sudarytos galimybės savarankiškai ir laisvai judėti viduje – daugumoje koridorių nebuvo slenksčių arba buvo sumontuoti nuolydžiai. Skyriuose, kuriuose buvo ilgesni atstumai tarp gyvenamųjų kambarių durų, buvo įtaisyti tureklai iš abiejų sienos pusių.

3.3.1.8. Globos namų Kultūros namų viduje liftų ar vertikalų keltuvų įrengta nebuvo, todėl į antrą Kultūros namų aukštą, kuriame buvo skaitykla ir biblioteka, galima patekti tik laiptais.

3.3.1.9. Sporto salėje į persirengimo patalpas taip pat galima patekti tik laiptais, be to, įėjimas į persirengimo kambarius nebuvo pritaikytas asmenims su judėjimo negalia.

3.3.1.10. Visuose Globos namų gyvenamuosiuose kambariuose elektros jungikliai buvo pritaikyti asmenims su judėjimo negalia.

3.3.1.11. Globos namų Intensyvios slaugos, II, III ir IV skyriuose asmens higienos patalpos buvo pritaikytos asmenims su judėjimo negalia: sanitarinių mazgų durys bei patalpos yra pakankamo pločio, kad į jas būtų galima įvažiuoti asmenims, besinaudojantiems asmenims su negalia pritaikytu vežimėliu, taip pat tualetuose bei dušuose buvo įrengti ranktūriai. Šiuose skyriuose buvo galimybė naudotis mobiliomis kėdėmis duše. Intensyvios slaugos, II ir III skyrių dušo patalpose buvo su judėjimo negalia gulnčioje pozicijoje esantiems asmenims pritaikytos funkcinės maudymo lovos.

pav. 2 Patekimas į persirengimo kambarį.

Dvaro skyriuje, Globos namų administracijos teigimu, apgyvendinami asmenys, turintys intelekto negalią, todėl higienos patalpos nebuvo pritaikytos asmenims, turintiems judėjimo negalią.

3.3.1.12. Vizito metu Globos namų gyventojai (-os) buvo aprūpinti (-os) paskirtomis pagalbinėmis judėjimo priemonėmis (ramentais, vežimėliais): patikrinimo metu pagalbinės judėjimo priemonės Intensyvios slaugos, II ir III skyriuose stovėjo kai kuriose higienos patalpose, skyrių koridorių gale, taip pat gyventojų gyvenamuosiuose kambariuose.

3.3.1.13. Globos namų bendroji valgykla buvo prieinama asmenims su judėjimo negalia: nebuvo slenksčių, patalpose tarp stalų buvo platūs tarpai. Bendrojoje valgykloje esančios kriauklės rankoms plauti taip pat prieinamos asmenims su judėjimo negalia. Kalbintų darbuotojų ir gyventojų teigimu, esant poreikiui, gyventojams (-oms) su judėjimo negalia personalas padeda pasiekti valgyklą. Gyventojams (-oms), kuriems (-ioms) dėl judėjimo negalios ar sveikatos būklės nebeįmanoma sudaryti sąlygų valgyti bendroje erdvėje (valgykloje, poilsio zonose, virtuvėlėse), maistas pristatomas į gyvenamuosius kambarius.

3.3.1.14. Pagrindinio įėjimo į Globos namus fojė įrengta skundų, prašymų ir pasiūlymų dėžutė vizito metu buvo tvarkinga, po ja įmontuota atrama skundams, prašymams ar pasiūlymams rašyti, padėti formų lapeliai ir tušinukas, tačiau dėžutė buvo įmontuota aukštai, todėl nėra prieinama judėjimo negalią turintiems asmenims. Ne visi (-os) Globos namų gyventojai (-os) žinojo apie šią dėžutę ir jos paskirtį, taip pat ne visi (-os) žinojo apie galimybę rašyti ir teikti skundus, nors, darbuotojų teigimu, gyventojams (-oms) apie ją primenama skyrių susirinkimų metu. Susipažinus su 2022–2023 m. skundų, prašymų ir pasiūlymų registru, pastebėta, jog nebuvo registruota nė vieno pateikto skundo.

3.3.2. Dėl pagalbos kvietimo sistemos (PKS) įrengimo

3.3.2.1. Patikrinimo metu PKS buvo įrengta ir veikė visuose Globos namų skyrių gyvenamuosiuose kambariuose. Intensyvios slaugos, II, III, IV ir Specialiojo skyrių gyvenamuosiuose kambariuose PKS kvietimo mygtukų buvo tiek, kiek viename kambaryje gyveno gyventojų. Vis dėlto, daugumoje tikrintų minėtų ir taip pat Dvaro skyriaus kambarių, PKS mygtukai buvo perkelti į gyventojams (-oms) nepatogias bei kritiniu atveju sunkiai pasiekiamas vietas – ant spintų, spintelių ar stalų. Darbuotojų teigimu, PKS mygtukai į šias vietas buvo perkelti dėl to, kad Globos namų gyventojai (-os) dažnai jais ima žaisti, todėl darbuotojai (-os) nespėja reaguoti į kiekvieną iškvietimą.

pav. 3 Pagalbos kvietimo sistema.

3.3.2.2. Dvaro skyriuje PKS buvo įrengta tik gyvenamuosiuose kambariuose, o higienos patalpose bei tualetuose PKS nepastebėta. Intensyvios slaugos, II, III, IV skyriuose PKS higienos patalpose ir tualetuose buvo įrengta, tačiau pastebėta, jog daugelyje šių patalpų PKS mygtukai buvo gyventojams (-oms), kuriems gali prireikti pagalbos nukritus, susižeidus ar turintiems judėjimo negalią, nepatogioje vietoje (dušo kabinos išorėje, ant higienos patalpų sienų) ir aukštyje.

3.3.2.3. Vakarinio vizito metu nustatyta, jog Intensyvios slaugos skyriuje paspaudus PKS mygtuką, pagalbos kvietimo pranešimas buvo matomas tik vienoje uždaroje (užrakintoje) personalo patalpoje. Dienos metu Intensyvios slaugos ir visuose kituose skyriuose atsakingi darbuotojai (-os) su savimi nešiojosi nuotolinį aparatą, kuriame, paspaudus PKS mygtuką, matomas pagalbos kvietimo kodas ir atitinkama vieta, iš kurios kviečiama pagalba, todėl į

pagalbos prašymą atsakingas (-a) darbuotojas (-a) gali reaguoti operatyviai. Vis dėlto nakties metu Intensyvios slaugos skyriuje šis aparatas nebuvo perduotas kitiems (-oms) atsakingiems (-oms) darbuotojams (-oms), todėl nebuvo sudaryta galimybė atsakingam personalui fiziškai nesant minėtoje rakinamoje patalpoje pamatyti ir operatyviai sureaguoti į gyventojų (-os) pagalbos kvietimą naudojantis PKS.

3.3.3. Dėl informacijos pritaikymo asmenims su negalia

3.3.3.1. Globos namuose nebuvo darbuotojų ir gyventojų, mokančių ir naudojančių gestų kalbą ar Brailio raštą. Globos namų darbuotojų teigimu, su gyventojais (-omis), turinčiais (-čiomis) kalbos sutrikimų, regos ar klausos negalią, komunikuojama ar informacija perduodama alternatyviais būdais: ženklais, veido ir kūno kalba. Įstaigos administracijos teigimu, šiuo metu darbuotojams (-oms) nėra poreikio tobulinti alternatyvias komunikacijos priemones ir žinias, leidžiančias ir padėsiančias bendrauti su gyventojais (-omis), turinčiais regos ar klausos negalią.

3.3.3.2. Dienos valgiaraščiai IV skyriuje buvo pateikiami asmenims su negalia suprantamu būdu: pusryčių, priešpiečių, pietų, pavakarių ir vakarienės valgiaraštis pateiktas paveikslėlių pavidalu, o dienos patiekalų patiekimo laikas parodytas laikrodžio pavidalu. Šalia paveikslėlių

pav. 4 Valgiaraštis.

valgiaraščio taip pat pakabintas rašytinis valgiaraštis dideliu šriftu. Savaitės valgiaraščiai popieriniu variantu buvo pateikiami prie valgyklos įėjimo, o valgykloje dienos valgiaraštis pateiktas dideliame televizoriaus ekrane pirmiau įvardintu paveikslėlių vaizdavimo būdu.

Vizito metu valgykloje buvo maisto įvertinimo dėžutė, o šalia jos – nykščio į viršų ir į apačią ženklų paveikslėliai, kuriais naudodamiesi (-osi) gyventojai (-os) galėjo įvertinti maisto skonį bei kokybę. Po įvertinimo dėžute ant atraminės lentynos buvo pageidavimų dėl maisto sąsiuvinis, į kurį gyventojai (-os) galėjo įrašyti pageidaujamų

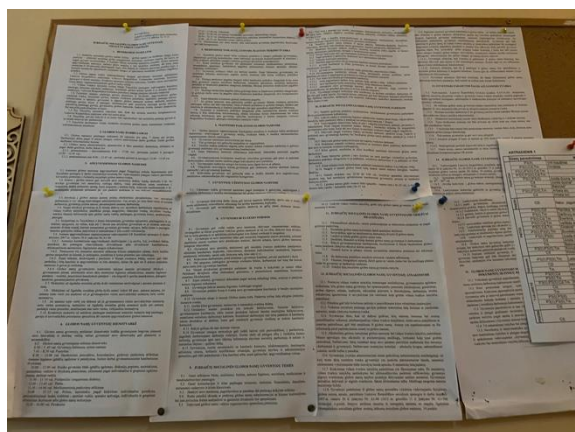
patiekalų ar produktų pasiūlymus. Įvertinimo dėžutė ir atraminė lentyna su pageidavimų dėl maisto sąsiuvinis buvo asmenims su judėjimo negalia prieinamame ir patogiam aukštyje.

Vizito metu Specialiajame skyriuje, valgymo ir poilsio erdvėje, kurioje įprastai gyventojams (-oms) tiekiamas maistas, ant langelio su užrašu „valgiaraštis“ dienos ar savaitės valgiaraščio pakabinta nebuvo.

Gyventojai (-os), kurie (-ios) dėl sveikatos būklės valgo ar yra maitinami savo gyvenamuosiuose kambariuose, taip pat nemokantys skaityti, silpnai matantys, turintys orientacijos ar suvokimo sutrikimų, su valgiaraščiu buvo supažindinami žodžiu atsakingų individualios priežiūros ar socialinių darbuotojų.

Prie bendrosios valgyklos įėjimo ant informacinės lentos buvo pateikta informacija apie maitinimo paslaugos teikėją bei Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos nemokamos telefono linijos numeris, tačiau informacija buvo pateikta itin mažu šriftu.

3.3.3.3. Globos namų IV skyriaus informacinėje lentoje gyventojams (-oms) rekomenduojama dienotvarkė taip pat buvo pateikta paveikslėlių pavidalu ir laiko intervalais. II ir III skyriuose gyventojų dienotvarkė pateikta dideliu šriftu lape.

pav. 5 Smulkus tekstas.

3.3.3.4. Ne visa informacija informaciniuose stenduose buvo pateikta lengvai suprantama kalba ar dideliu šriftu. Ant daugelio informacinių lentų buvo pakabintos vidinių teisės aktų ištraukos, ar maisto gaminimo, drabužių skalbimo automatinė skalbimo mašina ir patalpų priežiūros atmintinė, tačiau visos jos buvo pateiktos mažu šriftu ir formalios sandaros sakiniiais. Be to, kai kuriose informacinėse lentose patikrinimo metu vidaus dokumentai buvo ne tik atspausdinti mažu šriftu, bet ir pakabinti aukštai.

Pavyzdžiui, Globos namų Kultūros namuose įrengtoje informacinėje lentoje buvo pakabinti užimtumo planai, tačiau pastebėtina, jog skelbtas dokumentas išdėstytas mažu šriftu, gerokai aukščiau vidutinio ūgio suaugusiųjų akių lygio (beveik 2 metrų aukštyje), taigi, fiziškai sunkiai prieinamas ir neįskaitomas.

3.3.3.5. Gyventojams (-oms) itin aktualūs vidaus dokumentai – Gyventojų vidaus tvarkos taisyklės, patvirtintos Globos namų direktoriaus 2022 m. gegužės 13 d. įsakymu Nr. V-39 „Dėl

Jurdaičių socialinės globos namų gyventojų vidaus tvarkos taisyklių ir gyventojų lankymo organizavimo tvarkos patvirtinimo“ (toliau – Gyventojų vidaus tvarkos taisyklės, Gyventojų lankymo organizavimo tvarka), Prašymų ir skundų nagrinėjimo ir asmens aptarnavimo Jurdaičių socialinės globos namuose taisyklės, Smurto prieš Jurdaičių socialinės globos namų gyventojus prevencinių priemonių taikymo tvarkos aprašas, patvirtintas Globos namų direktoriaus 2021 m. balandžio 16 d. įsakymu Nr. V–23 „Dėl Smurto prieš Jurdaičių socialinės globos namų gyventojus prevencinių priemonių taikymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (toliau – Smurto prevencijos aprašas) – nebuvo parengti lengvai suprantama kalba.

3.4. Apibendrinant šios ataskaitos 3.3 papunktyje nurodytas aplinkybes, susijusias su, be kita ko, tuo, jog:

- Globos namų teritorijoje buvo įrengta daug suolelių, takeliai ir pavėsinės buvo pritaikytos asmenims su judėjimo negalia,

- pagrindiniai įėjimai į Globos namų gyvenamuosius korpusus bei Kultūros namus buvo pritaikyti asmenims su judėjimo negalia,

- visų Globos namų skyrių laiptinėse nebuvo pirmo ir paskutinio laiptų pakopos žymėjimo skirtingų spalvų juostomis, o ant laiptų, įskaitant ir skirtingų aukščių laiptus, esanti reljefinės dangos juosta buvo nepakankamai jaučiama ar matoma,

- Globos namų administracija atsižvelgia į gyventojų apgyvendinimo pageidavimus ir jų apgyvendinimą organizuoja vadovaudamasi vidinių ir nacionalinių teisės aktų nuostatomis,

- visuose Globos namų gyvenamuosiuose skyriuose buvo įrengti asmenims su judėjimo ir regos negalia pritaikyti liftai,

- Globos namų Kultūros namų viduje nebuvo įrengta liftų ar vertikalių keltuvų, sporto salėje esančios persirengimo patalpos nebuvo prieinamos asmenims su judėjimo negalia,

- Globos namų gyventojai (-os) buvo aprūpinti reikalingomis pagalbinėmis judėjimo priemonėmis,

- Globos namų skundų, prašymų ar pasiūlymų dėžutė bei rašymo atrama buvo asmenims su judėjimo negalia nepatogiamai ir neprieinamai aukštyje,

- per pastaruosius dvejus metus nebuvo registruota nė vieno skundo ir ne visi gyventojai (-os) žino apie skundų, prašymų ir pasiūlymų dėžutę bei apie galimybę teikti skundus,

- Dienos valgiaraščiai IV skyriuje ir valgykloje buvo pateikiami asmenims su negalia suprantamu (paveikslėlių pavidalu, didelėmis raidėmis) būdu, o kiti asmenys, atsižvelgiant į jų sveikatos būklę, su valgiaraščiu buvo supažindinami žodžiu,

- valgykloje buvusi maisto įvertinimo dėžutė ir pageidavimų dėl maisto sąsiuvinis yra prieinamas judėjimo negalią turintiems asmenims,

- Specialiajame skyriuje, maisto tiekimo erdvėje, nebuvo gyventojams (-oms) prieinamo valgiaraščio,

- ne visa Globos namuose ant informacinių stendų pakabinta informacija buvo pateikta dideliu šriftu ir (ar) lengvai suprantama kalba, Globos namų gyventojams (-oms) aktualūs vidaus dokumentai nebuvo parengti suprantama kalba,

- PKS sistema buvo įrengta ir veikė visuose Globos namų skyrių gyvenamuosiuose kambariuose,

- ne visų skyrių gyvenamuosiuose kambariuose ir higienos patalpose PKS mygtukai buvo asmenims su judėjimo negalia pasiekiamose vietose,

- Intensyvios slaugos skyriuje vakaro metu nebuvo personalo asmens, turinčio nuotolinį aparatą, su kuriuo būtų užtikrinamas operatyvus reagavimas į pagalbos kvietimą, taip pat ir tai, jog patalpa, kurioje rodomas pagalbos kvietimo signalas ir kodas, buvo užrakinta,

konstatuotina, kad aplinkos ir informacijos asmenims su negalia prieinamumas iš esmės yra užtikrinamas tinkamai, tačiau yra pastebėtini trūkumai, galintys lemti gyventojų aplinkos prieinamumo ir saugumo bei teisės į prieinamą informaciją pažeidimus, taip pat galimybės bet kuriuo paros metu greitai išsikviesti personalą, jeigu to reikalauja gyventojų (-os) sveikatos būklė, ribojimą.

4. Dėl gyventojų privatumo užtikrinimo

4.1. Aktualūs tarptautiniai standartai

4.1.1. Pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK) 8 straipsnį, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 7 straipsnį, Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 17 straipsnį, kiekvienas asmuo turi teisę į pagarbą savo privačiam ir šeimos gyvenimui, būsto neliečiamybei ir korespondencijai.

4.1.2. Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT) savo sprendimuose yra pažymėjęs, kad nėra įmanoma ar būtina bandyti išsamiai apibrėžti sąvoką „privatus gyvenimas“. Tai yra plati koncepcija, apimanti, be kita ko, fizinį ir psichologinį asmens neliečiamumą, autonomiją, teisę į asmeninį tobulėjimą ir teisę užmegzti bei plėtoti ryšius su kitais žmonėmis ir išoriniu pasauliu.¹⁰ Psichikos sveikata taip pat turi būti laikoma esmine privataus gyvenimo dalimi, susijusia su moralinės sąmonės vientisumu. Psichikos stabilumo išsaugojimas yra būtina sąlyga norint veiksmingai naudotis teise į pagarbą privačiam gyvenimui.¹¹

4.1.3. CPT taip pat teikia ypatingą svarbą asmenų privatumui: gyventojams turi būti padedama išlaikyti socialinius ir šeimos ryšius, turi būti tinkamai įrengtos pasimatymų vietos, sudarytos tinkamos sąlygos pasimatymams; asmenims turi būti skiriama rakinama vieta, kurioje jie galėtų laikyti asmeninius daiktus, nes priešingu atveju gali būti pažeistas asmenų saugumo ir autonomiškumo jausmas.¹²

CPT taip pat yra pažymėjęs, jog vyrai ir moterys turėtų turėti atskirus miegamuosius kambarius ir higienos patalpas. Ypatingos atsargumo priemonės yra reikalingos gyventojų netinkamo elgesio ir veiksmų prieš kitus (-as) gyventojus (-as), kurie (-ios) keltų grėsmę jų privatumui, prevencijai. Visiems (-oms) gyventojams (-oms) turėtų būti prieinamos erdvės, kur jie (jos) galėtų apsirengti ir nusirengti, nusimaudyti ar nusiprausti privatumą užtikrinančiomis sąlygomis.¹³

Asmenų su negalia teisių konvencijos 23 straipsnio 1 dalyje įtvirtinti valstybių, šios konvencijos šalių, įsipareigojimai imtis veiksmingų ir atitinkamų priemonių pašalinti asmenų su negalia diskriminavimą visais klausimais, susijusiais su santuoka, šeima, tėvyste (motinyste) ir asmeniniais santykiais, siekiant užtikrinti, kad būtų pripažinta visų asmenų su negalia, sukakusių santuokinį amžių, teisė susituokti ir sukurti šeimą esant laisvam ir visiškam asmenų, kurie ketina susituokti, sutikimui; kad būtų pripažintos asmenų su negalia teisės laisvai ir atsakingai priimti

¹⁰ EŽTT 2012 m. liepos 17 d. sprendimas byloje *Munjaz prieš Jungtinę Karalystę*, 2012 m. vasario 14 d. sprendimas byloje *D. D. prieš Lietuvą*, ir kiti.

¹¹ EŽTT 2001 m. vasario 6 d. sprendimas byloje *Bensaid prieš Jungtinę Karalystę*.

¹² Žr. General reports on the CPT's activities [CPT/Inf(92) 3] 51 p., [CPT/Inf(93) 12] 63 p., [CPT/Inf(97) 10] 31 p., [CPT/Inf(98) 12] 27, 34, 54 p., [CPT/Inf(99) 12] 34 p., prieinama per: <https://www.coe.int/en/web/cpt/annual-reports>, Report to the Lithuanian Government on the visit to Lithuania carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) [CPT/Inf (2009) 22], 96 p., prieinama per: <https://rm.coe.int/1680697335>.

¹³ Persons deprived of their liberty in social care establishments, CPT Factsheet [CPT/Inf(2020)41], 9, 10 p. prieinama per: <https://rm.coe.int/1680a0cc19>.

sprendimus dėl savo vaikų skaičiaus ir jų gimimo laikotarpių, taip pat teisė gauti informaciją pagal amžių, teisė į švietimą reprodukcijos ir šeimos planavimo klausimais ir būtų suteiktos priemonės, kurios leistų jiems pasinaudoti šiomis teisėmis; kad asmenys su negalia, įskaitant vaikus, lygiai su kitais asmenimis išsaugotų savo vaisingumą. Asmenų su negalia teisių konvencijos 25 straipsnyje įtvirtintas valstybių įsipareigojimas asmenims su negalia suteikti tokios pat pasiūlos, kokybės ir lygio nemokamas ar už prieinamą kainą sveikatos priežiūros paslaugas ir programas, kurios teikiamos ar taikomos kitiems asmenims, įskaitant seksualinės ir reprodukcinės sveikatos srities programas ir gyventojams skirtas visuomenės sveikatos apsaugos programas.¹⁴

4.2. Aktualios Lietuvos Respublikos teisės aktų nuostatos

4.2.1. Vadovaujantis Konstitucijos 22 straipsniu, asmens privatus gyvenimas, susirašinėjimas, pokalbiai telefonu, telegrafo pranešimai ir kitoks susižinojimas – neliečiami.

4.2.2. Pagal Aprašo 3.1 papunktį, socialinės globos normos taikomos vadovaujantis, be kita ko, asmens teisių užtikrinimo principu, reiškiančiu tai, kad organizuojant ir teikiant socialinę globą, draudžiama nepagrįstai ir neteisėtai riboti asmens teises. Visos asmens problemos sprendžiamos su asmeniui rodoma pagarba, supratimu, jautrumu, užtikrinant ir pripažįstant asmens teisę į privatumą.

4.2.3. Pagal Aprašo 4 priedo 12.7 papunktį, asmens saugumas jo gyvenamajame kambaryje turi būti užtikrintas nepažeidžiant jo privatumo ir orumo: personalas į asmens gyvenamąjį kambarį gali įeiti tik pasibeldęs, asmens gyvenamosiose patalpose negali būti naudojamos stebėjimo kameros ar kiti stebėjimo būdai.

Aprašo 4 priedo 17.4, 17.6 ir 17.8 papunkčiuose numatyta, kad asmeniui jo gyvenamojoje aplinkoje kiek įmanoma turi būti užtikrinamas privatumas. Esant asmens pageidavimui arba poreikiui, asmens gyvenamajame kambaryje turi būti sudaryta privati erdvė, atskirta širma; asmens higienos patalpos – tualetai, prausimosi ir (ar) maudymosi patalpos – turi garantuoti privatumą ir saugumą miegamuosiuose kambariuose, ant langų turi būti pakabintos (ritininės) užuolaidos.

Pagal Aprašo 4 priedo 8.11 papunktį, slaugomam asmeniui turi būti užtikrinamos oraus gyvenimo sąlygos pagal individualius poreikius – maitinimosi, kasdienės higienos pagalba ar kita reikalinga pagalba, sudaromos sąlygos bendrauti su kitais asmenimis.

Pagal Aprašo 4 priedo 18.2 papunktį, asmeniui privalo būti sudaryta galimybė saugiai laikyti savo asmeninius daiktus, užsirakinti savo asmenines gyvenamąsias patalpas, spintą ar spintelę (jeigu, įvertinus jo savarankiškumą, tai nesudaro pavojaus jo ar kitų asmenų saugumui).

Aprašo 4 priedo 12.11 papunktyje numatyta, kad socialinės globos įstaigoje negali būti ribojama teisė į šeimos sukūrimą pačių asmenų apsisprendimu, sudarant šeimai tinkamas gyvenimo sąlygas. Tokiais atvejais socialinės globos įstaigoje gali būti apgyvendinami ir šios šeimos vaikai.

4.2.4. Lietuvos higienos normos HN 125:2019 „Suaugusių asmenų socialinės globos įstaigos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“, patvirtintos sveikatos apsaugos ministro 2011 m. vasario 10 d. įsakymu Nr. V-133 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 125:2019 „Suaugusių asmenų socialinės globos įstaigos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinimo“ (toliau – Higienos

¹⁴ Paminėtina, kad ratifikuodamas Asmenų su negalia teisių konvenciją Lietuvos Respublikos Seimas pareiškė, kad „Konvencijos 25 straipsnio a punkte vartojama „seksualinės ir reprodukcinės sveikatos“ sąvoka negali būti interpretuojama kaip įtvirtinanti naujas žmogaus teises ir sukurianti Lietuvai atitinkamus tarptautinius įsipareigojimus. Į šios sąvokos teisinį turinį nepatenka asmenų su negalia nėštumo nutraukimo ir sterilizacijos bei medicinos procedūrų, galinčių nulemti diskriminaciją genetinių požymių pagrindu, rėmimas, skatinimas ar reklamavimas.“ Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos ir jos fakultatyvaus protokolo ratifikavimo, 2010 m. gegužės 27 d. Nr. XI-854.

norma), 17.1 papunktyje numatyta, kad vyrų ir moterų asmens higienos patalpos turi būti atskirtos. Pagal Higienos normos 17.3 ir 17.7 papunkčius, tualetu patalpose turi būti įrengtos atskiros uždaros kabinos su rakinamomis durimis, dušo, vonios patalpos taip pat turi būti rakinamomis durimis, o jeigu vienoje patalpoje įrengta daugiau kaip vienas dušas ar vonia, jie turi būti uždarose kabinose rakinamomis durimis.

4.3. Patikrinimo metu nustatytos aplinkybės

4.3.1. Gyventojų teisę į privatumą ir duomenų apsaugą reglamentuoja Jurdaičių socialinės globos namų gyventojų privatumo užtikrinimo taisyklės, patvirtintos Globos namų direktoriaus 2020 m. spalio 23 d. įsakymu Nr. V-78 (toliau – Privatumo užtikrinimo taisyklės). Vadovaujantis Privatumo užtikrinimo taisyklėmis, stacionari Globos namų veikla yra organizuojama laikantis artimumo namų aplinkai, privatumo, orumo, saviraiškos ir savigalbos principų (3 p.)

4.3.2. Patikrinimo metu užfiksuota, kad vaizdo stebėjimo kameromis buvo stebimi visuose skyriuose esantys patalpų koridoriai ir visa aplinkinė kiemo teritorija, gyventojai (-os) informuojami apie vykdomą vaizdo stebėjimą įspėjamaisiais ženklais, pritvirtintais ant pastatų sienų matomose vietose.

Gyvenamieji kambariai bei higienos ir kitos ypatingo privatumo reikalaujančios patalpos nebuvo stebimos vaizdo kameromis ar kitais stebėjimo būdais.

4.3.3. Privatumo užtikrinimo taisyklių 8 punkte numatyta, jog darbuotojai (-os) į asmens gyvenamąjį kambarį gali įeiti tik pasibeldę (-usios), tačiau patikrinimo metu pastebėta, jog darbuotojai (-os) ne visuomet pasibeldžia prieš įeidami (-os) į gyventojų kambarius ar ne visuomet pasibeldę palaukia keletą akimirų.

4.3.4. Pereinamųjų gyvenamųjų kambarių Globos namuose nepastebėta. Gyventojai (-os) apgyvendinti (-os) kambariuose po vieną, po du arba po tris, taip pat Globos namuose buvo keturviečių kambarių.

4.3.5. Visuose gyventojų kambariuose ant langų buvo pakabintos užuolaidos ir (arba) ritininės užuolaidos, užtikrinančios privatumą, bei visuose Globos namų skyriuose, esant gyventojų poreikiui, sudaryta galimybė užtikrinti kelių tame pačiame kambaryje gyvenančių asmenų privatumą, kadangi kiekviename skyriuje buvo bent po kelias mobilias širmas. Kalbintų gyventojų teigimu, poreikis pasinaudoti širmomis privatumo užtikrinimui gyvenamuosiuose kambariuose jiems (joms) nekilo.

4.3.6. Savarankiškesniems (-ėms) gyventojams (-oms) sudaryta galimybė užsirakinti savo gyvenamuosius kambarius, visi (-os) kalbinti (-os) savarankiškesni (-ės) Globos namų gyventojai (-os) patvirtino, jog jiems (joms) yra suteikti gyvenamojo kambario raktai. Taip pat gyventojams (-oms) sudaryta galimybė asmeninius daiktus laikyti gyvenamuosiuose kambariuose esančiose rakinamose spintelėse (ar spintose). Kelių tame pačiame kambaryje gyvenančių asmenų, besidalinančių vienu kambario raktu, nebuvo, kalbinti (-os) gyventojai (-os) patvirtino, kad jiems (joms) suteikti individualūs raktai.

4.3.7. Gyventojams (-oms) sudaryta galimybė tarpusavyje ar su lankytojais bendrauti Globos namų teritorijoje, kieme, gyvenamuosiuose kambariuose bei poilsio arba svečių kambariuose. Kiekviename Globos namų skyriuje įrengti jaukūs svečių kambariai privačiam gyventojų bendravimui su lankytojais (-omis). Gyventojų lankymo organizavimo tvarkos 11 punkte taip pat pažymėta, jog, išimtiniais atvejais ar susidarius lankytojui (-ai) nepalankiai situacijai, lankytojams (-oms) yra sudaroma galimybė, suderinus su Globos namų administracija, pernaktoti svečių kambaryje, tai patvirtino ir darbuotojai (-os). Patikrinimo metu įsitikinta, kad svečių kambaryje

gyventojai (-os) bendravo su savo artimaisiais privatumą užtikrinančiomis sąlygomis, kalbintų gyventojų teigimu, šiuo kambariu jie (jos) ir jų artimieji gali naudotis be jokių apribojimų. Svečių kambaryje patikrinimo metu buvo Globos namų svečių atsiliepimų knyga, kurioje buvo gausu gyventojų artimųjų įrašų, patvirtinančių tai, kad šiuo kambariu naudojasi dažnai.

Darbuotojų teigimu bei gyventojų patvirtinimu, gyventojams (-oms) taip pat sudarytos galimybės su artimaisiais privačiai bendrauti laiškais, telefonu ar internetu, esant poreikiui, darbuotojai (-os) tarpininkauja ir (ar) padeda gyventojams (-oms) susisiekti su artimaisiais. Abejonių dėl pokalbių įvairiais bendravimo metodais privatumo užtikrinimo nekilo.

Globos namų skyrių socialinio darbo 2022 m. metinėse ataskaitose taip pat yra akcentuojama ryšių su giminėmis, šeimos nariais, artimaisiais palaikymo bei stiprinimo svarba. Pasiiekti rezultatai rodo, jog gyventojai (-os) yra skatinami bendrauti, jiems (joms) yra suteikiama visokeriopa pagalba ir priemonės, bei yra pastebimas progresas. Šį faktą patvirtino ir patys gyventojai (-os).

4.3.8. Įvertinus gyventojų ir jų artimųjų apklausos rezultatus, Globos namų administracijos pateiktoje 2021–2022 m. vykdytoje gyventojų ir jų artimųjų apklausos dėl įstaigoje teikiamų paslaugų kokybės ataskaitoje pažymėta, kad įstaigos administracija turėtų atkreipti dėmesį į informacijos sklaidą dėl kambario kaimynų (-ių) laisvo pasirinkimo ar galimybės gyventi poroje su gyventojams (-oms) patinkančiu (mylimu) asmeniu.

Atsitiktiniu būdu patikrintose gyventojų ir jų artimųjų 2023 m. užpildytose anketose dėl įstaigoje teikiamų paslaugų kokybės gyventojai (-os) bei jų artimieji pažymėjo žinantys, jog yra sudaryta galimybė pasirinkti kambario kaimyną (-ę) arba gyventi poroje su gyventojams (-oms) patinkančiu (mylimu) asmeniu ir netrukdomai su juo pabūti dviese. Kalbinti (-s) gyventojai (-os) taip pat patvirtino, jog žino apie galimybes porai (tiek sudariusiai santuoką, tiek nesusituokusiai), šeimos nariams arba gyventojams (-oms), kurių asmeniniai interesai, charakteriai, poreikiai dera tarpusavyje, gyventi viename kambaryje bei kad jų nuomonės dėl kaimynų (-ių) parinkimo buvo klausama ir į ją buvo atsižvelgta. Tai leidžia teigti, kad Globos namuose buvo atsižvelgta į 2021–2022 m. gyventojų ir jų artimųjų apklausos rezultatus ir imtasi priemonių informacijos sklaidai dėl kambario kaimynų (-ių) laisvo pasirinkimo ar galimybės gyventi poroje su jiems (joms) patinkančiu (mylimu) asmeniu užtikrinti.

Darbuotojų bei gyventojų teigimu, pagal galimybes, gyventojams (-oms) taip pat yra sudaromos sąlygos persikelti į kitą skyrių ir (ar) apsigyventi vieniems (-oms) kambaryje.

4.3.9. Gyventojų reprodukcinė sveikata ir lytinis ugdymas yra minimas Globos namų Smurto prevencijos apraše, kurio 20 punkte numatyta, kad Globos namų administracija organizuoja darbuotojų dalyvavimą mokymuose ir kvalifikacijos kėlimo kursuose, susijusiuose su smurto prevencijos ir intervencijos sistemos išmanymu saugiai aplinkai kurti bei asmenų su negalia teisėms užtikrinti. Pagrindine mokymų tema, be kita ko, įvardijamas asmenų su negalia lytinis švietimas, ypatingą dėmesį skiriant tam, kaip pateikti informaciją ir išmokyti asmenis su negalia atpažinti netinkamus seksualinius veiksmus, bei asmenų su negalia reprodukcinė sveikata ir lytiškumas (kaip vykdyti švietimą ir ugdyti asmenis su negalia apie reprodukcinę sveikatą ir lytiškumą).

Sprendžiant iš socialinių darbuotojų, individualios priežiūros darbuotojų profesinės kvalifikacijos kėlimo per 2021–2022 m. ataskaitų, socialiniai (-ės) darbuotojai (-os) ir individualios priežiūros darbuotojai (-os) nedalyvavo mokymuose, kurie būtų skirti asmenų su negalia lytiniam švietimui.

Beveik visi (-os) kalbinti (-os) socialiniai (-ės) darbuotojai (-os), paklausti (-os), ar vykdo gyventojų lytinį švietimą, susigėsdavo. Pasak jų, su gyventojais (-omis) šiomis temomis jie (jos)

kalbasi privačiai ir tik jei patys gyventojai apie tai teiraujasi, nors ir pripažino, kad Globos namuose yra porų, kurios puoselėja artimus bei intymius santykius, taip pat yra asmenų, kurie turi seksualinių santykių ir nebūdami pora.

Kalbintų gyventojų teigimu, įstaigoje yra ne tik heteroseksualių, bet ir LGBT+ asmenų. Kalbinti LGBT+ bendruomenei priklausantys gyventojai pripažino, kad savo lytinę orientaciją slepia, nes įstaigoje jaučiasi nesaugiai. Gyventojų teigimu, šiuo klausimu jis kreipėsi į įstaigos psichologę, tačiau reikiamos pagalbos negavo. Kalbinti darbuotojai nurodė, kad papildomų priemonių, susijusių su LGBT+ asmenų lytiniu švietimu, jų privatumo ir saugumo įstaigoje užtikrinimu, jie nesiima, tačiau jei paaiškėtų, jog šiems asmenims reikalinga pagalba, pagal galimybes ją suteiktų.

Pasiteiravus, ar asmenys turi galimybių gauti kontraceptinių priemonių, socialiniai darbuotojai teigė, kad tokių priemonių įstaigoje yra ir jų galima gauti iš sveikatos priežiūros padalinio darbuotojų, kurie (-ios) taip pat kalbasi su gyventojais (-omis) apie reprodukcinę sveikatą ir lytiškumą. Sveikatos priežiūros darbuotojų teigimu, lytinį ugdymą įstaigoje vykdo socialiniai (-ės) darbuotojai (-os). Jie (jos) patys su gyventojais (-omis) lytiškumo ir reprodukcinės sveikatos temomis kalbasi tik tada, kai patiems asmenims kyla klausimų. Kalbinti (-os) bendrosios praktikos slaugytojai (-os) teigė, kad organizuoja kelių gyventojų vežimą pas ginekologą dėl kontraceptinių tablečių skyrimo. Tą parodė ir keliose medicinos knygėlėse buvę įrašai dėl kontraceptinių priemonių skyrimo. Patikrinimo metu sveikatos priežiūros padalinio darbuotojai (-os) teigė, kad įstaigoje prezervatyvų poreikis yra, nors ir nedidelis, būna, kad gyventojai (-os) vis jų paprašo. Pasak jų, įstaigoje visada yra prezervatyvų, jų yra nuolat užsakoma (vienas užsakymas padarytas visai neseniai), tačiau patikrinimo metu sveikatos priežiūros padalinio darbuotojai (-os) jų neturėjo. Pagal pateiktus dokumentus, paskutinį kartą įstaiga prezervatyvų pirkė 2020 m. rugsėjo 8 d., pakuotėje buvo 144 vienetai.

Psichologė teigė, kad individualiai su gyventojais (-omis) kalba šiomis temomis, taip pat tokius pokalbius ir (ar) mokymus atskirai su vyrais ir moterimis inicijuoja Visuomenės sveikatos biuras. Vis dėlto, Joniškio rajono savivaldybės visuomenės sveikatos centro 2022–2023 metais Globos namų gyventojams organizuotų užsiėmimų sąrašė nebuvo jokių mokymų, susijusių su lytiniu ugdymu.¹⁵ Pasak psichologės, pokalbius su ja inicijuoja patys (-čios) gyventojai (-os), kurie (-ios) nežino, ar pradėti lytinį gyvenimą, ar susilaukti vaikų. Psichologės žiniomis, įstaigoje pastojimų nėra buvę. Psichologė pažymėjo, jog taip pat teikia papildomas konsultacijas poroms, prieš leidžiant joms apsigyventi kartu.

Kalbinti (-os) gyventojai (-os), taip pat ir gyvenantys (-čios) poroje ar palaikantys (-čios) artimus ar intymius santykius su kitu (-a) gyventoju (-a) teigė, kad su jais apie lytinį švietimą ir reprodukcinę sveikatą niekas nekalba, net ir seksualinio smurto prevencijos kontekste.

pav. 6 Meilės kambarėlis.

¹⁵ Bendradarbiaujant su Joniškio rajono savivaldybės visuomenės sveikatos centru, 2022-2023 buvo organizuoti fizinio aktyvumo užsiėmimai, paskaitos: „Burnos higiena“, „Asmens higiena“ su edukacija „Muilo gamyba“ ir su edukacija „Muilo gamyba“ ir „Sveikatai palanki mityba“.

Kaip gerąją praktiką galima įvardinti tai, kad Globos namuose yra išskirtas kambarėlis intymiems susitikimams, vadinamas Meilės kambarėliu. Pasak darbuotojų ir gyventojų, juo naudojasi asmenys, kurie kartu negyvena, bet turi intymių santykių. Kambarys nėra rakinamas iš išorės. Patikrinimo metu prie lovos esančioje spintelėje buvo prezervatyvų. Kalbinti (-os) gyventojai (-os) žinojo, kur yra šis kambarys, kad jame galima rasti prezervatyvų.

4.3.10. Patikrinimo metu pastebėta, taip pat kalbinti (-os) gyventojai (-os) patvirtino, jog gyvenamuosius kambarius jie (jos) gali įsirengti bei personalizuoti individualiai, kurti jaukią namų aplinką, tvarkytis bei saugoti savo privatumą patys, turėti ar internetu užsisakyti asmeninių daiktų bei rūbų.

4.3.11. Vyrams ir moterims skirtos asmens higienos patalpos yra atskiros. Visose Dvaro skyriaus bei IV skyriaus asmens higienos patalpose užraktai užtikrino gyventojų privatumą.

Patikrinimo metu buvo pastebėta, jog atliekant asmens higieną, medicininę apžiūrą, masažą ar kitas procedūras kambariuose ir kitose tam skirtose patalpose visuomet buvo naudojamos mobilios širmos. Darbuotojų teigimu, širmų įstaigai pakanka.

4.3.12. Globos namuose, darbuotojų teigimu, yra skiriamas dėmesys įvairiausiuose šaltiniuose, tokiuose kaip socialiniai tinklai, žiniasklaidos straipsniai, pasitarimai tarpusavyje ar kt., identifikuotų su privatumo užtikrinimu susijusių situacijų apžvalgai bei jų aptarimui su gyventojais (-omis). Keletas kalbintų gyventojų taip pat patvirtino, kad pagarbos kitų privatumui tema su jais (jomis) yra kalbama, tačiau pažymėjo, jog jiems (joms) to ne visada pakanka, kadangi kai kuriems (-ioms) gyventojams (-oms) dėl sveikatos būklės yra sunku įsidėmėti jiems (joms) sakomą informaciją, todėl pageidautų lengvai suprantama kalba parengtos Privatumo užtikrinimo taisyklių laikymosi atmintinės raštu.

4.3.13. Per pastaruosius dvejus metus darbuotojai (-os) nedalyvavo su gyventojų privatumo užtikrinimu susijusiuose kvalifikacijos kėlimo kursuose, tačiau dalyvavo mokymuose bendromis žmogaus teisių temomis, įskaitant „Asmeninės ūgties ir lygiateisiškų santykių kūrimas socialiai jautrioje aplinkoje“, „Žmogaus teisės socialinių paslaugų įstaigoje: praktiniai taikymo aspektai“, bei Seimo kontrolierių įstaigos rengtuose nuotoliniuose mokymuose tema „Žmogaus teisių principais grįsta asmenų priežiūra socialinės globos įstaigose: kur galima tobulėti?“

4.4. Apibendrinant šios ataskaitos 4.3 papunktyje nurodytas aplinkybes, susijusias su, be kita ko, tuo, kad:

- gyvenamieji kambariai bei higienos ir kitos ypatingo privatumo reikalaujančios patalpos nebuvo stebimos vaizdo kameromis ar kitais stebėjimo būdais,

- visuose gyventojų kambariuose ant langų buvo pakabintos užuolaidos ir (arba) ritininės užuolaidos, savarankiškesniems (-ėms) gyventojams (-oms) sudaryta galimybė užsirakinti savo gyvenamuosius kambarius, o asmeninius daiktus laikyti gyvenamuosiuose kambariuose esančiose rakinamose spintelėse (ar spintose),

- gyventojams (-oms) sudarytos galimybės įsirengti bei personalizuoti savo gyvenamuosius kambarius individualiai, kurti jaukią namų aplinką, tvarkytis bei saugoti savo privatumą, turėti ar internetu užsisakyti asmeninių daiktų bei rūbų,

- gyventojams (-oms) sudaryta galimybė pasirinkti kambario kaimyną (-ę) arba gyventi poroje su gyventojams (-oms) patinkančiu (mylimu) asmeniu ir netrukdomai su juo leisti laiką privačiai, taip pat sudaromos sąlygos gyventojams (-oms) persikelti į kitą skyrių ir (ar) apsigyventi vieniems (-oms) kambaryje,

- gyventojams (-oms) sudaryta galimybė privatumą užtikrinančiomis sąlygomis tarpusavyje ar su lankytojais bendrauti Globos namų teritorijoje, kieme, gyvenamuosiuose kambariuose bei poilsio arba svečių kambariuose, taip pat bendrauti laiškais, telefonu ar internetu,

- vyrams ir moterims skirtos asmens higienos patalpos yra atskiros, visose savarankiškesnių gyventojų asmens higienos patalpose užraktai užtikrina gyventojų privatumą,

- atliekant asmens higieną, medicininę apžiūrą, masažą ar kitas procedūras kambariuose ir kitose tam skirtose patalpose visuomet naudojamos mobilios širmos, kurių įstaigai pakanka,

- ne visi (-os) darbuotojai (-os) pasibeldžia prieš įeidami į gyvenamuosius kambarius ar pasibeldę (-usios) palaukia keletą akimirkų,

- gyventojams (-oms) trūksta informacijos apie Privatumo užtikrinimo taisykles raštu jiems (joms) lengvai suprantama kalba,

- socialiniai (-ės) darbuotojai (-os) neturi specialių žinių apie tai, kaip su asmenimis su negalia kalbėtis apie lytinį ugdymą ir reprodukcinę sveikatą,

- nėra vykdomas gyventojų lytinis ugdymas, o sveikatos priežiūros padalinyje nebuvo prezervatyvų, kuriuos esant poreikiui, galėtų duoti gyventojams,

konstatuotina, kad nors ir iš esmės gyventojų privatumas yra užtikrinamas tinkamai, tačiau yra pastebėtini trūkumai, galintys lemti gyventojų privatumo užtikrinimo pažeidimus.

5. Dėl gyventojų judėjimo laisvės užtikrinimo

5.1. Aktualūs tarptautiniai standartai

5.1.1. Tarptautiniuose dokumentuose įtvirtinti asmenų su negalia ir vyresnio amžiaus asmenų savarankiškumo ir nepriklausomumo principai, teisė dalyvauti visuomeniniame ir kultūriniame gyvenime bei teisė į privatumą (Asmenų su negalia teisių konvencijos 3 str., Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 1 ir 25 str., Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijos Nr. Rec(2009)6 Dėl senėjimo ir negalios 21 amžiuje 1 p.) suponuoja tai, kad Globos namų gyventojams (-oms), atsižvelgiant į jų savarankiškumą, neturi būti trukdoma išeiti už šios įstaigos teritorijos ribų.

Asmenų su negalia teisių konvencijos 12 straipsnyje įtvirtintas lygybės prieš įstatymą principas ypač svarbus kognityvinių (pažinimo) funkcijų sutrikimų turintiems asmenims, nes tai reiškia, kad asmuo su negalia turi vienodą teisinį veiksnumą (gebėjimą priimti sprendimus) visais gyvenimo aspektais.

Pagal Asmenų su negalia teisių konvencijos 14 straipsnio (Asmens laisvė ir saugumas) 1 punktą numatyta pareiga užtikrinti, jog asmenys su negalia lygiai su kitais asmenimis įgyvendintų teisę į asmens laisvę ir saugumą, taip pat jog asmenims su negalia nebūtų neteisėtai ar savavališkai atimta laisvė, kad bet koks jų laisvės atėmimas būtų suderinamas su įstatymu ir laisvės atėmimas jokių būdu nebūtų teisinamas negalia.

5.1.2. Pagal Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2004 m. rugsėjo 22 d. rekomendacijos Nr. Rec(2004)10 Dėl psichikos sutrikimų turinčių asmenų žmogaus teisių ir orumo apsaugos 8 straipsnį, asmenys, turintys psichikos sutrikimų, turėtų turėti teisę būti prižiūrimi kuo mažiau ribojančioje aplinkoje, atsižvelgiant į jų sveikatos poreikius ir poreikį apsaugoti kitus. Pagal šios rekomendacijos 9 straipsnį, įstaigos, skirtos šiems asmenims apgyvendinti, turi užtikrinti aplinką ir

gyvenimo sąlygas, kiek įmanoma artimesnes panašaus amžiaus, lyties ir kultūros bendruomenėje gyvenantiems asmenims.¹⁶

Pagal Ministrų Komiteto priimtą rezoliuciją Nr. ResAP(2005)1 Dėl suaugusiųjų ir vaikų su negalia apsaugos nuo piktnaudžiavimo, asmens uždarymas namuose ar neišleidimas iš jų yra viena iš smurto formų.¹⁷

5.1.3. Jungtinių Tautų Specialusis pranešėjas kankinimų ir kitokio žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar baudimo klausimais 2013 m. vasario 1 d. ataskaitos Nr. A/HRC/22/53 63 punkte yra pažymėjęs, kad asmens izoliavimas patalpoje negali turėti jokio terapinio pateisinimo ir toks izoliavimas gali prilygti kankinimui ar netinkamam elgesiui. Jungtinių Tautų Vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuras 2014 m. rugsėjo pareiškimė dėl Asmenų su negalia teisių konvencijos 14 straipsnio paskelbė, kad asmens laisvė ir saugumas yra viena iš brangiausių teisių, į kurias teisę turi visi (-os), tačiau, visų pirma, visi asmenys su negalia, ypač psichikos negalią turintys asmenys.

5.2. Aktualios Lietuvos Respublikos teisės aktų nuostatos

5.2.1. Pagal Aprašo 4 priedo 8.3 papunktį, asmeniui su negalia (išskyrus slaugomus asmenis) turi būti sudaromos sąlygos, įgalinančios asmenį viską, kas įmanoma, atlikti pačiam.

Aprašo 4 priedo 12.7 papunktyje numatyta, kad asmuo negali būti užrakinamas savo gyvenamajame kambaryje.

Pagal Aprašo 4 priedo 15.1 papunktį, turi būti užtikrinama, kad asmuo gali laikinai savo noru išvykti iš socialinės globos įstaigos svečiuotis pas globėją, rūpintoją, šeimos narius, artimuosius giminaičius ar pažįstamus švenčių dienomis, savaitgaliais ir ilgesniam laikotarpiui – iki 45 kalendorinių dienų per metus (dėl asmeniui svarbių priežasčių jo (globėjo (-os), rūpintojo (-os), šeimos narių ar artimųjų giminaičių) prašymu, pateiktu socialinės globos įstaigos nustatyta tvarka, gali būti nustatytas ir ilgesnis laikotarpis). Taip pat, pagal Aprašo 4 priedo 15.3 papunktį, socialinės globos įstaiga turi domėtis pas globėją, rūpintoją, šeimos narius, artimuosius giminaičius, pažįstamus ar į sveikatos priežiūros įstaigą laikinai išvykusio asmens gyvenimo sąlygomis bei jo priežiūra. Žymos apie tai yra užfiksuojamos asmens byloje pridedamuose dokumentuose.

Aprašo 4 priedo 15.4 papunktyje nurodoma, jog neveiksniam tam tikroje srityje ar ribotai veiksniam tam tikroje srityje asmeniui laikinai išvykstant svečiuotis savo noru, socialinės globos įstaiga su asmeniu, pas kurį neveiksnus tam tikroje srityje ar ribotai veiksnus tam tikroje srityje asmuo išvyksta (išskyrus teismo sprendimu paskirtą globėją, rūpintoją), turi sudaryti sutartį, kurioje pastarasis įsipareigoja tinkamai prižiūrėti neveiksnų tam tikroje srityje ar ribotai veiksnų tam tikroje srityje asmenį.

Aprašo 4 priedo 16.10 papunktyje nustatyta, kad asmeniui turi būti užtikrintos galimybės laisvai judėti socialinės globos įstaigos teritorijoje ir patalpose. Laisvam, savarankiškam ir saugiam judėjimui užtikrinti socialinės globos namuose turi būti įrengti vertikalūs keltuvai (lifto tipo keltuvai) ir (ar) liftai, kurie yra pasiekiami tiesiogiai, nenaudojant jokių papildomų priemonių, išskyrus asmenines.

¹⁶ Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2004 m. rugsėjo 22 d. rekomendacija Nr. Rec (2004) 10 Dėl psichikos sutrikimų turinčių asmenų žmogaus teisių ir orumo apsaugos, Mažiausio apribojimo principas (8 straipsnis) ir Aplinka ir gyvenimo sąlygos (9 straipsnis), 4 psl., prieinama per: <https://rm.coe.int/rec-2004-10-em-e/168066c7e1>.

¹⁷ Ministrų Komitetas, Rezoliucija Nr. ResAP (2005) 1 Dėl suaugusiųjų ir vaikų su negalia apsaugos nuo piktnaudžiavimo, 12 psl. prieinama per: <https://sid-inico.usal.es/idocs/F3/LYN10483/3-10483.pdf>.

5.3. Patikrinimo metu nustatytos aplinkybės

5.3.1. Visų Globos namų skyrių lauko durys vasaros metu yra rakinamos 22:00 val., o atrakinamos 6:00 val. Paklausus, kokių veiksmų imamasi, jeigu asmuo nespėja grįžti ar negrįžta laiku (iki 22:00 val.) į gyvenamąjį kambarį savo skyriuje, administracijos, darbuotojų bei gyventojų teigimu, ant pagrindinių globos namų pastato durų yra nurodytas telefono numeris, kuriuo galima susisiekti telefonu ir asmuo bus įleidžiamas. Kalbintų gyventojų teigimu, susiklosčius tokiai situacijai, globos namų darbuotojai (-os) drausminių priemonių ar nuobaudų netaiko, tik mandagiai primena durų rakinimo laiką. Paklausus, kokių veiksmų yra imamasi, jei asmuo neturi mobiliojo telefono, globos namų darbuotojai (-os) teigė, jog dauguma gyventojų, galinčių savarankiškai išeiti už Globos namų teritorijos, mobiliuosius telefonus turi ir geba jais naudotis, o tokių atvejų, kai gyventojai (-os) nespėja grįžti į globos namų teritoriją iki durų rakinimo laiko, būna retai, be to, vadovaujantis Gyventojų vidaus tvarkos taisyklėmis, atsakingas (-a) skyriaus socialinis (-ė) darbuotojas (-a) yra iš anksto informuojamas apie tai, jog gyventojas (-a) yra išvykęs už įstaigos ribų, ir kartu su gyventoju (-a) susitariamas grįžimo laikas, tad jo laukiama. Gyventojų vidaus tvarkos taisyklėse nėra numatyto durų atrakinimo laiko, tačiau 10.12 papunktyje numatyta gyventojų pareiga į Globos namus grįžti vasaros laiku (gegužės – rugsėjo mėn.) iki 22:00 val., o rudens – žiemos laiku (spalio – balandžio mėn.) iki 21:00 val.

Patikrinimo metu nė vienoje bendrosiose gyventojams prieinamoje patalpose (skyrių fojė, koridoriai, skyrių lauko durys, pagrindinės lauko durys) nebuvo galima rasti informacijos apie durų rakinimo laiką, tačiau visi (-os) kalbinti (-os) gyventojai (-os) šį laiką žinojo. Paklausus, kokiū būdu jie (jos) informuojami apie durų rakinimo laiką, dauguma kalbintų gyventojų atsakė, jog ši informacija yra pateikiama žodžiu, taip pat visada galima pasiklausti Globos namų darbuotojų.

5.3.2. Darbuotojų teigimu, savarankiškesni (-ės) gyventojai (-os) gali savo noru (nelydimi (-os) išeiti už Globos namų teritorijos ribų, tačiau turi informuoti savo skyriaus atsakingą socialinį (-ę) darbuotoją. Kalbinti (-os) gyventojai (-os) teigė žinantys (-čios) šią tvarką ir užsiminė, jog „būtinai reikia atsiklausti“ socialinių darbuotojų.

5.3.3. Paklausus, ar yra buvę atvejų, kai gyventojai (-os) iš Globos namų teritorijos pasišalina savavališkai, darbuotojai (-os) bei administracija teigė tokių atvejų nepamenantys (-čios), tačiau gyventojui (-ai) negrįžus iki 22:00 val. vadovaujamasi Jurdaičių socialinės globos namų direktoriaus 2013 m. spalio 14 d. įsakymu Nr. V-19 patvirtinta Jurdaičių Socialinės Globos namų atsakingų darbuotojų veiksmų ypatingų atvejų metu tvarka (toliau – Darbuotojų veiksmų ypatingu atveju tvarka), kurioje numatyta, jog iki 22 val. pasišalinusio gyventojas (-os) ieško patys darbuotojai (-os), informuojama administracija, pasišalinusio (-ios) gyventojas (-os) rūpintojas (-a), globėjas (-a), artimieji ir (ar) šeimos nariai, o po 22:00 val., jei gyventojas (-a) negrįžta, kviečiama policija. Taip pat, jei per 5 val. nepavyksta rasti ar išsiaiškinti įstaigos gyventojas (-s) buvimo vietos, apie įvykį bet kuriuo paros metu pranešama policijai. Kalbinti (-os) Globos namų darbuotojai (-os) taip pat informavo, jog gyventojų savavališko pasišalinimo nepranešus atvejai yra reti, kadangi su gyventojais (-omis) yra nuolatos bendraujama, stebima jų būklė – sveikata, nuotaika, emocijos – ir atitinkamai reaguojama į būklės pakitimus. Gyventojas (-s) savavališko pasišalinimo atveju, jam (jai) grįžus, siekiama išsiaiškinti išėjimo be žinios priežastis su pačiu (-ia) gyventoju (-a), stebėti tolimesnę asmens savijautą, suteikti reikalingą pagalbą. Gyventojų vidaus tvarkos taisyklių 8.14 papunktyje nurodyta, jog gyventojai (-os) įstaigos teritorijoje gali judėti laisvai (eiti pasivaikščioti, į parduotuvę, pagelbėti darbuotojams (-oms) darbinėje veikloje), o norėdami (-os) išeiti už įstaigos ribų į Jurdaičių

kaimo teritoriją, gyventojai (-os) privalo informuoti apie savo išėjimą skyriaus socialinį (-ę) darbuotoją iš anksto ir suderinti išėjimo – grįžimo laiką.

5.3.4. Vakarinio vizito metu įsitikinta, kad kiekvieno Globos namų korpuso (taip pat 3 aukštų gyvenamojo pastato, kuriame pagal aukštus yra suskirstyti Intensyvios slaugos, II ir III skyriai) atskiri aukštai nebuvo rakinami, todėl gyventojai (-os) galėjo be apribojimų judėti tarp aukštų visą parą. Darbuotojų ir gyventojų teigimu, naktimis ir ribinių būsenų atvejais gyventojai (-os) niekada nėra užrakinami gyvenamuosiuose kambariuose, esant konflikto ar ribinės būsenos atveju Globos namų darbuotojai (-os) siekia situaciją deeskaluoti žodžiais, bendrauti ir nuraminti gyventoją.

5.3.5. Administracijos ir darbuotojų teigimu, savarankiškesni (-ės) gyventojai (-os) (gebantys (-čios) naudotis raktais ir suprasti jų paskirtį), turi savo kambario raktus, gali užsirakinti ir atsirakinti savo kambarius pagal savo patogumą. Šį aspektą patvirtino ir gyventojai (-os), dalis jų tvirtino, jog jaučiasi saugūs (-ios), pasitiki kitais gyventojais (-omis) ir globos namų personalu, tad savo kambarių durų nesirakina. Asmenys, dėl turimos negalios negebantys naudotis raktais ir jų neturintys, savo kambaryje taip pat nebuvo rakinami.

5.3.6. Kiekviename globos namų skyriuje buvo liftai, pritaikyti asmenims su judėjimo negalia, tačiau jais galėjo naudotis kiekvienas gyventojas (-a).

5.3.7. Globos namų administracija ir darbuotojai (-os) nurodė, jog sunkesnę negalią turintiems (-čioms) gyventojams (-oms) į lauką padeda išeiti individualios priežiūros darbuotojai (-os). Darbuotojų teigimu, kai kurie sunkią negalią turintys asmenys dažnai atsisako eiti į lauką, tačiau darbuotojai (-os) juos motyvuoja lankytis lauke bent trumpam. Be to, į Globos namų bendrąsias lauko erdves gyventojams (-oms) padedama išeiti net ir vėlyvą vakarą, jeigu tokį norą išreiškia pats (-i) gyventojas (-a).

5.3.8. Vizito metu paaiškėjo, jog sunkią judėjimo negalią turinčius (-ias) gyventojus (-as), gyvenančius (-čias) Intensyvios slaugos skyriuje, dėl silpnos sveikatos būklės į bendrąsias Globos namų lauko erdves stengiamasi palydėti kaip įmanoma rečiau – darbuotojų teigimu, bent 10 kartų vasaros sezonu, siekiant apsaugoti jų silpną imunitetą, o žiemos sezonu gyventojai (-os) į lauką palydimi (-os) labai retai. Paklausus, ar yra numatyta tvarka bei ar yra fiksuojami intensyvios slaugos reikalaujančių gyventojų palydėjimo į lauką faktai, darbuotojai (-os) informavo, jog tokios tvarkos bei faktų fiksavimo priemonių ar dokumentacijos nėra, asmens palydėjimas į lauką yra įgyvendinamas atsakingo darbuotojo (-os) nuožiūra.

5.3.9. Administracijos teigimu, beveik visi gyventojų, taip pat ir giminių, globėjų ar rūpintojų prašymai išleisti svečiuotis pas gimines, rūpintojus (-as) ar globėjus (-as) yra patenkinami. Nepatenkinami tie prašymai, kai nurodytos viešnagės apsisojimo patalpos yra netinkamos ar nepritaikytos gyventojų (-os) poreikiams, saugumui. Atsitiktinai atrinkti ir išanalizuoti neveiksnaus (ar ribotai veiksnus) asmens išvykimo sutartys bei prašymai dėl išvykimo buvo užpildyti tvarkingai. Atrinktuose socialinių asmens bylų įrašuose pažymėti darbuotojų skambučių telefonu faktai su išvykusio (-ios) gyventojų (-os) globėju (-a), siekiant pasiteirauti dėl jo (jos) gyvenimo sąlygų, priežiūros, savijautos, taip pat fiksuoti Globos namų darbuotojo (-os) telefoninio skambučio faktai su giminėmis, globėjais (-omis) ar rūpintojais (-omis) prieš gyventojui (-ai) išvykstant pas juos svečiuotis.

Analizuotame skundų, prašymų ir pasiūlymų registre taip pat pastebėta, jog didžioji dalis gyventojų prašymų išvykti aplankyti gimines, globėjus (-as) ar rūpintojus (-as) yra tenkinami.

5.4. Apibendrinant šios ataskaitos 5.3 papunktyje nurodytas aplinkybes, susijusias su, be kita ko, tuo, jog:

- gyventojai (-os) ir darbuotojai (-os) laikėsi Gyventojų vidaus tvarkos taisyklėse numatytų atsakomybių dėl gyventojų (-os) išvykimo už Globos namų teritorijos ribų,
 - Globos namuose yra patvirtinta veiksmų tvarka, kuria apibrėžiami darbuotojų ir administracijos veiksmai gyventojų (-os) savavališko pasišalinimo iš Globos namų teritorijos atvejais,
 - Gyventojų vidaus tvarkos taisyklėse nėra numatyta aiškaus korpusų išorinių durų atrakinimo laiko,
 - gyvenamieji kambariai dienos ir nakties metu prieš gyventojų valią nebuvo rakinami,
 - gyvenamųjų korpusų atskiri aukštai dienos ir nakties metu nebuvo rakinami,
 - nėra nustatytos tvarkos ar faktų fiksavimo priemonių dėl gyventojų, turinčių sunkią judėjimo negalią ir esančių silpnos sveikatos būklės, palydėjimo ar išvežimo į lauką, taip sukeltant riziką gyventoją nepagrįstai izoliuoti,
 - įsitikinus dėl tinkamų apsisojimo patalpų sąlygų užtikrinimo, didžioji dalis gyventojų prašymų išvykti aplankyti gimines, globėjus (-as) ar rūpintojus (-as) yra patenkinami, o įstaigos darbuotojai (-os) gyventojų (-os) išvykos metu teiraujasi dėl gyventojų (-os) savijautos,
- konstatuotina, kad gyventojų judėjimo laisvė Globos namuose iš esmės yra užtikrinama tinkamai, tačiau yra pastebėtini trūkumai, galintys lemti gyventojų judėjimo laisvės ribojimus ir (ar) pažeidimus.

6. Dėl gyventojų savarankiškumo skatinimo

6.1. Aktualūs tarptautiniai standartai

6.1.1. Asmenų su negalia teisių konvencijos 19 straipsnyje „Gyvenimas savarankiškai ir įtrauktis į bendruomenę“ įtvirtintas valstybių įsipareigojimas užtikrinti asmenų su negalia lygias teises gyventi bendruomenėje, lygias galimybes rinktis, be kita ko, savo gyvenamąją vietą ir su kuo jie (jos) nori gyventi, naudotis bendruomenėje teikiamomis paslaugomis, tarp jų ir asmenine pagalba, būtina padėti gyventi ir integruotis į bendruomenę ir užkirsti kelią jų izoliavimui ir atskyrimui nuo bendruomenės.

Jungtinių Tautų asmenų su negalia komitetas yra pabrėžęs, kad joks asmenų su negalia apgyvendinimas institucijoje, nepriklausomai nuo jos dydžio, tikslo, pobūdžio ar apgyvendinimo trukmės, negali būti suderinamas su Asmenų su negalia teisių konvencija¹⁸, ir yra parengęs ne vieną dokumentą, kuris turėtų padėti valstybėms, šios konvencijos šalims, vykdyti deinstitucionalizacijos procesą.¹⁹

6.1.2. Asmenų su negalia teisių konvencijos 12 straipsnyje „Lygybė prieš įstatymą“ numatyta, kad asmenys su negalia visais atvejais turi teisę būti laikomi teisės subjektais ir turi teisinį veiksnumą lygiai su kitais asmenimis visose gyvenimo srityse. Pagal šį straipsnį valstybės, šios konvencijos šalys, įsipareigoja imtis atitinkamų priemonių, kad suteiktų asmenims su negalia galimybę pasinaudoti pagalba, kurios jiems (joms) gali prireikti įgyvendinant savo teisinį veiksnumą. Šiomis priemonėmis, susijusiomis su teisinio veiksnumo įgyvendinimu, turi būti paisoma asmens teisių, valios ir pageidavimų, turi būti užtikrinama, kad dėl jų neatsirastų interesų konfliktas ir nebūtų piktnaudžiaujama įtaka, kad jos būtų proporcingos ir pritaikytos su asmeniu susijusioms

¹⁸ Committee on the Rights of Persons with Disabilities, „Guidelines on deinstitutionalization, including in emergencies“, CRPD/C/5, 10 October 2022.

¹⁹ Pavyzdžiui: ten pat; Committee on the Rights of Persons with Disabilities „General comment No. 5 (2017) on living independently and being included in the community“, CRPD/C/GC/5.

aplinkybėms, būtų taikomos kuo trumpesnę laiką ir kad jas reguliariai peržiūrėtų kompetentinga, nepriklausoma ir nešališka institucija ar teismas.

6.1.3. Asmenų su negalia teisių konvencijos 26 straipsnyje įtvirtinta valstybių, šios konvencijos šalių, pareiga imtis priemonių, kad asmenys su negalia galėtų įgyti ir išlaikyti didžiausią įmanomą savarankiškumą, visus fizinius, protinius, socialinius ir profesinius gebėjimus, taip pat būtų visiškai įtraukti į visas gyvenimo sritis ir jose dalyvautų.

6.1.4. Asmenų su negalia teisių konvencijos 29 straipsnyje įtvirtinta asmenų su negalia teisė veiksmingai ir visapusiškai dalyvauti politiniame ir visuomenės gyvenime lygiai su kitais asmenimis tiesiogiai ar per laisvai pasirinktus atstovus, be kita ko, galimybė, kaip rinkėjams, laisvai pareikšti savo valią ir šiuo tikslu prireikus jų prašymu leidžiant kitam, asmens su negalia pasirinktam asmeniui, padėti asmeniui su negalia balsuoti.

6.1.5. Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartijos 26 straipsnyje įtvirtinta asmenų su negalia teisė naudotis priemonėmis, užtikrinančiomis jų nepriklausomumą, socialinį bei profesinį integravimą ir dalyvavimą bendruomenės gyvenime.

6.1.6. CPT pabrėžia²⁰, kad socialinės globos įstaigose ypatingas dėmesys turi būti skiriamas reabilitacijos veikloms, siekiant pagerinti socialinių globos namų gyventojų gyvenimo kokybę, taip pat ir resocializacijos programoms, skirtoms ruošti asmenis labiau nepriklausomam gyvenimui ir (ar) sugrįžimui pas savo artimuosius. Be to, gyventojai (-os) turi būti įtraukiami (-os) į savo individualių planų rengimą ir informuojami (-os) apie progresą.

6.1.7. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijos Nr. Rec(2009)6 Dėl senėjimo ir negalios 21 amžiuje 1 punkte atkreipiamas dėmesys, kad asmenys su negalia nori gyventi savo gyvenimus su didžiausia įmanoma laisve ir autonomija tokioje aplinkoje ir gaudami tokias paslaugas, kurios prisidėtų, o ne trukdytų tokiam gyvenimui. Šios rekomendacijos 1.1 papunktyje pabrėžiama gyventojų teisės į pasirinkimą ir apsisprendimą užtikrinimo svarba, kuri gali būti apribojama tik išimtiniais atvejais ir esant labai griežtai apibrėžtomis aplinkybėms. Šios rekomendacijos 1.7 papunktyje numatyta, kad nuolat turi būti vykdomas asmenų su negalia naujų įgūdžių mokymas, kuris jiems padėtų užtikrinti savarankiškumą.

6.1.8. Europos socialinės chartijos 23 straipsnio 1 dalies 2 punkto b papunktyje įtvirtinta pareiga globos įstaigoms, kurios teikia paslaugas pagyvenusiems žmonėms, imtis visų įmanomų priemonių, kad gyventojams (-oms) būtų garantuojamos tinkamos globos sąlygos, gerbiant jų asmeninį gyvenimą, ir užtikrinama galimybė jiems (joms) dalyvauti priimant sprendimus dėl jų gyvenimo sąlygų šiose įstaigose.

6.2. Aktualios Lietuvos Respublikos teisės aktų nuostatos

6.2.1. Pagal Rekomendacijas dėl žmonių su negalia apgyvendinimo bendruomenėje²¹, asmuo, dar gyvendamas socialinės globos įstaigoje, turi būti mokomas gyventi savarankiškai, suteikiant pagal jo negalios pobūdį ir individualius poreikius reikiamą pagalbą ugdant savarankiškumo, socialinius ir kitus įgūdžius, kurie reikalingi gyvenant konkrečioje bendruomeninėje apgyvendinimo formoje.

²⁰ Persons deprived of their liberty in social care establishments, CPT Factsheet [CPT/Inf(2020)41], 18 p., prieinama per: <https://rm.coe.int/1680a0cc19>.

²¹ „Rekomendacijos dėl žmonių su negalia apgyvendinimo bendruomenėje“, <https://pertvarka.lt/wp-content/uploads/2023/03/REKOMENDACIJOS-DEL-ZMONIU-SU-NEGALIA-APGYVENDINIMO-BENDRUOMENEJE.pdf>.

6.2.2. Aprašo 4 priedo 8.2 papunktyje nurodoma, kad darbingo amžiaus asmeniui, atsižvelgiant į jo savarankiškumo lygį ir galimybes, turi būti stiprinama motyvacija ir siūlomos priemonės, įgalinančios asmenį integruotis į visuomenės gyvenimą. Aprašo 4 priedo 8.6 papunktyje nurodoma, kad suaugusiam darbingo amžiaus asmeniui su negalia socialinė globa teikiama padedant ugdyti socialinius įgūdžius ir stiprinant motyvaciją įveikti iškilusias socialines problemas. Organizuojama pagalba, suderinta su švietimo, ugdymo, sveikatos priežiūros, profesinio orientavimo ir profesijos įsigijimo ar persikvalifikavimo priemonėmis, galinčiomis užtikrinti jo integraciją į darbo rinką bei stiprinančiomis asmens pasitikėjimą savimi bei motyvaciją palikti socialinės globos namus ir pradėti savarankišką (iš dalies savarankišką) gyvenimą bendruomenėje, gaunant joje reikiamas bendruomenines paslaugas. Žymos apie taikomas priemones turi būti užfiksuotos asmens Individualiame plane ar kituose asmens socialinėje byloje pridedamuose dokumentuose.

6.2.3. Aprašo 4 priedo 12.3 papunktyje yra pabrėžiama, kad neveiksnaus tam tikroje srityje ar ribotai veiksnaus tam tikroje srityje asmens adekvati nuomonė ar jo globėjo (-os) (rūpintojo (-os)) nuomonė, siekiant užtikrinti geriausią asmens interesą, yra išklausiama ir vertinama, o 12.4 papunktyje nurodoma, kad pagerėjus asmens socialiniam savarankiškumui, sveikatos būklei ar atsiradus kitoms aplinkybėms, galinčioms daryti įtaką asmens neveiksnumui tam tikroje srityje ar ribotam veiksniumui tam tikroje srityje, socialinės globos įstaiga tarpininkauja asmeniui ir kreipiasi į atitinkamas institucijas dėl neveiksnumo tam tikroje srityje ar riboto veiksnio tam tikroje srityje peržiūrėjimo. Žymos apie tai turi būti užfiksuotos Individualiame plane ar kituose asmens socialinėje byloje pridedamuose dokumentuose.

6.2.4. Aprašo 4 priedo 8.3 papunktyje numatyta, kad asmuo pagal savo gebėjimus ir galimybes turi būti įtraukiamas į visų sprendimų, susijusių su jo gyvenimu socialinės globos įstaigoje, priėmimą. Asmeniui su negalia (išskyrus slaugomus asmenis) sudaromos sąlygos, įgalinančios asmenį viską, kas įmanoma, atlikti pačiam bei užtikrinti, kad jam būtų prieinamos bendruomenėje teikiamos paslaugos, kuriomis jis pageidauja naudotis.

6.2.5. Aprašo 4 priedo 8.4 papunktyje pabrėžiama, kad asmens kasdienė veikla organizuojama ir buitines paslaugas teikiamos taip, kad palaikytų, skatintų ir motyvuotų asmenį būti kuo savarankiškesnį – gamintis maistą savo reikmėms, tvarkytis gyvenamąjį kambarį ir kt. Asmeniui užtikrinama pagalba atliekant buitines, savitvarkos, saviraiškos funkcijas ir asmuo aprūpinamas priemonėmis, padedančiomis lavinti bei palaikyti dėl sveikatos būklės neturimus ar prarastus įgūdžius. Aprašo 4 priedo 8.11 papunktyje numatyta, jog slaugomam asmeniui užtikrinamos oraus gyvenimo sąlygos pagal individualius poreikius – maitinimosi, kasdienės higienos pagalba ar kita reikalinga pagalba, sudaromos sąlygos bendrauti su kitais asmenimis.

Aprašo 4 priedo 8.12 papunktyje nurodoma, kad asmeniui, išskyrus slaugomus asmenis, turi būti sudarytos sąlygos dalyvauti kuriant higienišką aplinką – jam pačiam tvarkyti ir prižiūrėti savo gyvenamąjį kambarį bei prižiūrėti (stebėti) bendrąsias socialinės globos įstaigos patalpas, jų švarą ir tvarką. Aprašo 4 priedo 8.13 papunktyje pabrėžiama, kad iš dalies savarankiškiems asmenims, padedant socialinės globos įstaigos darbuotojams (-oms), užtikrinama galimybė naudotis buitinėmis skalbimo mašinomis, sudarytos sąlygos asmeniui pačiam skalbti ir išsidžiovinti savo drabužius.

Aprašo 4 priedo 11.2 papunktyje nurodoma, kad grupinio gyvenimo namuose gyvenančiam asmeniui sudarytos sąlygos pačiam su darbuotojų pagalba gamintis maistą, dalyvauti įsigyjant maisto produktus, kitus jam reikalingus daiktus, kartu su darbuotojais vykti į parduotuves, tariantis dėl reikalingų prekių įsigijimo. Pagal Aprašo 4 priedo 11.6 papunktį – asmeniui pagal jo

savarankiškumo lygį, galimybes ir pageidavimus, turi būti sudarytos sąlygos užsiimti maisto savo poreikiams ruošimu, stalo serviravimu ar panašia veikla, pačioje globos įstaigoje turi veikti virtuvėlės, o iš dalies savarankiški asmenys su darbuotojų pagalba jose turi turėti galimybę gamintis maistą sau bei jose valgyti.

Pagal Aprašo 4 priedo 11.1 papunktį, asmuo turi gauti jo fiziologinius poreikius ir sveikatos būklę atitinkantį reikiamą kiekį energetinių verčių bei kaloringumo turintį maitinimą, įvertinus jo individualius poreikius: būtinumą gauti dietinį maitinimą ir, esant galimybėms, atsižvelgiant į asmens pageidavimus.

Aprašo 4 priedo 11.3 ir 11.4 papunkčiuose nurodyta, jog asmuo jam suprantama forma turi turėti galimybę kasdien susipažinti su menu, iš anksto pateikti pageidavimus dėl maisto produktų ar patiekalų asortimento, į kuriuos, esant galimybei, yra atsižvelgiama, taip pat yra paisoma asmens teisės pasirinkti, atsižvelgiant į asmens sveikatos būklę ir savarankiškumą, kur asmuo pageidauja valgyti – savo kambaryje ar bendroje valgykloje.

Aprašo 4 priedo 11.7 papunktyje numatyta, jog asmeniui, kuris pats negali savarankiškai pavalgyti, užtikrinama individuali, diskretiška personalo pagalba valgant. Socialinės globos įstaigoje toks asmuo aprūpintas specialia įranga, padedančia jam pavalgyti. Socialinės globos įstaiga taip pat užtikrina, kad kiekvienam maitinimo režimo laiku pagalbos reikalaujančiam asmeniui būtų priskirtas pagalbą valgant teikiantis asmuo.

Aprašo 4 priedo 11.5 papunktyje pabrėžiama, kad socialinės globos namų gyventojui (-ai) turi būti sudarytos sąlygos bet kuriuo paros metu, esant poreikiui, išgerti šiltos kavos, arbatos ar vandens.

Aprašo 4 priedo 8.15 papunktyje numatyta, kad asmuo individualiai, pagal socialinės globos įstaigos nustatytą tvarką, aprūpinamas patalyne, rankšluosčiais, drabužiais, avalyne, reikiamomis higienos priemonėmis ir kitais būtiniais daiktais, atsižvelgiant į asmens poreikius, lytį ar neplanuotai atsiradusias aplinkybes. Drabužiai, avalynė, rankšluosčiai skiriami kiekvienam individualiai ir negali būti naudojami bendrai.

Aprašo 4 priedo 8.14 papunktyje nurodoma, kad asmeniui, atsižvelgiant į jo savarankiškumo lygį, motyvaciją ar specifinius poreikius (dėl terapijos), laikantis savivaldybių patvirtintų gyvūnų laikymo ir higienos reikalavimų, sudarytos galimybės socialinės globos įstaigoje auginti naminių gyvūnų (pvz., katę, šunį, žuvytes akvariumuose) ir juo rūpintis. Aprašo 4 priedo 12.6 papunktyje numatyta, kad asmens pinigai, turtas, dokumentai įtraukiami į apskaitą, naudojami ir saugomi pagal socialinės globos įstaigos patvirtintą gyventojų pinigų, turto, dokumentų apskaitos, naudojimo ir saugojimo tvarkos aprašą, kuris užtikrina geriausius asmens interesus.

6.3. Patikrinimo metu nustatytos aplinkybės

6.3.1. Globos namų direktorės einamųjų metų užduotyse yra numatyta, kad vienas grupinio gyvenimo namuose gyvenantis asmuo 2023 m. bus pasirengęs gauti bendruomenines ar specializuotas slaugos ir socialinės globos paslaugas, atsižvelgiant į Rekomendacijas dėl žmonių su negalia apgyvendinimo bendruomenėje.²² Administracijos teigimu, vienas iš 10 Globos namų grupiniuose gyvenimo namuose gyvenančių asmenų šiuo metu yra rengiamas išėiti į bendruomenę. Pasak administracijos ir kai kurių kalbintų darbuotojų, ne tik grupinio gyvenimo namuose, tačiau ir pagrindiniame Globos namų padalinyje yra ne vienas asmuo, kuris su atitinkama pagalba galėtų

²² Jurdaičių socialinės globos namų direktorės Adelės Pociuvienės einamųjų 2023 metų užduotys, <https://www.jurdaiciai.lt/wp-content/uploads/2023/04/APociuvien%C4%97s-Einamosios-2023.pdf>.

gyventi bendruomenėje. Darbuotojų teigimu, pagrindinis iššūkis, su kuriuo šie asmenys susidurtų gyvendami savarankiškai bendruomenėje, yra finansų tvarkymas. Pastebėtina, kad kai kurie (-ios) socialiniai (-ės) darbuotojai (-os) labai skeptiškai vertino visų gyventojų, net ir pačių savarankiškiausių, galimybes gyventi bendruomenėje, todėl kyla abejonių dėl darbuotojų švietimo klausimais, susijusiais su gyventojų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymu ir gyventojų motyvavimu gyventi savarankiškai, užtikrinimo. Globos namuose kalbintas (-a) ne vienas (-a) gyventojas (-a) išreiškė norą dabar arba ateityje grįžti į šeimą arba gyventi bendruomenėje ir klausė, ar patikrinimą vykdantys asmenys galėtų kaip nors jiems (joms) padėti tai padaryti. Administracijos teigimu, siekiant išleisti asmenis gyventi bendruomenėje, pagrindinė kliūtis yra būstų savivaldybėje trūkumas.

Pastebėtina, kad buvo kalbinta ir asmenų, jau ne vieną dešimtmetį gyvenančių Globos namuose, kurie teigė, kad juos visiškai tenkina gyvenimas įstaigoje ir nenorėtų iš čia išeiti. Vienas kalbintas asmuo teigė, kad jam yra siūlyta gyventi bendruomenėje, bet jis atsisakė, nes gaunamos išmokos neužtektų mokėti nuomą ir išgyventi.

Be grupinių gyvenimo namų, Globos namams taip pat priklauso ir 3 kambarių butas Jurdaičių kaime, kuriame apgyvendinti 3 asmenys. Pasak administracijos, šis butas – tai laikinas apgyvendinimas arba tarpinė stotelė asmenims, kurie ateityje galėtų būti apgyvendinti bendruomenėje. Pasak kalbinto vieno iš šiame bute gyvenančių asmenų, jam labai patinka turima autonomija, galimybė pačiam gamintis valgyti, planuoti savo dieną, savarankiškai važiuoti į Joniškį susimokėti už interneto paslaugas.

Socialinėse dirbtuvėse asmenys dalyvauja tik grupinio gyvenimo namuose, o pagrindiniame padalinyje ir bute apgyvendinti asmenys į socialines dirbtuves nėra įtraukti. Yra gyventojų, kurie (-ios) iki patekimo į įstaigą buvo baigę (-usios) profesinio mokymo programą, tačiau nedalyvauja jokiose veiklose, kurios būtų susijusios su įgyta kvalifikacija. Viena pagrindinio Globos namų padalinio gyventoja mokosi Radviliškio technologijų ir verslo mokyklos centre, kur jau yra įgijusi kambarių tvarkytojo kvalifikaciją. Šiuo metu ji mokosi virėjo specialybės.

6.3.2. Vizito metu Globos namuose buvo 64 asmenys, kurie pripažinti neveiksniais arba ribotai veiksniais tam tikroje srityje. Pasak administracijos ir atsitiktine tvarka patikrintų teismo nuosprendžių, kuriais asmenys pripažįstami neveiksniais ar ribotai veiksniais tam tikrose srityse, visų asmenų neveiksnumo būklė buvo peržiūrėta po 2016 m.²³

6.3.3. 2023 m. Globos namų veiklos plane, patvirtintame Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2023 m. kovo 20 d. įsakymu Nr. A1–172 (toliau – Globos namų veiklos planas), numatyta, jog asmenų, padariusių individualią pažangą socialinių ir savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo srityje, dalis nuo visų gyventojų turi sudaryti 15 procentų.

6.3.4. Globos namų 2023 m. socialinio darbo veiklos plane prie 3 tikslo „Gerinti įstaigos gyventojų gyvenimo kokybę ir užtikrinti jų socializaciją per užimtumą, laisvalaikį ir savarankiškumo ugdymą“ numatytas uždavinys „skatinti globos įstaigos gyventojų socializaciją ir savarankiškumą“, o prie siektinų rezultatų nurodyta: „pažintinių–poilsinių išvykų, renginių su bendruomenėmis

²³ 2016 m. įsigaliojus Civilinio kodekso pataisoms, kuriomis buvo keičiamas asmens veiksnumo instituto teisinis reguliavimas, iki tol priimti teismo sprendimai turėjo būti peržiūrėti per dvejus metus, t. y. iki 2018 m. sausio 1 d. Vis dėlto, Registrų centro Seimo kontrolierių įstaigai pateiktais duomenimis, iki 2022 m. gruodžio 31 d. vis dar nebuvo peržiūrėti 347 teismo sprendimai, kuriais asmenys pripažinti neveiksniais iki 2016 m. sausio 1 d. Daugiau žr. Asmenų su negalia teisių užtikrinimas. In Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga, *2022 m. žmogaus teisių stebėsenos ataskaita* (40–53 p.).

organizavimas įstaigos gyventojams“. Minėtame plane neįvardytos jokios veiklos, kurios būtų susijusios su gyventojų savarankiškumo skatinimu, rengimu gyventi bendruomenėje.

6.3.5. Kaip pasakojo Intensyvios slaugos skyriaus darbuotojai (-os), dėl sunkios gyventojų būklės, šiame skyriuje daugiausia pastangų dedama tam, kad gyventojai (-os) neprarastų turimų savarankiškumo įgūdžių, o ne įgytų naujų. II ir III skyriaus 2023 m. socialinio darbo planuose numatytas ne tik gyventojų savarankiškumo, buitinių, socialinių įgūdžių palaikymas, bet ir skatinimas. Specialiojo skyriaus socialinio darbo plane numatyta ugdyti gyventojų atsakomybę, šeiminingumą ir savarankiškumą kasdienės veiklos metu, atstatyti ir palaikyti asmens gebėjimus. Specialiojo skyriaus 2022 m. ataskaitoje nurodoma, kad gyventojų atsakomybė ir šeiminingumas ugdomi prižiūrint gyvenamąsias patalpas, asmeninius daiktus, rūbus. Kalbinti (-os) II ir III skyriaus socialiniai (-ės) darbuotojai (-os) pasakojo, kad nors kai kurie (-ios) gyventojai (-os) ir mokosi naujų įgūdžių (pavyzdžiui, dulkių valymo kopijuojant individualios priežiūros darbuotoją ir pan.), tačiau dėl gana didelio gyventojų nesavarankiškumo, labiausiai stengiamasi, kad jie (jos) neprarastų turimų įgūdžių.

Dvaro ir IV skyriuose apgyvendinta daugiau savarankiškų asmenų, todėl taip pat koncentruojamasi ne tik į savarankiškumo palaikymą, bet ir ugdymą. Šių skyrių socialinio darbo 2023 m. planuose ir 2022 m. ataskaitose akcentuojamas skalbimo įgūdžių ugdymas, gyvenamų kambarių ir aplinkos tvarkymas, apsipirkimo įgūdžių ugdymas.

pav. 7 Siuvimo užimtumo patalpos.

6.3.6. Globos namų 2023 m. gyventojų užimtumo grafike yra įvardintos socialinių įgūdžių ugdymo veiklos, prie kurių priskiriamas skalbimo įgūdžių ugdymas (skalbimas automatinėmis skalbimo mašinomis), maisto gaminimo įgūdžių ugdymas, siuvimo, mezgimo ir nėrimo įgūdžių lavinimas, apsipirkimo įgūdžių ugdymas, daržovių auginimas, šiltnamio priežiūra, taip pat vaistažolių

auginimas, rinkimas, paruošimas vartojimui. Taip pat įvardijamos ir darbinės veiklos, prie kurių yra priskiriama aplinkos ir kapų priežiūra. Už šių veiklų organizavimą yra atsakingi socialinio darbo ir individualios priežiūros darbuotojai (-os) (Globos namų gyventojams (-oms) siūlomos užimtumo veiklos detalčiau analizuojamos ataskaitos 7 punkte).

SOCIALINIŲ ĮGŪDŽIŲ UGDYMO VEIKLOS			
Veikla	Savaitės dienos	Užimtumo laikas	Užimtumą organizuojantys asmenys
Skalbimo įgūdžių ugdymas (skalbimas automatinėmis skalbimo mašinomis)	Antradienis Ketvirtadienis	10.45–12.00	Individualios priežiūros darbuotojos*
Maisto gaminimo įgūdžių ugdymas (užsiėmimai skyrių virtuvėlėse)	Antradienis Trečiadienis	14.00–16.00 14.00–16.00	Individualios priežiūros darbuotojos*

	Ketvirtadienis	14.00–16.00	
Siuvimo, mezgimo ir nėrimo įgūdžių lavinimas (<i>užsiėmimai siuvykloje</i>)	Trečiadienis	10.00–12.00	Socialinės darbuotojos*
	Ketvirtadienis	10.00–12.00	
Apsipirkimo įgūdžių ugdymas	Pagal poreikį	10.00–17.00	Socialiniai darbuotojai* Individualios priežiūros darbuotojai*
Daržovių auginimas, šiltnamio priežiūra	Sezono metu pagal poreikį	10.00–12.00	Socialinė darbuotoja*
		14.00–16.00	
Vaistažolių auginimas, rinkimas, paruošimas vartojimui.	Sezono metu		Individualios priežiūros darbuotojos*
DARBINĖ VEIKLA			
Aplinkos priežiūra	Darbo dienomis	10.00–12.00	Individualios priežiūros darbuotojai*
		14.00–15.00	
Kapų priežiūra	Darbo dienomis pagal poreikį	10.00–12.00	Individualios priežiūros darbuotojai*
		14.00–16.00	

*Globos namų 2023 m. gyventojų užimtumo grafike yra nurodytos ir už konkrečią veiklą atsakingų darbuotojų pavardės.

Lentelė. Globos namų gyventojams (-oms) siūlomos socialinių įgūdžių ugdymo ir darbinės veiklos.

6.3.7. Kiekviename Globos namų skyriuje buvo įrengta virtuvėlė, kurioje buvo bendram naudojimui skirtų puodų, keptuvių, indų ir įrankių. Abiejuose Dvaro skyriaus pastato aukštuose buvo po virtuvėlę: ir nors pirmame aukšte virtuvėlė buvo visiškai aprūpinta maisto gaminimui skirtomis reikmėmis, antrame aukšte trūko puodų, keptuvių, indų ir įrankių, taip pat patikrinimo metu virtuvėlėje tvyrojo netvarka ir sklido nemalonus kvapas.

Pirmiau pateiktoje lentelėje nurodytu metu nei vienoje iš virtuvėlių nevyko maisto gaminimo įgūdžių ugdymo veiklos. Pasak vieno skyriaus kalbintų darbuotojų, tame skyriuje šios veiklos nevyko todėl, kad už jas atsakingas (-a) individualios priežiūros darbuotojas (-a) atostogavo, tačiau pabrėžė, kad įprastai maisto gaminimo įgūdžių veiklos vyksta reguliariai. Kalbinti (-os) savarankiškesni (-ės) gyventojai (-os) pasakojo, kad tokie užsiėmimai vyksta, jie (jos) taip pat patys kartais gamina valgyti. Vieno skyriaus gyventojai (-os) pasakojo, kad prieš naudodamiesi (-osi) virtuvėle ir po to jie (jos) turi informuoti individualios priežiūros darbuotoją, kad šis (-i) galėtų patikrinti, ar baigę gaminti jie (jos) sutvarkė patalpą. Taip pat vienas Dvaro skyriuje gyvenantis asmuo ne kartą matytas gaminantis maistą 1 aukšto virtuvėlėje. Pasak darbuotojų, tai yra jo mėgstamas užsiėmimas. Vis dėlto pastebėtina, kad ir jo (jos) paties teigimu, ir darbuotojų pasakojimu, jis (ji) nemėgsta, kai su juo (ja) virtuvėlėje yra kitų asmenų, todėl kyla klausimas, ar užtikrinama galimybė kitiems gyventojams (-oms) naudotis virtuvėle, jei antrame aukšte įrengta virtuvėlė nėra visiškai aprūpinta maisto gaminimui reikalingomis reikmėmis.

6.3.8. Vertinant Globos namų gyventojų galimybę savarankiškai, pagal poreikį, išsivirti karšto gėrimo, nustatyta, kad dalis savarankiškesnių asmenų savo gyvenamuosiuose kambariuose turi virdulius, kuriais gali naudotis pagal individualų poreikį. Virdulių taip pat buvo ir virtuvėlėse.

6.3.9. Globos namuose gyventojai (-os) į bendrąją valgyklą ėjo kiekvienam skyriui paskirtu laiku. Administracijos ir darbuotojų teigimu, tokia tvarka leidžia gyventojams (-oms) nesiblaškyti didelėje žmonių grupėje ir ramiai pasirinkti norimą vietą prie stalo.

Globos namų darbuotojų ir kalbintų gyventojų teigimu, personalas paiso gyventojų teisės pasirinkti jiems (joms) patogias ir norimas valgymo vietas. Dalis gyventojų pasirenka valgyti bendroje valgykloje, dalis savo gyvenamuosiuose kambariuose, taip pat kiti (-os) gyventojai (-os) pasirenka valgyti prie skyrių bendrose poilsio zonose esančių stalų ar virtuvėlėse.

Sunkesnės sveikatos būklės gyventojai (-os) yra maitinami (-os) savo gyvenamuosiuose kambariuose, atitinkamai suteikiant, jei dėl sveikatos būklės reikalinga, individualios priežiūros darbuotojo (-os) pagalbą valgant. Taip pat Globos namuose yra sudaryta galimybė gyventojams (-oms), esant poreikiui, naudotis specialia įranga – judesį stabilizuojančiais šaukštais.

6.3.10. Vizito metu bendrojoje Globos namų valgykloje gyventojams (-oms) buvo prieinami ir daugelio naudojami visi stalo įrankiai. Globos namų darbuotojų teigimu, gyventojams (-oms), kurie (-ios) neturi ar dėl ligos yra praradę (-usios) įgūdžius naudotis visais stalo įrankiais, siekiama skatinti ir ugdyti įprotį jais naudotis, tačiau dalis gyventojų tokį ugdymą priima su susierzinimu, frustracija. Gyventojams (-oms), valgantiems (-čioms) savo gyvenamuosiuose kambariuose, suteikiami visi stalo

pav. 8 Maisto vertinimo dėžutės.

įrankiai, taip pat Globos namų personalas, esant poreikiui, padeda jais naudotis.

6.3.11. Kalbinti (-os) gyventojai (-os) teigė, jog valgykloje maistas yra skanus bei yra patenkinti (-os) maitinimo paslaugomis. Gyventojai (-os) taip pat patikino, jog jų dažnai klausama apie patiekalų skonį, kokybę ir pageidavimus, bei teigė žinantys apie maisto įvertinimo dėžutę ir pageidavimų dėl maisto sąsiuvinį. Globos namų darbuotojų teigimu, apie maisto įvertinimo dėžutę bei pageidavimų dėl maisto sąsiuvinį gyventojams (-oms) stengiamasi priminti per kiekviena skyrių susirinkimus, taip pat dažnai pasirinktomis

dienomis daromos maisto kokybės vertinimo apklausos, tad apie dalyvavimą ir skatinimą dalyvauti jose taip pat pranešama gyventojams (-oms).

6.3.12. Netoli Globos namų, tačiau ne jų teritorijoje, veikia įvairių maisto produktų ir prekių asortimentą siūlanti parduotuvė. Savarankiškesni asmenys ten apsiperka patys pagal individualų poreikį, gyventojams (-oms), kuriems (-oms) reikalinga pagalba, maisto produktus bei prekes nuperka darbuotojai (-os), arba palydi į parduotuvę, padėdami joje apsipirkti. Didesniems pirkiniams, ypač drabužiams, yra organizuojamas vykimas į Joniškį ar Šiaulius, kur gyventojus lydi Globos namų darbuotojai (-os).

6.3.13. Išvykos už Globos namų organizuojamos įstaigos transportu, dauguma kalbintų asmenų (be Jurdaičių kaime esančio buto gyventojų) pasakojo, kad savarankiškai viešoju transportu ar dviračiu už įstaigos ribų nevažinėjantys. Vienas kalbintas darbingo amžiaus asmuo pasakojo, kad anksčiau, gyvendamas su šeima, pats, be palydos, važinėdavosi viešoju transportu, tačiau nuo apsigyvenimo įstaigoje to neteko daryti. Atsitiktine tvarka peržiūrėjus savarankiškesnių asmenų Individualius planus bei visų skyrių socialinio darbo ataskaitas nebuvo rasta, kad gyventojai (-os) būtų mokomi savarankiškai naudotis viešoju transportu.

6.3.14. Globos namuose yra teikiama centralizuota skalbimo paslauga, tačiau savarankiškesni (-ės) gyventojai (-os) sakė, kad drabužius jie (jos) dažnai skalbia patys (-čios), o asmenims, kuriems reikia pagalbos, talkina individualios priežiūros darbuotojai (-os). Norintiems (-čioms) skalbtis patiems (-čioms) yra suteikiamos tam reikalingos priemonės (skalbimo milteliai ir kt.), kai kurie (-ios) gyventojai (-os) minėjo, kad priemonės perkasi ir patys. Pasak vieno iš kalbintų asmenų, skalbimo miltelius jis perkasi todėl, kad nenori dėl visko priklausyti nuo įstaigos darbuotojų.

6.3.15. Globos namų direktoriaus 2023 m. balandžio 12 d. įsakymu Nr. V–18 „Dėl Jurdaičių socialinės globos namų gyventojų rūbų individualizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ buvo patvirtintas Jurdaičių socialinės globos namų gyventojų rūbų individualizavimo tvarkos aprašas (toliau – Rūbų individualizavimo tvarka), kuriame įtvirtintos patalynės, rankšluosčių, drabužių, avalynės (toliau Rūbų individualizavimo tvarkoje bendrai įvardijamų rūbais) laikymo ir vardinio žymėjimo taisyklės. Rūbų individualizavimo tvarkos 2.1 papunktyje numatyta, kad gyventojų rūbai žymimi priskiriant tam tikros, skirtingus skyrius nurodančios spalvos juosteles, o 2.2 papunktyje numatyta, kad kiekvieno (-os) gyventojų (-os) rūbai individualizuojami prisiuvant priskirtos spalvos juosteles su numeriu (pagal sudarytą vardinių sąrašą skyriuose). Pagal šios tvarkos 2.5 papunktį, gyventojai (-os), kurie (-ios) skalbia ir prižiūri savo rūbus savarankiškai ir nenori jų žymėti vadovaujantis Rūbų individualizavimo tvarka, informuoja socialinį (-ę) darbuotoją apie savo sprendimą pasirašydami socialinėje byloje.

Rūbų individualizavimo tvarka yra siekiama užtikrinti, kad gyventojams (-oms) būtų priskirti jų drabužiai ir po centralizuoto skalbimo jie (jos) nesusimaišytų, dėl ko asmenys būtų priversti nešioti svetimus drabužius. Darbuotojų teigimu, tokio susimaišymo anksčiau buvo sunku išvengti ir kartais tai iššaukdavo net ir gyventojų konfliktus, kai šie pastebėdavo kitą asmenį dėvint jų drabužius. Vis dėlto Rūbų individualizavimo tvarka tiek kai kurių darbuotojų, tiek ir kai kurių gyventojų yra vertinama dviprasmiškai: viena vertus, kitaip sunku užtikrinti drabužių atskyrimą, kita vertus, pats drabužių žymėjimas vertinamas kaip žmogaus orumo žeminimas. Vertinimą ypač sustiprina tai, kad rūbai yra žymimi skaičiumi – tam tikram asmeniui priskiriant konkretų skaičių, kuris prisiuvas prie atitinkamo drabužio. Pasak kalbintų darbuotojų, sprendimas rūbus žymėti skaičiumi, o ne pavarde ar inicialais, buvo priimtas todėl, kad juostelė su pavarde yra per didelė ir jos buvimas erzina gyventojus, o inicialais žymėti netinka todėl, kad įstaigoje yra asmenų, kurių inicialai sutampa. Taip pat buvo darbuotojų, kurie teigė, kad pavardės užrašymas pažeistų asmens duomenų apsaugos reikalavimus. Keletas gyventojų griežtai atsisakė jų drabužių žymėjimo ir jų drabužiai nėra žymimi. Pasak kalbintų socialinių darbuotojų, buvo asmenų, kuriems nepatiko rūbų žymėjimo tvarka, tačiau paaškinus, kodėl buvo priimtas toks sprendimas, jie (jos) sutiko, kad jų drabužiai būtų sužymėti. Keleto mažiau savarankiškų gyventojų paklausus, ar žino, koks jiems (joms) yra priskirtas numeris, jie (jos) atsakė nurodydami skaičių.

6.3.16. Privatumo užtikrinimo taisyklių 6 punkte numatyta, kad gyventojui (-ai), išskyrus slaugomus asmenis, sudarytos sąlygos pačiam (-iai) tvarkyti ir prižiūrėti savo gyvenamąjį kambarį. Savarankiškesni gyventojai (-os) teigė, kad patys (čios) tvarkosi savo kambarį, o tam skirtas priemonės išduoda individualios priežiūros darbuotojai (-os).

6.3.17. Privatumo užtikrinimo taisyklių 17 punkte pabrėžiama, kad atsižvelgiant į tai, jog Globos namuose yra teikiama ilgalaikė globa, kur asmenys dažnai praleidžia visą gyvenimą, gyventojų kasdienė veikla organizuojama taip, kad palaikytų, skatintų ir motyvuotų asmenį būti kuo savarankiškesnį, gerbiant jo autonomiškumą. Tuo tikslu, įrenginėjant gyvenamąjį kambarį, yra tariamasi ir atsižvelgiama į asmeninius kiekvieno (-os) gyventojų (-os) pageidavimus ar pasiūlymus.

18 punkte nurodoma, kad kuriant individualią ir kiek galima artimesnę namų aplinkai erdvę, gyventojai (-os) gali naudoti asmeninius daiktus, turėti kambaryje savo baldų, paveikslų ir t. t.

Savarankiškesnių Globos namų gyventojų, kurie (-ios) gyvena IV skyriuje ir Dvaro skyriuje, gyvenamieji kambariai buvo gana individualizuoti, tačiau mažiau savarankiškų ir slaugomų asmenų, kurie apgyvendinti Intensyvios slaugos, II ir III skyriuose, kambarių aplinkos interjeras buvo gana minimalus ir mažai individualizuotas.

6.3.18. Gyventojų vidaus tvarkos taisyklių 14.1 papunktyje nurodyta, kad veiksniam (-ai) gyventojui (-ai) pageidaujant, materialinės vertybės bei pinigai saugomi Globos namų socialinių darbuotojų kabinetuose esančiuose seifuose. 14.3 papunktyje numatyta, kad gyventojui (-ai) pareikalavus ar visam laikui išvykstant iš Globos namų, materialinės vertybės ir pinigai grąžinami savininkui (-ei). Neveiksnių ir nesavarankiškų gyventojų arba veiksnių gyventojų, kurie (-ios) pageidauja savo materialines vertybes ir pinigus saugoti pas socialinį (-ę) darbuotoją, piniginės lėšos saugomos ir apskaitomos vadovaujantis Gyventojų asmeninių dokumentų, asmeninio turto (pinigų) tvarkymo bei materialinių vertybių laikymo ir naudojimo tvarka, patvirtinta įstaigos direktoriaus 2016 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. V-38 „Dėl Gyventojų asmeninių dokumentų, asmeninio turto (pinigų) tvarkymo bei materialinių vertybių laikymo ir naudojimo tvarkos patvirtinimo“.

Visi (-os) kalbinti (-os) gyventojai (-os) teigė, kad turi galimybę įsigyti ir naudotis savo asmeniniais daiktais, tačiau daugumos jų vertingesni asmeniniai daiktai (mokėjimo kortelės, asmens dokumentai) yra nuolat saugomi Globos namų socialinių darbuotojų kabinetuose. Gyventojai (-os) nurodė, kad prireikus, socialiniai darbuotojai (-os) jiems (joms) lengvai duoda jų asmeninius daiktus. Pasak kalbintų socialinių darbuotojų, daugumai net ir savarankiškesnių gyventojų trūksta finansų tvarkymo įgūdžių, jiems (joms) reikia pagalbos taupant ar įsigyjant brangesnius daiktus. Pasak jų, nemažai gyventojų, ypač tų, kurie (-ios) geria kavą ar rūko, linkę (-usios) išiskolinti kitiems gyventojams (-oms).

6.3.19. Globos namų teritorijoje buvo šuo, kačių. Patikrinimo metu Globos namų gyventojai (-os) buvo pastebėti (-os) vedžiojantys (-čios) šunį, taip pat džiaugsmingai pasakojo apie galimybę juo rūpintis.

6.3.20. Apklausti (-os) savarankiškesni (-ės) gyventojai (-os) pasakojo, kad domisi politika ir noriai eina balsuoti. Balsavimas yra organizuojamas pačioje įstaigoje. Kalbinti (-os) gyventojai (-os) teigė, kad asmenims su sunkesne negalia, jų prašymu, balsuoti kartais padeda įstaigos darbuotojai (-os). Pastebėtina, kad kai kurie kalbinti įstaigos darbuotojai (-os) išreiškė abejonę, ar Globos namų gyventojams (-oms) išvis turėtų būti leidžiama balsuoti, nes jie (jos) daug dalykų nesupranta, nesigilina į politiką ir neskaito partijų programų.

6.4. Atsižvelgiant į tai, kad Globos namai, kaip ir visos ilgalaikę socialinę globą teikiančios įstaigos, dėl atokumo nuo bendruomenės, centralizuotai teikiamų paslaugų, standartizuotos priežiūros nėra palanki erdvė skatinti savarankiškumą ir ruošti asmenis gyventi bendruomenėje ir apibendrinant šios ataskaitos 6.3 papunktyje nurodytas aplinkybes, susijusias su, be kita ko, tuo, kad:

- išskyrus pavienius atvejus, pagrindiniame padalinyje nėra teikiamos paslaugos, nurodytos Aprašo 4 priedo 8.6 papunktyje, pagal kurį asmeniui turi būti organizuojama pagalba, suderinta su švietimo, ugdymo, sveikatos priežiūros, profesinio orientavimo ir profesijos įsigijimo ar persikvalifikavimo priemonėmis, galinčiomis užtikrinti jo integraciją į darbo rinką bei stiprinančiomis asmens pasitikėjimą savimi bei motyvaciją palikti socialinės globos namus ir pradėti savarankišką (iš dalies savarankišką) gyvenimą bendruomenėje, gaunant joje reikiamas bendruomenines paslaugas,

- Globos namų 2023 m. socialinio darbo plane prie uždavinio skatinti įstaigos gyventojų savarankiškumą, nenumatyta veiklų, kurios būtų susijusios su gyventojų savarankiškumo skatinimu, rengimu gyventi bendruomenėje, nenumatyti šį uždavinį atitinkantys siektini rezultatai, rengimas gyventi bendruomenėje,

- yra ne vienas asmuo, kuris su atitinkama pagalba galėtų gyventi bendruomenėje, tačiau trūksta būstų savivaldybėje,

- viena priežasčių gyventi bendruomenėje yra įvardijami savarankiškumo įgūdžių trūkumas, ypač finansų srityje, tačiau nėra numatytų veiklų šiems įgūdžiams lavinti,

- Globos namų darbuotojai (-os) skatina bei padeda gyventojams (-oms), atsižvelgiant į jų sveikatos būklę, ugdyti ir (ar) palaikyti savarankiškumo, buitinius, socialinius įgūdžius,

- darbuotojai (-os) paiso gyventojų teisės pasirinkti jiems (joms) patogias ir norimas valgymo vietas,

- gyventojams (-oms) yra prieinami visi stalo įrankiai, taip pat darbuotojai (-os) skatina neprarasti įgūdžių ir (ar) stengiasi ugdyti gyventojų (-as) gebėjimus naudotis visais stalo įrankiais,

- gyventojai (-os) skatinami pateikti savo pastabėjimus dėl maisto kokybės bei siūlyti idėjas dėl pageidaujama produktų ar patiekalų,

- darbuotojai nepakankamai šviečiami klausimais, susijusiais su gyventojų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymu ir gyventojų motyvavimu gyventi savarankiškai,

- ne visos virtuvėlės buvo aprūpintos savarankiškam maisto gaminimui skirtomis priemonėmis,

- gyventojams (-oms) yra sudaromos galimybės savarankiškai apsipirkti parduotuvėje arba esant poreikiui, apsipirkti su darbuotojų pagalba,

- gyventojams (-oms) yra užtikrinamos galimybės savarankiškai skalbtis savo drabužius, o esant poreikiui, užtikrinama darbuotojų pagalba,

- gyventojams (-oms) yra užtikrinama galimybė rūpintis ir prižiūrėti augintinius Globos namų teritorijoje,

- ne visi (-os) gyventojai (-os) drabužių individualizavimo įgyvendinimą kiekvienam įstaigos gyventojui priskiriant skaičių, kuris nurodomas ant jų drabužių, vertina kaip užtikrinantį jų asmens orumą,

konstatuotina, kad iš esmės gyventojų savarankiškumas gyventi globos namuose užtikrinamas tinkamai, tačiau trūksta veiklų, orientuotų į socialinių ir kitų savarankiškumo įgūdžių ugdymą, taip ruošiant asmenis gyventi bendruomenėje. Be to, Globos namų veiklos plane bei 2023 m. socialinio darbo plane trūksta strateginės orientacijos į globos įstaigų pertvarką ruošiant asmenis gyventi bendruomenėje.

7. Dėl gyventojų užimtumo užtikrinimo

7.1. Aktualūs tarptautiniai standartai

7.1.1. Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto 15 straipsnyje įtvirtinta kiekvieno asmens teisė dalyvauti kultūriniame gyvenime.

7.1.2. Europos Tarybos Europos socialinės chartijos 23 straipsnyje nustatyta, kad kiekvienam socialinės globos įstaigose paslaugas gaunančiam vyresnio amžiaus asmeniui turi būti užtikrinta, be kita ko, galimybė dirbti ir gauti informaciją, dalyvauti kultūrinėje bei socialinėje veikloje.

7.1.3. Asmenų su negalia teisių konvencijos 30 straipsnyje numatyta valstybių pareiga užtikrinti asmenų, turinčių negalią, dalyvavimą kultūriniame gyvenime, aktyvų poilsį, laisvalaikį ir fizinį aktyvumą imantis visų atitinkamų priemonių, kad jie (jos) turėtų galimybę prieinamomis formomis: pasinaudoti kultūriniu medžiaga; žiūrėti televizijos programas, filmus, teatro spektaklius; dalyvauti kultūriniuose renginiuose ar gauti kultūros paslaugas, pavyzdžiui, teatrų, muziejų, kino, bibliotekų ir turizmo paslaugas, ir, kiek tai yra įmanoma, lankyti paminklus ir nacionalines kultūros vertybes; lavinti ir panaudoti savo kūrybines, menines ir intelektines galias ne tik jų pačių labui, bet ir visai visuomenei turtinti; dalyvauti rekreaciniame, laisvalaikio ir sporto veikloje, skatinant ir raginant negalią turinčius asmenis kuo plačiau dalyvauti bendro profilio sporto veikloje visais lygmenimis; gauti paslaugas asmenų, organizuojančių rekreacinę, turizmo, laisvalaikio ir sporto veiklą.

7.1.4. EŽTT savo sprendimuose yra pabrėžęs, kad, kai grupinė veikla socialinės priežiūros įstaigų gyventojams (-oms) nėra tinkama, net ir trumpam laikotarpiui per dieną jiems (joms) turėtų būti pasiūlyta individuali veikla. Visų pirma, individuali veikla ir socializacija turėtų būti prieinama gyventojams, kurie negali pakilti iš lovos. EŽTT atkreipė dėmesį į tai, kad, kai socialinės globos įstaigoje yra riboto judumo asmenų, įstaigos darbuotojų negebėjimas organizuoti jiems (joms) socialinės veiklos gali pažeisti tokių gyventojų teisę į privatų gyvenimą. Be to, tam tikros aplinkybės, kai prie lovos prikautyti gyventojai (-os) negali palikti savo kambario be aplinkinių pagalbos ir ilgą laiką lieka be jokios galimybės bendrauti su kitais asmenimis, gali sudaryti prielaidas teisės nebūti kankinamam ir nepatirti kitokio žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio pažeidimams atsirasti.²⁴

7.1.5. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijoje Nr. CM/Rec(2009)6 Dėl senėjimo ir negalios 21 amžiuje akcentuota, kad nuolatinis naujų įgūdžių tobulinimas padeda užtikrinti asmens savarankiškumą, prieigą ir dalyvavimą. Aktyvaus dalyvavimo visose gyvenimo srityse galimybes (pavyzdžiui, savanorišką darbą ar politinę, kultūrinę, socialinę ir profesinę veiklą) valstybės turėtų skatinti pripažindamos vyresnių žmonių gyvenimo patirtis ir žinias.

7.1.6. Pasisakydamas apie socialinės globos namuose gyvenančių asmenų teisių užtikrinimą CPT yra pažymėjęs, kad mankšta lauke turėtų būti prieinama kasdien, nepriklausomai nuo oro sąlygų. Lauko poilsio zonose turėtų būti vieta, kur gyventojai galėtų pasislėpti nuo lietaus ir saulės. Tinkamos aprangos trūkumas neturėtų būti priežastis nesilūpti mankštos lauke. Turėtų būti siekiama užtikrinti, kad visi gyventojai (-os) galėtų naudotis nevaržoma galimybe dienos metu mankštintis lauke, išskyrus atvejus, kai dėl suplanuotos veiklos jie (jos) turi būti patalpoje. Darbuotojai turėtų užtikrinti gyventojų saugumą būnant lauke ir suteikti reikiamą pagalbą visiems (-os) gyventojams (-oms), turintiems (-čioms) fizinę negalią.²⁵

CPT taip pat pažymėjo, kad kiekvieno (-os) gyventojų (-os) individualios priežiūros planai turėtų būti reguliariai peržiūrimi ir pritaikomi atsižvelgiant į išsamų kiekvieno (-os) gyventojų (-os) fizinės ir psichikos būklės įvertinimą. Siekiant užtikrinti daugiadiscipliną požiūrį, sudarant ir peržiūrint šiuos planus turėtų dalyvauti sveikatos priežiūros darbuotojai (-os) kartu su kitų kategorijų darbuotojais. Šiuo tikslu socialinės globos įstaigose turėtų dirbti pakankamas skaičius specializuotų darbuotojų, apmokytų vykdyti gyventojų poreikius atitinkančią reabilitacinę ir terapinę veiklą, įskaitant socialinius darbuotojus (-as) ir ergoterapeutus (-es). Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas

³ EŽTT 2015 m. spalio 29 d. sprendimas byloje *Mathew prieš Nyderlandų Karalystę* ir 2003 m. gegužės 4 d. sprendimas byloje *Van der Ven prieš Nyderlandų Karalystę*.

²⁵ CPT, Factsheet, Persons deprived of their liberty in social care establishments, CPT/Inf(2020)41, 12 p., prieinama per: [1680a0cc19 \(coe.int\)](https://www.coe.int/t/doh/ta/eng/inf41.asp#p=1).

reabilitacinės veiklos programoms rengti, siekiant pagerinti gyventojų gyvenimo kokybę, taip pat resocializacijos programoms, skirtoms ruošti gyventojus (-as) savarankiškesniam gyvenimui ir (arba) grįžimui į šeimą. Be to, gyventojai (-os) turėtų dalyvauti rengiant individualius planus ir būti informuojami apie jų įgyvendinimo pažangą. Kiekvienam gyventojui (-ai), atsižvelgiant į jo sveikatos būklę, turėtų būti suteikta galimybė kasdien dalyvauti vienoje organizuotoje veikloje.²⁶

7.2. Aktualios Lietuvos Respublikos teisės aktų nuostatos

7.2.1. Aprašo 4 priedo 2.6–2.8 papunkčiuose numatyta, kad socialinės globos įstaigoje turi būti įvertinti visi asmens sveikatos, laisvalaikio organizavimo, socialinių įgūdžių ugdymo, palaikymo, specialieji ir kiti poreikiai, atsižvelgiant į asmens gebėjimus, gabumus, silpnąsias savybes, situaciją šeimoje, socialinę riziką, negalią, ypatumus, susijusius su amžiumi, branda, etnine kilme, kalba, religija, lytimi, rasine priklausomybe ir kita, o vertinant asmens konkrečių paslaugų, pagalbos poreikius, turi būti detalios aprašomos sritys, kuriose jis yra labiau savarankiškas, kur ir kokios konkrečios pagalbos jam reikia. Be to, vertinant asmens poreikius, turi dalyvauti visi reikalingi specialistai, pats asmuo ir (ar), esant poreikiui, asmens globėjas (-a), rūpintojas (-a), kiti šeimos nariai ir (ar) artimieji giminaičiai ir visa tai privaloma užfiksuoti asmens byloje pridedamuose dokumentuose. Atsižvelgdama į įvertintų asmens konkrečių paslaugų, pagalbos poreikius, vertindama asmens individualias savybes bei ypatumus, socialinės globos įstaiga turi įsivertinti savo galimybes suteikti asmeniui reikalingas paslaugas.

Vadovaujantis Aprašo 4 priedo 4 punktu, kiekvienam (-ai) socialinės globos įstaigų gyventojui (-ai) pagal įvertintus poreikius turi būti sudaromas Individualus planas. Aprašo 4 priedo 4.1 papunktyje numatyta, kad Individualiame plane turi būti pateikta detali informacija apie asmens socialinius ryšius, šeimą, informacija iš pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugas teikiančio (-ios) gydytojo (-os) apie asmens sveikatos būklę ir informacija apie socialinės globos įstaigoje įvertintus asmens poreikius, taip pat numatyta, kokiomis priemonėmis bus siekiama socialinės globos uždavinių įgyvendinimo, bei detalizuotos teikiamos paslaugos (socialinės, sveikatos priežiūros, psichologinės ir kt.) Kaip numatyta Aprašo 4 priedo 4.3 papunktyje, asmeniui su negalia (taip pat ir turinčiam sunkią negalią) Individualus planas turi būti sudaromas ne vėliau kaip per 1,5 mėnesio nuo asmens atvykimo į socialinės globos įstaigą dienos. Aprašo 4 priedo 4.4 papunktyje numatyta, kad, pagal galimybes, turi būti užtikrintas paties asmens ar jo globėjo (-os), rūpintojo (-os), kitų šeimos narių ar artimųjų giminaičių dalyvavimas sudarant, peržiūrint ir tikslinant Individualų planą. Į jų nuomonę kiek įmanoma turi būti atsižvelgta, žymos apie tai užfiksuotos Individualiame plane.

Pagal Aprašo 4 priedo 8.6 papunktį, Individualiame plane turi būti nurodyta informacija apie taikomas priemones, padedančias ugdyti socialinius įgūdžius, stiprinti motyvaciją įveikti iškilusias socialines problemas, integruotis į darbo rinką, stiprinti asmens pasitikėjimą savimi bei motyvaciją palikti socialinės globos namus ir pradėti savarankišką (iš dalies savarankišką) gyvenimą bendruomenėje.

Aprašo 4 priedo 8.1, 8.3 ir 8.7 papunkčiuose numatyta, kad asmeniui turi būti sudaroma galimybė gauti socialinę globą, atitinkančią jo poreikius ir savarankiškumo lygį, taip pat numatyti įvairūs reikalavimai, susiję su užimtumu ir gyventojų (-os) laisvalaikio organizavimu: asmens kasdienis gyvenimas ir veikla turi būti organizuojami lanksčiai, siekiant suderinti asmens

²⁶ Ten pat, 18 p.

pageidavimus, pomėgius ir socialinės globos įstaigos galimybes; socialinės globos įstaigoje dirbantys (-čios) darbuotojai (-os) turi turėti teigiamą požiūrį į asmenų užimtumo, laisvalaikio praleidimo, pomėgių realizavimo ir pan. pasirinkimą; asmuo pagal savo gebėjimus ir galimybes turi būti įtraukiamas į visų sprendimų, susijusių su jo gyvenimu socialinės globos įstaigoje, priėmimą; asmeniui su negalia (išskyrus slaugomus asmenis) sudaromos sąlygos, įgalinančios asmenį viską, kas įmanoma, atlikti savarankiškai, bei užtikrinama, kad jam būtų prieinamos bendruomenėje teikiamos paslaugos, kuriomis jis pageidauja naudotis; socialinės globos įstaiga asmeniui pagal poreikius užtikrina galimybes skaityti spaudos leidinius, knygas ar kitokiu būdu gauti jį dominančią informaciją.

Vadovaujantis Aprašo 4 priedo 5.1 ir 5.2 papunkčiais, Individualus planas turi būti peržiūrimas ir tikslinamas ne rečiau kaip 1 kartą per metus, o atsiradus naujoms, su asmens sveikatos būkle ar naujais asmens poreikiais bei įgūdžiais susijusioms aplinkybėms, iškart po šių aplinkybių atsiradimo. Peržiūrėtame ir patikslintame Individualiame plane turi būti pateikti ir įvertinti socialinės globos teikimo laikotarpiu pasiekti rezultatai, asmens paslaugų poreikių pokyčiai bei numatytos naujos priemonės, susijusios su šių poreikių tenkinimu.

7.2.2. Globos namų nuostatų 9.9 ir 9.10 papunkčiuose numatyta, kad Globos namų funkcijos apima, be kita ko, Globos namų gyventojų kasdienių gyvenimo įgūdžių ugdymo, darbinės veiklos, laisvalaikio ir užimtumo organizavimą taip, kad jie (jos) būtų palaikomi, skatinami būti savarankiški; taip pat kultūrinių, sporto, prireikus – religinių paslaugų teikimo organizavimą.

7.2.3. SPPD yra atkreipęs dėmesį ir į tai, kad siekiant palaikyti gyventojų psichikos bei fizinę sveikatą, kiek įmanoma įgalinti asmenį ugdyti neturimus, atstatyti prarastus ar palaikyti turimus įgūdžius, socialinės globos įstaigos turi užtikrinti, kad įstaigoje ir, pagal galimybes, už įstaigos ribų, būtų organizuojama asmens poreikius atitinkanti kasdienė laisvalaikio ir užimtumo veikla, skatinanti gyventojų savarankiškumo ugdymą, atstatymą ar palaikymą, taip pat psichikos sveikatos stabilumo palaikymą²⁷.

7.2.4. Globos namų nuostatų 8 punkte nurodyti Globos namų veiklos tikslai apima socialinių, kultūrinių ir dvasinių kiekvieno (-os) Globos namų gyventojų (-os) reikmių tenkinimą, jiems (joms) užtikrinant pasirinkimo teisę, įgyvendinant jų asmeninius poreikius ir sudarant galimybę palaikyti ryšius su šeima, artimaisiais, visuomene, taip pat, atsižvelgiant į Globos namų gyventojų savarankiškumo lygį, poreikius ir interesus, jų saviraiškos, motyvavimo užtikrinimą, pagalbos integruotis į bendruomenę teikimą. Globos namų nuostatų 9 punkte numatyta, kad siekdami įgyvendinti veiklos tikslus, Globos namai vykdo, be kita ko, šias funkcijas: užtikrina saugią, sutvarkytą, globos namų gyventojų specialiesiems poreikiams tenkinti pritaikytą aplinką, reikalingą jų kasdieniam gyvenimui bei paslaugoms gauti; organizuoja globos namų gyventojų kasdienių gyvenimo įgūdžių ugdymą, darbinę veiklą, laisvalaikį ir užimtumą taip, kad jie (jos) būtų palaikomi (-os), skatinami (-os) būti savarankiški (-os); organizuoja kultūrinių, sporto, prireikus – religinių paslaugų teikimą.

7.3. Patikrinimo metu nustatytos aplinkybės

7.3.1. Užimtumo, kultūrinės veiklos organizavimas, gyventojų poreikių vertinimas – Globos namų socialinio darbo padalinio veikla, numatyta šio padalinio nuostatuose, pagal kurių 9 ir 10

²⁷ SPPD Įstaigų priežiūros skyriaus 2020 m. rugsėjo 14 d. pažyma Nr. ĮVP-61 „Dėl Skemų socialinės globos namų teikiamos socialinės globos kokybės vertinimo“.

punktus, socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų funkcijos apima gyventojų dalyvavimo darbinėje veikloje skatinimą, jų įtraukimą į kultūrinę ir sportinę veiklą, poilsio bei pramogų organizavimą (socialiniai (-ės) darbuotojai (-os)), o pagal 12 punktą, vyriausiasis (-ioji) socialinis (-ė) darbuotojas (-a) užtikrina tikslingą užimtumo bei kultūrinės veiklos vykdymą. Ilgalaikės socialinės globos teikimo Jurdaičių socialinės globos namuose tvarkos aprašo, patvirtinto Globos namų direktoriaus 2021 m. kovo 24 d. įsakymu Nr. V–18, 16.3 papunktyje nurodyta, kad asmeniui, atsižvelgiant į jo poreikius, Globos namuose teikiamos laisvalaikio ir užimtumo paslaugos, už kurių organizavimą atsakingi užimtumo specialistai.

Globos namų administracijos pateiktais duomenimis, 2023 m. Globos namuose buvo įdarbinti 5 užimtumo specialistai (-ės), dirbantys (-čios) 5,25 etato. Pareigybės aprašyme numatytos užimtumo specialisto (-ės) funkcijos apima, be kita ko, dalyvavimą vertinant ir peržiūrint gyventojų Individualius planus bei poreikių nustatymą asmeniui; užimtumo, meninės saviraiškos veiklų, kitų veiklų, susijusių su asmens įgalinimu (pvz.: prarastų gebėjimų atkūrimo, turimų gebėjimų palaikymo, naujų gebėjimų ugdymo, atminties lavinimo, fizinės sveikatos palaikymo) pagal individualius asmens poreikius organizavimą; gyventojų veiklos planavimą ir užimtumo programų rengimą; sociokultūrinių paslaugų teikimo bei darbinės veiklos teikimo gyventojams organizavimą.

Atsižvelgiant į gyventojų (-s) savarankiškumo lygį ir individualius asmens poreikius kasdienio gyvenimo veikloje, užsiimti savo mėgstama veikla gyventojams (-oms) taip pat padeda individualios priežiūros darbuotojai (-os), kurių įstaigoje įdarbinta 75.

7.3.2. Įstaigoje siūlomos šios laisvalaikio organizavimo paslaugos: valstybinių, religinių, Globos namų tradicinių švenčių šventimas; išvykos (poilsinės ir pažintinės), kurios organizuojamos į gyventojų pageidaujamus renginius ar vietas; kultūriniai renginiai Globos namuose ir už jų ribų (koncertai, parodos, kino teatrai); muzikinės saviraiškos ugdymas (folklorinis bei estradinis ansambliai, protinę negalią turinčių asmenų mušamųjų instrumentų grupė ir pramoginių bei tautinių šokių kolektyvai); meninės saviraiškos ir kūrybos ugdymas (dramos, lėlių teatro, tekstilės, dailės, keramikos ir medžio drožybos ir pynimo būreliai). Taip pat siūlomos sporto ir sveikatos stiprinimo paslaugos: sportiniai užsiėmimai sporto salėje ir lauke, mankštos treniruoklių salėje, dviračių sportas, sportinės varžybos Globos namuose ir už jų ribų, krepšinis, stalo tenisas, šaškės, tinklinis, jėgos trikovė, bočia, smiginis.

7.3.3. Gyventojų darbinė veikla organizuojama atsižvelgiant į individualius gyventojų (-s) pageidavimus, savarankiškumo lygį bei turimus įgūdžius. Gyventojams (-oms) suteikiama galimybė pasirinkti šias darbinių įgūdžių ugdymo veiklas: Globos namų aplinkos tvarkymą, kapinių tvarkymą ir priežiūrą, sodininkystę ir daržininkystę, pagalbinius darbus staliaus dirbtuvėse. Patikrinimo metu Globos namų lauko teritorija buvo tvarkinga, joje esantys gėlynai itin prižiūrėti, darže buvo auginamos daržovės, gyventojų teigimu, tai – gyventojų darbinės veiklos rezultatas.

Globos namuose taip pat sudarytos galimybės užsiimti ir kita gyventojų (-os) pageidaujama darbine veikla. Pavyzdžiui, gyventojams (-oms) pageidaujant, jiems (joms) sudaryta galimybė Globos namuose realizuoti savo turimus įgūdžius atliekant įvairius apdailos darbus.

7.3.4. Užimtumo veiklos vykdomos Kultūros namuose, Globos namų kiemo teritorijoje, skyriuose esančiuose poilsio kambariuose arba poilsio erdvėse. Už užimtumo organizavimą skyriuose yra atsakingi (-os) tame skyriuje dirbantys (-čios) individualios priežiūros darbuotojai (-os), taip pat užimtumą skyriuose ir Kultūros namuose organizuoja užimtumo specialistai (-ės).

Visuose skyriuose patikrinimo metu buvo įrengtos bendros laisvalaikio erdvės gyventojams (-oms). Jose buvo minkštasuolių, po televizorių, stalų su kėdėmis užimtumui vykdyti, knygu.

Užimtumui skirtose patalpose (siuvyklėlė, medžio drožimo ir pynimo dirbtuvės, dailės užsiėmimų ir keramikos kambariai) buvo užimtumui reikalingas inventorių, jose buvo laikoma daugybė gyventojų padarytų dirbinių. Kultūros namuose įrengtoje šokių (aerobikos) salėje buvo treniruoklių, šalia sporto salės esančiame sandėliuke buvo įvairūs kamuoliai, mobilūs futbolo tinklai, sukimo lankai, teniso stalai, bočios kamuoliukai ir kt. Sporto salė erdvi, joje buvo

pav. 9 Sporto salė.

ištiestas tinklinio tinklas, šalia salės įrengti persirengimo kambariai, dušai. Kultūros namuose taip pat įrengta erdvi aktų salė, kurios scenoje buvo klavišinis ir mušamieji instrumentai, garso kolonėlės, projektorius ir ekranas, skirti filmų peržiūroms. Kultūros namuose taip pat buvo biliardo stalo ir kitas biliardui žaisti skirtas inventorių. Su artimaisiais gyventojams (-oms) sudaryta galimybė praleisti laisvalaikį jaukiai įrengtame svečių kambaryje, Meilės kambarėlyje, skirtame susitikti poroms, parodų salėje esančioje poilsio zonoje. Globos namų kieme buvo įrengtos sūpynės, masažinis takelis, krepšinio aikštelė, suoliukai, prie kiekvieno iš gyvenamųjų pastatų įrengtos pavėsinės.

7.3.5. Veikla Globos namuose organizuojama laikantis preliminaros dienvarkės, nustatytos Jurdaičių socialinės globos namų tvarkos aprašo 22 punkte, taip pat Gyventojų vidaus tvarkos taisyklių 4 punkte, pagal kurį 10:00–12:00 val. numatyta vykdyti sveikatos stiprinimo veiklas (mankštas, pasivaikščiojimus lauke) ir užimtumą pagal individualius ir grupinius planus. Užimtumo veiklas taip pat numatyta vykdyti po pietų, 14:00–17:15 val. Pastebėtina tai, kad po vakarienės meto užimtumo veiklos nebevykdomos, nors nuo 18:30–22:00 val. numatytas laikas gyventojų laisvalaikiui. Kai kurie (-ios) patikrinimo metu kalbinti (-os) gyventojai (-os) nurodė, kad vakarais būna pavargę (-usios) ir laisvalaikį leidžia savarankiškai, tačiau buvo teigiančių, kad tiek darbo dienomis po 17 val., tiek ir savaitgaliais pageidautų įvairesnės veiklos.

Užimtumo veiklų savaitiniuose tvarkaraščiuose nurodytomis valandomis dailės, keramikos, medžio drožybos ir pynimo veiklas numatyta vykdyti kiekvieną darbo dieną, kitas menines veiklas (šešėlių teatras, muzikos valandėlės skyriuose, folkloro ir romansų dainavimas, vokalo studija, teatro studija, instrumentiniai ansambliai, mušamųjų instrumentų ritmo grupė, giedorių grupė, meninio skaitymo užsiėmimai) – 1–4 kartus per savaitę. Dviračių sportą numatyta vykdyti 2 kartus per savaitę, tinklinį ir krepšinį – 4 kartus, bočią ir smiginį – 3 kartus, o stalo tenisą, biliardą bei šaškes – kiekvieną darbo dieną. Šiame grafike nurodytu laiku gyventojams (-oms) sudaryta galimybė laisvalaikį leisti bibliotekoje, garsinių knygų skaitykloje, garsinių knygų bibliotekoje,

pav. 10 Sensorinis takas.

sporto salėje, šokių studijoje, koplyčioje. Šios erdvės gyventojams (-oms) prieinamos darbo dienomis, tačiau ne ilgiau nei iki 16–17 val. Užimtumo specialistai savaitgaliais nedirba.

Gyventojai (-os) patvirtino, kad informacijos apie galimybes įsitraukti į užimtumo veiklas jiems (joms) pakanka, jie (jos) žino, kokios veiklos suplanuotos artimiausiu metu: užimtumo tvarkaraščiai, išvykų ir renginių planai pakabinti informaciniuose stenduose, gyventojams (-oms) apie artimiausiu metu vykdomas veiklas individualiai primena socialiniai darbuotojai (-os), be to, skyriuose reguliariai lankosi užimtumo specialistai (-ės) – informuoja apie užimtumo galimybes, veda užsiėmimus mažiau savarankiškiems (-ėms), judėjimo negalią turintiems (-čioms) gyventojams (-oms).

7.3.6. Patikrinimo metu įsitikinta, kad Globos namuose tvarkaraštyje nurodytu laiku veikė keramikos, dailės, medžio drožybos ir pynimo užimtumo grupės. 2023 m. birželio 26 d. dailės užsiėmime dalyvavo ne mažiau nei 8 gyventojai (-os), medžio drožimo ir pynimo patalpose – bent 3 gyventojai, kurie kartu su socialiniu darbuotoju gėrė arbatą, bendravo, keramikos būrelį vedanti užimtumo specialistė patikrinimo metu užsiėmimą vykdė skyriuose, Kultūros namuose esančioje aerobikos salėje padedant individualios priežiūros darbuotojams (-oms) gyventojai (-os) naudojami treniruokliai.

Patikrinimo metu susipažinus su užimtumo veiklų (siuvimo, dailės, keramikos, medžio drožimo ir pynimo, šešėlių teatro, skaitovų, dramos būrelio, ritmo grupės, šokių (diskotekos) ir sporto užsiėmimų) lankomumo žurnalais nustatyta, kad užsiėmimuose gyventojai (-os) dalyvauja pakankamai aktyviai, jiems (joms) pasiūloma įvairios veiklos dažnai atsižvelgiant į sezoninių švenčių tematiką.

Socialiniai (-ės) darbuotojai (-os) sudaro metinius kiekvieno skyriaus užimtumo planus, o užimtumo specialistai (-ės) – detalius savo vedamo užimtumo planus. Pavyzdžiui, 2023 m. dailės užimtumo plane nurodyti metų tikslas, uždaviniai, detalus įvairios veiklos planas kiekvieno skyriaus gyventojams (-oms), išskyrus Intensyvios slaugos skyriuje gyvenančius sunkią judėjimo negalią turinčius (-ias) gyventojus (-as), veiklos vykdymo tvarkaraščiai.

Globos namų Specialiojo skyriaus 2023 m. užimtumo plane numatyta vykdyti 7 veiklas: dainų popietę vasarį, poezijos popietę kovą, savaitės trukmės užsiėmimus Šv. Velykų proga balandį, Joninių pikniką birželį, arbatos popietę rugpjūtį, rūkymo prevencijai skirtą pokalbių popietę spalį, savaitės trukmės pasiruošimo žiemos šventėms veiklas gruodį. Taip pat numatytas gyventojų dalyvavimas Globos namų renginiuose. Kaip matyti iš šio plano, sausio, gegužės, liepos, rugsėjo ir lapkričio mėnesiais papildomas užimtumo veiklas vykdyti nenumatyta, o likusiais mėnesiais numatytos dvi šventinės savaitės, po vieną popietę per mėnesį bei vienas šventinis piknikas. Lyginant su Dvaro skyriaus 2023 m. užimtumo planu, pagal kurį įvairios užimtumo veiklos, įskaitant psichologės vedamas popietes, numatytos kiekvieną mėnesį, Specialiajame skyriuje užimtumo veiklų vykdoma mažiau.

Peržiūrėtose Specialiojo skyriaus gyventojų Individualių asmens poreikių vertinimo ir Individualių planų formose, pildytose 2023 m., pažymėta, kad pagrindinėse gyventojų gyvenimo srityse, įskaitant užimtumą, pagalbos poreikis nenustatytas. Šių gyventojų saviraiškos ir savęs realizavimo formose pažymėta, kad jos dalyvauja dailės ir keramikos užsiėmimuose, lankosi garsinių knygų bibliotekoje. Socialinėse bylose buvo įrašų apie šių gyventojų dalyvavimą sezoninėse šventėse, pagalbą jas organizuojant. Specialųjį nuolatinės slaugos poreikį turinčių gyventojų dalyvavimas kitose veiklose nenurodytas. Kalbintos Specialiojo skyriaus gyventojos nurodė, kad

kartą per savaitę šiame skyriuje atėjusios užimtumo specialistės veda dailės ir molio būrelius, tačiau kai kurios sakėsi užimtumą lankančios nenoriai, nes trūksta motyvacijos.

7.3.7. Socialiniai (-ės) darbuotojai (-os) informavo, kad 1 kartą per metus jie (jos) anonimiškai apklausia gyventojus (-as) ir jų artimuosius apie gyventojams (-oms) Globos namuose teikiamų paslaugų, įskaitant užimtumo organizavimą, kokybę. Gyventojams (-oms) bei jų artimiesiems pateikiamose apklausos anketose teiraujamasi, be kita ko, apie galimybes pasirinkti patinkančią užimtumo veiklą bei praleisti laisvalaikį pagal gyventojų (-s) poreikius, taip pat prašoma nurodyti pasiūlymus, pageidavimus, jei tokių būtų. Įvertinus gautus rezultatus, parengiama šio vertinimo ataskaita su išvadomis apie tobulintinus aspektus.

2021–2022 m. vykdytoje gyventojų ir jų artimųjų apklausos dėl įstaigoje teikiamų paslaugų kokybės ataskaitoje nurodyta, kad dalis apklaustųjų nežinojo, ar juos tenkina specialistų (-čių) teikiamos paslaugos, o tai gali būti dėl informacijos dalinimosi stokos. Dėl šios priežasties numatyta didinti informacijos apie Globos namuose siūlomas paslaugas sklaidą gyventojams (-oms) ir jų artimiesiems.

Patikrinimo metu apklausti (-os) gyventojai (-os) tikino, kad apie užimtumo specialistų (-čių) teikiamas paslaugas jie (jos) nuolat yra informuojami (-os) tiek žodžiu, tiek ir raštu informacinėse lentose, bei žino, kokios veiklos numatytos artimiausiu metu.

Gyventojai (-os) savarankiškai priima sprendimus dėl laisvalaikio praleidimo formų ir būdų, o pasirinkti veiklą pagal savo poreikius ir pomėgius bei nepraleisti suplanuotų užsiėmimų jiems padeda socialiniai (-ės) darbuotojai (-os). Patikrinimo metu kalbinti (-os) gyventojai (-os) patvirtino, kad, kaip ir numatyta Gyventojų vidaus tvarkos taisyklių 7–9 punktuose, užimtumo veiklą jie pasirenka pagal pomėgius ir galimybes, atsižvelgiant į socialinių darbuotojų ir medikų rekomendacijas bei Globos namuose siūlomas veiklas. Kalbinti (-os) gyventojai (-os) patikino, kad tvarkaraščiuose numatytomis valandomis jie (jos) gali laisvai naudotis Globos namų teritorijoje įkurta viešąja biblioteka, sporto ir šokių (kartu ir aerobikos, treniruoklių) salėmis, lauko sporto aikštelėmis, skaitykla, virtuvėlėmis, užimtumo bei poilsio kambariais, parodų sale, kurioje eksponuojami gyventojų meno dirbiniai ir įrengtos poilsio zonos, Globos namų teritorijoje įrengta koplytėlė, kurioje švenčiamos religinės šventės, o už sielovadą atsakinga socialinė darbuotoja kartą per savaitę veda religinius užsiėmimus.

Ne vienas (-a) kalbintų gyventojų patvirtino, kad leidžia laiką sporto ir treniruoklių salėje, kuriose yra visas jiems (joms) reikalingas inventorių, viešojoje bibliotekoje, kurioje taip pat naudojasi ten esančiais kompiuteriais, koplytėlėje, žiūrėdami (-os) televizorius poilsio zonose ir kino filmus Globos namų Kultūros namų aktų salėje, kurioje sumontuota speciali garso ir vaizdo aparatūra, parodų salėje bendrauja su artimaisiais, skaitykloje (Globos namų bibliotekoje) pasirenka knygų, spaudos leidinių. Kalbinti (-os) aktyvesni (-ės) gyventojai (-os) dalijosi noriai ir aktyviai įsitraukiantys (-čios) į įvairias Globos namuose organizuojamas veiklas: dainuoja, vaidina teatre, užsiima įvairia fizine veikla, dalyvauja sportinėse varžybose, vyksta į pažintines ir pramogines išvykas, lanko dailės ir keramikos būrelius, įsitraukia į sielovados užsiėmimus, užsiima darbine veikla (aplinkos tvarkymu, vaistažolių, sraigių rinkimu, sodininkyste, daržininkyste) ir kt.

Patikrinimo metu kalbinti asmenys teigė, kad yra patenkinti užimtumo specialistų (-čių) teikiamų paslaugų kokybe bei patvirtino, kad į jų pageidavimus dėl užimtumo darbuotojai (-os) pagal galimybes atsižvelgia, jiems (joms) yra sudarytos sąlygos pasirinkti patinkančias užimtumo veiklas ar leisti savo laisvalaikį pagal individualius poreikius.

7.3.8. Remiantis Globos namų vykdytų kultūrinių ir sportinių renginių bei išvykų ataskaitomis, 2022 m. buvo suorganizuoti 28 renginiai bei išvykos. Įstaigos gyventojams (-oms) buvo organizuojami individualūs bei grupiniai sporto užsiėmimai. Buvo surengtos bočios žaidimo, strėlyčių metimo į taikinį, smiginio treniruotės ir varžybos, vasaros žaidynės Zarasuose, vasaros atidarymo ir uždarymo sporto šventės, gyventojai (-os) kartu su darbuotojais (-omis) žaidė tinklinį, stalo tenisą, važinėjo dviračiais. Iš viso įvairius sporto užsiėmimus 2022 m. lankė 71 įstaigos gyventojas (-a). Taip pat 2022 m. gyventojai (-os) lankė ritmo grupės, kapelos, romansų kolektyvo, giesmių giedorių bei dainininkų–solistų muzikinius užsiėmimus, pasirodė įvairiuose meniniuose renginiuose. Sunkesnę negalią turintiems (-čioms) gyventojams (-oms) muzikiniai užsiėmimai buvo organizuojami gyvenamuosiuose skyriuose. Iš viso per 2022 m. muzikinius užsiėmimus lankė 25 Globos namų gyventojai (-os), jie (jos) pasirodė 6 įstaigoje suorganizuotuose renginiuose, taip pat gyventojai (-os) vyko į 4 respublikinius ir rajoninius renginius. Be to, gyventojams (-oms) organizuota žvejyba, turistinė išvyka į gamtą su palapinėmis, žygis dviračiais po Tytuvėnų regioninį parką, 11 meno renginių ir 12 poilsinių ir pažintinių išvykų.

Pagal gyventojų 2023 m. užimtumo grafiką, numatyta periodiškai vykdyti meninę veiklą (dailės, keramikos, medžio drožybos ir pynimo, šešėlių teatro, teatro, muzikos, romansų ir folkloro dainų, vokalo, instrumentinio ansamblio, mušamųjų instrumentų ritmo grupės, giedorių grupės ir meninio skaitymo užsiėmimus), socialinių įgūdžių ugdymo veiklas (skalbimo, maisto gaminimo, apsipirkimo, siuvimo, mezgimo ir nėrimo įgūdžių lavinimą, daržovių auginimo, šiltnamio priežiūros, vaistažolių auginimo, rinkimo ir paruošimo vartojimui veiklas), sporto veiklą (dviračių sporto, tinklinio, krepšinio, stalo teniso, biliardo, šaškių, bočios, smiginio užsiėmimus), darbinę veiklą (aplinkos ir kapų priežiūrą), kitas laisvalaikio veiklas (bibliotekoje, garso skaitykloje, garsinių knygų bibliotekoje, sporto salėje, šokių studijoje, koplyčioje, dalyvavimą šokių popietėse).

Gyventojams (-oms) 2023 m. numatyta surengti 15 meno renginių, 12 išvykų ir 14 sporto renginių.

7.3.9. Pastebėtina tai, kad pagal Jurdaičių socialinės globos namų gyventojų tarybos nuostatus veikianti Globos namų gyventojų taryba taip pat prisideda organizuojant kultūrinę, sportinę veiklą, gyventojų užimtumą ir jų įtrauktį organizuojant laisvalaikį, teikia Globos namų direktoriui pasiūlymus dėl gyventojų gerovės, užimtumo, papildomų paslaugų poreikio. Pavyzdžiui, Globos namų gyventojų tarybos 2022 m. gegužės 13 d. protokole Nr. SP–2 nurodyta, kad Globos namų gyventojų taryba svarstė klausimą dėl bendruomeninio romansų atlikėjų sambūrio renginio „Vasarop prie obels...“ ir respublikinio teatro festivalio „Mūzų glėbyje 2022 m.“ organizavimo ir nutarė pateikti pasiūlymus dėl šių renginių, užimtumo specialistui sudaryti renginių scenarijų ir atrinkti paruoštus pasirodymus bei įpareigoti socialinio darbo padalinio darbuotojus (-as) ir užimtumo specialistus (-es) suorganizuoti ir vesti planuojamus renginius, taip pat vykdyti šių renginių viešinimą bendruomenėse. Globos namų gyventojų tarybos 2022 m. gruodžio 5 d. protokole Nr. SP–5 nurodyta, kad Globos namų gyventojų taryba svarstė klausimą dėl kalėdinio padėkos koncerto „Atvira širdimi“, skirto tarptautinei asmenų su negalia dienai paminėti, organizavimo ir nutarė pasiūlyti Globos namų gyventojams (-oms) dalyvauti šiame renginyje ir pateikti pasiūlymus dėl šio renginio organizavimo.

Globos namų gyventojų taryba taip pat aktyviai prisideda planuojant gyventojų išvykų kryptis. Pavyzdžiui, Globos namų gyventojų tarybos 2023 m. vasario 20 d. protokole Nr. SP–1 nurodyta, kad Globos namų gyventojų taryba svarstė 2023 m. išvykų planą ir nutarė vyriausiajai socialinei darbuotojai pateikti pasiūlymus įtraukti į šį planą šias išvykas: į boulingą Šiauliuose, į Lietuvos terapijos ir rekreacijos centrą Monciškėse ir išvyką prie Endriškių tvenkinio. Patikrinimo metu

nustatyta, kad patvirtintas 2023 m. Globos namų gyventojų poilsinių–pažintinių išvykų planas buvo suderintas su Globos namų gyventojų taryba ir į šį planą Globos namų gyventojų tarybos pasiūlytos išvykos į Monciškes ir prie Endriškių tvenkinio buvo įtrauktos, šiame plane numatyta balandžio–rugsėjo mėnesiais suorganizuoti 12 išvykų.

7.3.10. Analizuojant Globos namų administracijos pateiktos 2021–2022 m. vykdytos Jurdaičių socialinės globos namų gyventojų ir jų artimųjų apklausos dėl įstaigoje teikiamų paslaugų kokybės ataskaitos duomenis, nustatyta, kad dauguma apklaustų gyventojų 2021 m. teigė, jog gali rinktis ir savo laisvalaikį leidžia jiems (joms) priimtina forma. Tokia pat nuomonė išliko ir 2022 m. (94–98 proc. apklaustųjų). Be to, dauguma apklaustų gyventojų artimųjų tiek 2021 m., tiek 2022 m. buvo patenkinti įstaigoje dirbančiais darbuotojais, užimtumo veiklų pasiūla, gyvenamąja aplinka.

Patikrinimo metu atsitiktine tvarka buvo peržiūrėta 18 gyventojų bei 5 gyventojų artimųjų užpildytos anketos. Visose patikrinimo metu peržiūretose anketose gyventojai (-os) ir gyventojų artimieji buvo pažymėję, kad galimybės gyventojams (-oms) patiems pasirinkti patinkančias užimtumo veiklas yra sudarytos ir kad užimtumo specialistų (-čių) teikiamų paslaugų kokybe jie (jos) yra patenkinti. Keliose anketose ties pasiūlymų, pageidavimų skiltimi gyventojai buvo nurodę, jog pageidautų daugiau išvykų.

7.3.11. Patikrinimo metu kalbinti (-os) gyventojai (-os) patvirtino, kad įvairių išvykų ir veiklos už Globos namų teritorijos ribų jie pageidautų daugiau. Gyventojų teigimu, nors išvykų gyventojams (-oms) ir yra planuojama nemažai ir atsižvelgiama į Globos namų gyventojų tarybos pasiūlymus, tačiau dėl riboto vietų skaičiaus įstaigos automobilyje, galimybės kiekvienam norinčiam dalyvauti visose išvykose nėra, išvykose dalyvauti gyventojai (-os) kviečiami rotacijos būdu, taip pat atsižvelgiant į jų aktyvumą užimtumo veiklose, sveikatos būklę. Pavyzdžiui, meno dirbinių pagaminę gyventojai kviečiami dalyvauti mugėse, muzikinius užsiėmimus lankantys gyventojai – koncertuose, sportuojantieji – įvairiose sporto varžybose. Viena kalbintų gyventojų apgailestavo, kad į jokiais, net trumpalaikes, išvykas ji nėra kviečiama, nes serga cukriniu diabetu, tačiau patikino, kad jos sveikatos būklė nėra tokia bloga, kad ji negalėtų dalyvauti pusdienį trunkančioje išvykoje.

Įvertinus Globos namų administracijos pateiktą informaciją apie įvairiose išvykose su Globos namų darbuotojų palyda dalyvavusių asmenų sąrašus nustatyta, kad nuo 2022 m. vasario 2 d. iki 2023 m. liepos 19 d. iš viso buvo suorganizuotos 47 išvykos, kuriose dalyvavo 71 gyventojas (-a), o išvykų grupes sudarė nuo 2 iki 12 gyventojų. Vis dėlto dauguma šių gyventojų išvykose dalyvavo itin retai: net 33 gyventojai (-os) – tik 1 kartą, 14 gyventojų – vos 2–4 kartus, 24 gyventojai (-os) dalyvavo aktyviau: 13 gyventojų vyko 5–9 kartus, 10 gyventojų – 10–13 išvykų, ir tik vienas gyventojas vyko į 15 išvykų. Remiantis pateiktais duomenimis, likę Globos namų gyventojai (-os) įstaigos organizuotose išvykose nedalyvavo.

7.3.12. Globos namuose patikrinimo metu buvo įdarbintas masažuotojas, turintis gydomojo masažo licenciją. Šis specialistas nurodė, kad nugaros, sąnarių problemų turinčius gyventojus masažistas Masažo kabinete priima pagal išankstinę registraciją. Masažuotojo teigimu, didžiausia problema, su kuria susiduria jo klientai, yra mažas judumas, todėl jis yra konsultavęs Globos namų užimtumo specialistus (-es) dėl specialių mankštų vedimo gyventojams (-oms). Specialistas pripažino, kad siekdamį išlaikyti gerą fizinę sveikatą tokias mankštas gyventojai (-os) turėtų atlikti nuolat, o ne kartą ar kelis kartus per savaitę, tačiau kasdienė mankšta gyventojams (-oms) nėra organizuojama, o kalbinti (-os) gyventojai (-os) teigė nesijaučią motyvuoti kasdien ją atlikti. Masažuotojo nuomone, kad būtų pasiekta pažanga, veiksmingiausia yra individuali gyventojų konsultacija, individualaus mankštinimosi plano parinkimas, o grupiniai užsiėmimai yra ne tokie

efektyvūs ir juos organizuoti nėra tikslinga. Vis dėlto pastebėtina tai, kad Globos namuose kineziterapijos paslaugos gyventojams (-oms) neteikiamos.

Kalbinti (-os) gyventojai (-os) patvirtino, kad mankštos jiems (joms) yra vedamos 1–2 kartus per savaitę, o pageidaujantys sportuoti dažniau tai daro individualiai treniruoklių salėje. Masažuotojo paslaugomis naudojasi vienas Specialaus skyriaus gyventojas, kiti (-os) šio skyriaus gyventojai (-os) teigė masažuotojo paslaugų atsisakantys (-čios), šių gyventojų teigimu mankšta jiems (joms) neorganizuojama. Sunkią negalią turinčių nesavarankiškų gyventojų smulkiosios motorikos lavinimu rūpinasi individualios priežiūros specialistai (-ės).

7.3.13. Socialinio darbo padalinio dokumentų pildymo tvarkos aprašo, patvirtinto Globos namų direktoriaus 2022 m. gegužės 25 d. įsakymu Nr. V–42 (toliau – Dokumentų pildymo tvarkos aprašas), 2.2 papunktyje numatyta, kad gyventojų (-s) socialinę bylą sudaro, be kita ko, adaptacijos planas, asmens pirminio ir pakartotinio poreikių vertinimo formos, Individualus planas, socialinės veiklos ir teikiamos pagalbos detalizavimas, gyventojų (-os) saviraiška, kiti Individualaus plano priedai.

Daugelyje atsitiktine tvarka atrinktų gyventojų su sunkia negalia Individualių asmens poreikių vertinimo formų, pildytų 2023 m., buvo nurodyta, kad gyventojai (-os) paprastai laiką leidžia žiūrėdami (-os) televizorių, klausydami (-osi) garsinių knygų, skaitydami (-os), dalyvaudami (-os) gyvenamojoje aplinkoje vykstančiose popietėse, užimtumo veiklose, taip pat gyventojai (-os) mėgsta būti lauke, užsiimti darbine veikla. Tačiau kai kurių Intensyvios slaugos, II ir III skyrių gyventojų socialinėse bylose buvo įrašai apie tai, kad jie (jos) daug laiko praleidžia kambaryje nieko neveikdami (-os), gulėdami (-os) lovoje, mėgstamų laisvalaikio užsiėmimų neturi, mažai domisi užimtumo veiklomis, jose dalyvauti atsisako. Socialinių darbuotojų teigimu, mažiau savarankiškų gyventojų laisvalaikis, domėjimasis bendruomeniniu gyvenimu priklauso nuo sveikatos būklės, o kai kurie (-ios) gyventojai (-os) negali ilgesniam laikui sukaupti dėmesio užsiėmimui, tampa irzlūs (-ios) ir neramūs (-ios).

Šių gyventojų socialinėse bylose pažymėtas tikslas organizuoti gyventojų (-os) laisvalaikį, įtraukiant jį (ją) į mėgstamą užsiėmimą įstaigoje, suteikti informaciją apie renginius, popietes, užimtumo veiklas, sudaryti galimybę pateikti pageidavimus dėl dalyvavimo renginiuose, popietėse, užimtumo veiklose, taip pat numatyta palydėti gyventojus (-as) į užimtumo veiklas, užtikrinti galimybes lankytis patinkančiose užimtumo veiklose.

Kai kurių sunkią negalią turinčių gyventojų Individualių planų 8 punkte nurodyta informacija apie poreikį gyventojui (-ai) teikti pagalbą įtraukiant jį į užimtumo veiklas, motyvuojant gyventoją ir jam (jai) primenant apie planuojamas veiklas, tačiau kai kuriuose Individualiuose planuose toks pagalbos poreikis nebuvo nurodytas.

Atsitiktiniu būdu peržiūrėtose Intensyvios slaugos, II ir III skyrių gyventojų saviraiškos ir savęs realizavimo formose buvo pažymėta, kad mažiau savarankiški (-os) gyventojai (-os) dažniausiai užsiima kapų priežiūra, lankosi garsinių knygų bibliotekoje (skaitykloje), sielovados užsiėmimuose, kai kurie gyventojai – mezgimo (siuvimo) būrelyje, sporto salėje, mušamųjų instrumentų ritmo grupėje, tačiau retai. Taip pat buvo gyventojų, kurie dailės ir pynimo vytelėmis užsiėmimuose lankosi dažnai. Kai kurių gyventojų saviraiškos ir savęs realizavimo formose nebuvo pažymėta nė viena užimtumo veikla, kurioje bent retkarčiais gyventojas (-a) dalyvautų.

Daugumoje peržiūrėtų labiau savarankiškų – IV skyriaus ir Dvaro skyriaus – gyventojų Individualių asmens poreikių vertinimo ir Individualių planų formose, pildytose 2023 m., pagalbos

poreikis poilsio ir laisvalaikio metu, dalyvaujant bendruomeniniame Globos namų gyvenime, užimtumo veiklose, nebuvo pažymėtas.

Kai kurių gyventojų bylose buvo įrašų apie nustatytą pagalbos organizuojant užimtumą poreikį ir siekį skatinti klientą (-ę) dalyvauti užimtumo, laisvalaikio, sporto, kultūrinėse veiklose, motyvuoti dalyvauti užsiėmimuose, tačiau ne visose Individualių planų formose buvo užpildyta pasiektų rezultatų vertinimo lentelė.

Įvertinus atsitiktine tvarka atrinktas gyventojų socialines bylas nustatyta, kad aktyviausi (-ios) – Dvaro skyriaus gyventojai (-os), kurių bylose pažymėta, jog jie (jos) noriai dalyvauja užimtumuose, nuolat dalyvauja renginiuose, organizuojamuose įstaigoje ir už jos ribų. Dvaro skyriaus gyventojų saviraiškos ir savęs realizavimo formose pažymėta, jog jie (jos) lankosi daugiau nei 3 užimtumo veiklose, daugelis jų užsiėmimus lanko dažnai arba nuolat.

7.3.14. Siekiant teikti kokybiškas socialinės globos paslaugas, Globos namų 2023 m. socialinio darbo veiklos plane numatyta, be kita ko, įgyvendinti SPPD rekomendacijas socialinės globos įstaigoms dėl Individualių planų sudarymo, pereiti prie elektroninio Individualių planų pildymo, koordinuoti gyventojų Individualių planų pildymą ir įgyvendinimą įtraukiant visus (-as) tiesiogines paslaugas gyventojams (-oms) teikiančius įstaigos specialistus (-es).

Vyriausioji socialinė darbuotoja informavo, kad socialiniai darbuotojai nuo 2023 m. pradžios gyventojų socialines bylas pradėjo pildyti elektroniniu būdu, o 2023 m. įvardijo kaip pereinamuosius, nes ateityje planuojama šią sistemą tobulinti.

Socialiniai (-ės) darbuotojai (-os) nurodė susiduriantys (-čios) su elektroninių bylų pildymo iššūkiais, nes nėra aišku, kaip gyventojai, jų artimieji ir socialinės bylos formų pildyme dalyvaujantys (-čios) darbuotojai (-os) turėtų užpildytas formas pasirašyti. Patikrinimo metu įsitikinta, kad šie asmenys pasirašo atspausdintame atskirame lape, kuris segamas į iki 2023 m. pildytą popierinę bylą. Be to, socialiniai (-ės) darbuotojai (-os) teigė nuogaštaujantys (-čios) dėl užpildytų formų saugojimo, nes sugedus kompiuteriui jos gali būti negrįžtamai sunaikintos, tad siekiant spręsti šį klausimą imamasi priemonių, kad elektroninės bylos būtų saugomos internetinėje duomenų saugykloje („debesyje“).

Įstaigos administracija nurodė, kad pildant gyventojų Individualius planus vadovaujamosi Vytauto Didžiojo universiteto Socialinio darbo katedros doc. dr. R. Naujanienės parengtomis metodinėmis rekomendacijomis, taip pat kreiptasi į atsakingas institucijas dėl metodinės pagalbos (mokymų) teikimo.

7.3.15. Jurdaičių socialinės globos namų Socialinio darbo padalinio nuostatų 9.9.2 papunktyje numatyta, kad socialiniai (-ės) darbuotojai (-os) turi sudaryti sąlygas gyventojams bendrauti su artimaisiais telefonu, el. paštu, kitomis informacinių technologijų priemonėmis, naudojant „Skype“, „Messenger“ ar kitas pokalbių programėles. Kalbinti (-os) gyventojai (-os) tikino žinantys (-čios), kaip šiomis pokalbių programėlėmis naudotis. Vis dėlto patikrinimo metu nustatytas bendro naudojimo kompiuterių Globos namuose trūkumas, be to, ne visi gyventojams skirti kompiuteriai buvo veikiantys. Pavyzdžiui, iš Kultūros namų skaitykloje ir IV skyriuje buvusių kompiuterių veikiantis buvo tik vienas, tačiau kaip jį reikia įjungti, Kultūros namuose dirbusi užimtumo specialistė nežinojo. Dvaro skyriuje buvo vienas veikiantis bendro naudojimo kompiuteris, kalbintas gyventojas žinojo, kaip jį įjungti ir kaip juo naudotis.

Gyventojai (-os) patvirtino, kad bendro naudojimo kompiuterių trūksta tiems (toms) gyventojams (-oms), kurie savo asmeninių įrenginių neturi, tačiau, socialinių darbuotojų teigimu, gyventojams (-oms), kurie neturi išmaniųjų telefonų, kompiuterių ir kurie pageidauja vaizdo

skambučiu susisiekti su savo artimaisiais, sudaryta galimybė naudotis darbuotojų planšetiniais kompiuteriais, kurie po pokalbio gražinami atgal jį paskolinusiam (-iai) socialiniam darbuotojui (-ai). Gyventojai (-os) patvirtino, kad kiekviename skyriuje esantys planšetiniai kompiuteriai gyventojams (-oms) suteikiami jų paprašius.

Gyventojams (-oms) taip pat sudaryta galimybė naudotis Kultūros namuose įkurtoje viešojoje bibliotekoje esančiais kompiuteriais šios bibliotekos darbo metu, vis dėlto patikrinimo metu (birželio 26 d., 15:30 val.) viešoji biblioteka jos darbo metu laikinai buvo uždaryta, jos darbo valandos nėra priklausomos nuo Globos namų administracijos valios, tad svarstytinas klausimas dėl bendro naudojimo kompiuterių prieinamumo didinimo pačiuose Globos namuose.

7.3.16. Pastebėtina tai, kad Globos namų Kultūros namuose buvo pakabintas informacinis lapelis, kuriame nurodytas skaityklos (Globos namų bibliotekos) darbo laikas: antradieniais ir trečiadieniais nuo 16 iki 17 val. ir penktadieniais nuo 15 iki 16 val., t. y. remiantis šiuo grafiku, minėta patalpa gyventojams (-oms) būna atvira vos 3 valandas per savaitę. Patikrinimo metu, ketvirtadienį, šios laisvalaikio erdvės durys iš tiesų buvo užrakintos. Globos namų administracijos teigimu, įstaigos gyventojai gali bet kada atsakingos darbuotojos paprašyti apsilankyti bibliotekoje, nes pavasario–vasaros sezonu ji dirba Kultūros namuose ir jų teritorijoje, be to, gyventojai turi galimybę lankytis Kultūros namuose veikiančioje viešojoje bibliotekoje.

Vis dėlto pažymėtina, kad aptartoje užimtumo patalpoje (Globos namų bibliotekoje) yra kompiuterių (iš jų vienas veikiančias), taip pat skaitymui, mokymuisi ir garsinių knygų klausymuisi, edukacijai, kitokioms laisvalaikio veikloms ir bendravimui tinkamų vietų, todėl svarstytinas klausimas apie šios erdvės prieinamumo didinimą numatant lankstesnį šios patalpos darbo laiką, taip pat numatant efektyvesnį šios patalpos panaudojimą gyventojų reikmėms.

7.3.17. 2021–2022 m. vykdytos Jurdaičių socialinės globos namų gyventojų ir jų artimųjų apklausos dėl įstaigoje teikiamų paslaugų kokybės ataskaitos duomenimis, 20 proc. apklaustųjų 2021 m. ir 25 proc. 2022 m. vis dar nežinojo apie galimybę naudotis internetu, nes gyventojams (-oms) trūko informacijos, kur ir kaip jie (jos) gali pasinaudoti internetu, kur veikia belaidžio interneto modemai ir pan., nors belaidžio interneto naudojimosi galimybės per 2022 m. buvo išplėtos.

Patikrinimo metu įsitikinta, kad gyventojai (-os) žino belaidžio interneto ryšio slaptažodžius ir internetu naudojami. Bendruose koridoriuose buvo iškabinta informacija apie belaidį interneto ryšį, prisijungimo vardą ir slaptažodį, ši informacija gyventojams (-oms) lengvai suprantama ir prieinama, gyventojai (-os) patvirtino, kad nemokamu belaidžiu interneto ryšiu jie (jos) naudojami. Be to, visose patikrinimo metu atsiktine tvarka peržiūrėtose 18 gyventojų užpildytose apklausos dėl gaunamų paslaugų anketose buvo pažymėta, kad galimybę naudotis internetu Globos namuose gyventojai (-os) turi.

7.4. Apibendrinant šios ataskaitos 7.3 papunktyje nurodytas aplinkybes, susijusias su, be kita ko, tuo, kad:

- gyventojams, atsižvelgiant jų savarankiškumo lygį ir individualius poreikius, Globos namuose teikiamos įvairios laisvalaikio ir užimtumo paslaugos, kurias teikia užimtumo specialistai bei individualios priežiūros specialistai, organizuojamos gyventojų darbinių įgūdžių ugdymo veiklos,
- gyventojai (-os) savarankiškai priima sprendimus dėl laisvalaikio praleidimo formų ir būdų, be to, organizuojant kultūrinę, sportinę veiklą, gyventojų užimtumą ir laisvalaikį prisideda Globos namų gyventojų taryba;

- Globos namų infrastruktūra pritaikyta vykdyti įvairias užimtumo veiklas ir leisti laisvalaikį, tačiau ne visos užimtumui skirtos erdvės gyventojams (-oms) prieinamos darbo dienomis po 17 val. ir savaitgaliais;

- informacijos apie galimybes įsitraukti į užimtumo veiklas gyventojams (-oms) pakanka: užimtumo tvarkaraščiai, išvykų ir renginių planai pakabinti informaciniuose stenduose, gyventojams (-oms) apie artimiausiu metu vykdomas veiklas individualiai primena socialiniai darbuotojai (-os), užimtumo specialistai (-ės),

- Globos namuose sudaryta galimybė prisijungti prie nemokamo belaidžio interneto ryšio, gyventojai (-os) tinkamai informuoti apie Globos namuose įvesto belaidžio interneto ryšio slaptažodžius ir internetu naudojasi,

- užimtumo veiklos darbo dienomis po 17 val. ir savaitgaliais dažniausiai nėra organizuojamos,

- dauguma gyventojų įstaigos organizuojamose išvykose dalyvauja retai (vos 1–4 kartus per 18 mėnesių) arba visai nedalyvauja, o išvykose dalyvaujančių gyventojų sąrašų sudarymo tvarka neatitinka visų gyventojų poreikių,

- oficiali Kultūros namuose įrengtos Globos namų bibliotekos (skaityklos) nurodyto darbo laiko bendra trukmė sudaro vos 3 val. per savaitę, be to, ši patalpa galėtų būti naudojama efektyviau,

- Globos namuose neteikiamos profesionalios kineziterapijos paslaugos,

- gyventojams (-oms) mankštos nėra vedamos kiekvieną dieną,

- darbuotojams (-oms) kyla iššūkių, susijusių su socialinių bylų pildymu ir jų pasirašymu elektroniniu būdu bei jų saugojimu,

- Specialiajame skyriuje esantiems gyventojams (-oms) nėra organizuojamas pakankamas individualus ir grupinis užimtumas, šie (šios) gyventojai (-os) nesijaučia motyvuoti (-os) įsitraukti į įvairias užimtumo veiklas,

- įstaigoje trūksta veikiančių bendrojo naudojimo kompiuterių gyventojams (-oms), kai kuriems (-ioms) gyventojams (-oms) trūksta išvykų už Globos namų teritorijos ribų,

konstatuotina, kad užimtumas Globos namuose yra užtikrinamas iš esmės tinkamai, tačiau jo organizavimas tobulintinas suteikiant gyventojams daugiau galimybių įsitraukti į įvairias užimtumo veiklas, dalyvauti įstaigos organizuojamose išvykose ir naudotis įstaigos užimtumo patalpomis.

8. Dėl psichologinių paslaugų prieinamumo gyventojams (-oms)

8.1. Aktualūs tarptautiniai standartai

8.1.1. Pagal Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto 12 straipsnį, valstybės, šio pakto šalys, pripažįsta kiekvieno žmogaus teisę turėti kuo geriausią fizinę ir psichikos sveikatą. Pasaulio sveikatos organizacijos konstitucijoje²⁸ sąvoka „sveikata“ apibrėžiama ne tik kaip fizinė bei psichikos sveikata, bet ir kaip socialinės gerovės būseną, ir nėra traktuojama vien kaip ligos ar negalavimo nebuvimas. Pasaulio sveikatos organizacija yra pažymėjusi, kad psichikos sveikata yra asmens ir bendruomenės gerovės ir veiksmingo funkcionavimo pagrindas, geros savijautos būseną, kurioje asmuo suvokia savo sugebėjimus, gali susidoroti su įprastais gyvenimo stresais, kurti ir

²⁸ Constitution of the World Health Organization, prieinama per: <https://www.who.int/about/governance/constitution>.

palaikyti santykius su kitais. Asmens psichikos sveikatai įtaką daro daugelis socialinių, psichologinių ir biologinių veiksnių.²⁹

8.1.2. Jungtinių Tautų Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komitetas yra pažymėjęs, jog valstybės, Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto šalys, yra įsipareigojusios užtikrinti lygias jų jurisdikcijoje esančių asmenų galimybes gauti sveikatos priežiūros paslaugas, kurios, kaip minėta pirmiau, sietinos ir su asmens emocinės (psichologinės) gerovės užtikrinimu. Priemonės, kurių valstybės imasi šiam įsipareigojimui tinkamai įgyvendinti, turi apimti, be kita ko, asmens sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo ir jų kokybės užtikrinimą. Šios paslaugos turi būti prieinamos visiems, ypač pažeidžiamoms grupėms, įskaitant senyvo amžiaus asmenis ir asmenis su negalia.³⁰

8.1.3. EŽTT sprendimuose yra pažymėjęs, kad privatus asmens gyvenimas apima, be kita ko, fizinį ir psichologinį asmens neliečiamumą, autonomiją, teisę į asmeninį tobulėjimą ir teisę užmegzti bei plėtoti ryšius su kitais žmonėmis ir išoriniu pasauliu.³¹ Psichikos sveikata turi būti laikoma esmine privataus gyvenimo dalimi, susijusia su moralinės sąmonės vientisumu, todėl psichikos stabilumo išsaugojimas yra būtina sąlyga norint veiksmingai naudotis teise į privataus asmens gyvenimo gerbimą.³²

8.1.4. CPT yra pažymėjęs, kad socialinės globos įstaigose turėtų dirbti pakankamas skaičius specializuotų darbuotojų, apmokytų vykdyti gyventojų poreikius atitinkančią reabilitacinę ir terapinę veiklą, įskaitant psichologus.³³

8.1.5. 2015 m. rugsėjo 25–27 d. Niujorke vykusiame aukšto lygio susitikime valstybių ir vyriausybių vadovai priėmė Darnaus vystymosi iki 2030 metų darbotvarkę,³⁴ kurioje 193 valstybės, tarp jų ir Lietuva, susitarė dėl septyniolikos svarbiausių darnaus vystymosi tikslų, iš kurių vienas yra sveikos gyvensenos užtikrinimas ir visų amžiaus grupių gerovės skatinimas, įskaitant psichikos sveikatos ir gerovės skatinimą.

8.1.6. Europos psichologų asociacijų federacijos priimtas Europos psichologijos sertifikatas (*EuroPsy*) apibrėžia psichologų veiklos standartus ir pagrindinius principus. Vieni šių standartų tikslų – kad kiekvienas Europos šalių pilietis ir kiekviena institucija turėtų galimybę gauti psichologines paslaugas iš kompetentingo ir kvalifikuoto profesionalo bei apsaugoti vartotojus ir Europos piliečius bei visuomenę nuo nekvalifikuotų paslaugų teikėjų, užtikrinant psichologinių paslaugų kokybę.³⁵ Pagal šiuos standartus, Europos psichologijos sertifikatas galėtų būti išduodamas tik tiems specialistams, kurie yra baigę atitinkamą akademinę psichologijos programą (studijas) ir turi jos baigimo įrodymą, turi kompetencijos atlikti profesinę veiklą bei įgytos praktikos, kuri buvo

²⁹ Mental health: strengthening our response. Galima rasti: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response>.

³⁰ Jungtinių Tautų Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komiteto Bendrasis komentaras Nr. 14 „Teisė į aukščiausią prieinamą sveikatos standartą“, 22-oji sesija, 2000 [U. N. Doc. E/C.12/2000/4 (2000)]. Galima rasti: <https://undocs.org/en/E/C.12/2000/4>.

³¹ 2012 m. liepos 17 d. sprendimas byloje *Munjaz prieš Jungtinę Karalystę*, 2012 m. vasario 14 d. sprendimas byloje *D. D. prieš Lietuvą*, ir kiti.

³² 2001 m. vasario 6 d. sprendimas byloje *Bensaid prieš Jungtinę Karalystę*.

³³ Ten pat, 18 p.

³⁴ Galima rasti: <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/es-ir-tarptautinis-bendradarbiavimas/darnus-vystymasis/darnus-vystymasis-ir-lietuva/jt-darbotvarke-2030-darnaus-vystymosi-tikslai-ir-kiti-tarptautiniai-susitarimai>.

³⁵ Europos psichologijos sertifikatas, EFPA *EuroPsy* nuostata ir priedai, 2015. Galima rasti: <http://www.europsy.lt/index.php?p=72>.

prižiūrima atsakingo darbuotojo, įrodymų bei yra įsipareigoję laikytis Europos ir nacionalinių psichologų profesinės etikos standartų.

8.2. Aktualios Lietuvos Respublikos teisės aktų nuostatos

8.2.1. Socialinių paslaugų įstatymo 3 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad socialinių paslaugų tikslas – padėti asmeniui išvengti socialinių problemų ir (ar) socialinės rizikos atsiradimo, sudaryti sąlygas asmeniui ugdyti ir (ar) stiprinti gebėjimus savarankiškai spręsti socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene, taip pat padėti didinti socialinę įtrauktį.

8.2.2. Vietos savivaldos įstatymo 6 straipsnyje numatyta, kad, vykdydamos vieną iš savarankiškųjų savivaldybių funkcijų, savivaldybės atsako už socialinių paslaugų teikimo savo teritorijos gyventojams užtikrinimą planuodamos ir organizuodamos socialines paslaugas, kontroliuodamos bendrųjų socialinių paslaugų ir socialinės priežiūros kokybę, bei steigdamos ir išlaikydamos socialinių paslaugų įstaigas.

Aprašo 4 priedo 4.1 papunktyje numatyta, kad Individualiame plane numatant, kokiomis priemonėmis bus siekiama socialinės globos uždavinių įgyvendinimo, detalizuojamos paslaugos, įskaitant psichologines, kurios turi būti teikiamos arba organizuojamos asmeniui, periodiškai peržiūrimi Individualūs planai ir juose pažymimi pokyčiai, pasiektas rezultatas, numatomi tolesni veiksmai, kad būtų pasiekti užsibrėžti tikslai ir uždaviniai, trumpas Individualaus plano įgyvendinimo proceso aprašymas ir kita.

Aprašo 4 priedo 9.4 papunktyje numatyta, kad socialinės globos įstaigos personalas, esant poreikiui, turi padėti socialinės globos įstaigoje gyvenančiam asmeniui kontroliuoti elgesį stresinėse situacijose, patiriant ar išgyvenant krizes, netektis, tarpininkauti sprendžiant iškilusius konfliktus ar mažinant emocinius išgyvenimus, siūlyti specialistų pagalbą, pagalbos sau grupes, susitikimus su artimaisiais. Žymos apie tai turi būti užfiksuotos Individualiame plane ar kituose asmens byloje pridedamuose dokumentuose. Personalui turi būti sudarytos galimybės įgyti naujų ir gilinti turimas žinias, kaip elgtis su senyvo amžiaus ar negalią turinčiu asmeniu nelaimingų įvykių, stresinių situacijų ir pan. atvejais bei po jų.

Vadovaujantis Aprašo 4 priedo 20.9 papunkčiu, globojamo asmens problemoms kompleksiskai spręsti socialinės globos įstaiga turi užtikrinti komandinį įstaigos personalo darbą ir tarpinstitucinį bendradarbiavimą. Darbuotojai turi turėti komandinio darbo organizavimo žinių ir gebėti apibūdinti socialinės globos įstaigoje taikomus komandinio darbo principus, taip pat tarpinstitucinio bendradarbiavimo principus, naudojamus priimant sprendimus, susijusius su visapusišką asmens socialinės globos poreikių tenkinimu.

Vadovaujantis Aprašo 4 priedo 7.2, 9.4, 9.5, 20.3 ir 20.5 papunkčiais, personalo ir asmens santykiai turi būti grindžiami abipusės pagarbos, tarpusavio supratimo ir susitarimo principais, kiekvienas asmuo turi būti skatinamas ir palaikomas jo aktyvumas, dalyvavimas, siekiant bendros socialinės globos įstaigos gerovės, užtikrinamas asmens žinojimas, kad jis bus suprastas ir neatstumtas; personalas turi turėti konfliktinių situacijų valdymo žinių, taip pat žinoti, kaip elgtis su senyvo amžiaus arba negalią turinčiu asmeniu nelaimingų įvykių, stresinių situacijų ir pan. atvejais bei po jų, esant poreikiui, asmeniui gebėti padėti kontroliuoti elgesį stresinėse situacijose, patiriant arba išgyvenant krizes, netektis, sumažinti emocinius išgyvenimus. Mirštančiajam socialinės globos įstaiga turi garantuoti jo dvasinių ir psichologinių reikmių tenkinimą.

8.2.3. Vadovaujantis Socialinių paslaugų katalogo, patvirtinto Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. A1–93 „Dėl Socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo“

(toliau – Socialinių paslaugų katalogas), 12.7 papunkčiu, socialinės priežiūros paslaugos apima psichosocialinę pagalbą, kuri apibrėžiama kaip socialinės, psichologinės, sielovados pagalbos suteikimas ir organizavimas asmenims, išgyvenantiems krizę ar patiriantiems stiprius emocinius išgyvenimus (sunkias ligas, netektis, skyrybas šeimoje, psichologinį, moralinį, fizinį ar seksualinį smurtą), ir jų šeimoms, artimiesiems. Šias paslaugas teikia socialiniai darbuotojai, individualios priežiūros darbuotojai, psichologai, sielovados ir kiti specialistai.

Pagal Socialinių paslaugų katalogo 8.2 ir 12.2 papunkčius, psichologai taip pat teikia asmenims psichologinį konsultavimą, prisideda teikdami socialinių įgūdžių ugdymo, palaikymo ir (ar) atkūrimo paslaugas siekiant stiprinti jų bendravimo gebėjimus (ieškant pagalbos, prisitaikant prie naujų situacijų, dalyvaujant visuomenės gyvenime, užmezgant ir palaikant ryšius su artimaisiais ir pan.) ir (ar) organizuojant jų darbinį užimtumą. Tačiau pastebėtina tai, kad, pagal Socialinių paslaugų katalogo 15.4 papunktį, psichologai nėra įtraukti į ilgalaikės socialinės globos paslaugas teikiančių specialistų sąrašą.

8.2.4. Darbo laiko sąnaudų normatyvų 10.4 papunktyje nurodyti šie psichologo darbo laiko sąnaudų normatyvai ilgalaikę (trumpalaikę) socialinę globą senyvo amžiaus asmenims ir suaugusiems asmenims su negalia teikiančiose įstaigose: iki 100 gavėjų turi būti skiriama 0,5–1 psichologo pareigybė, daugiau nei 100 gavėjų – 1–2 pareigybės. Darbo laiko sąnaudų normatyvuose taip pat numatyta, jog psichologų paslaugos asmenims gali būti organizuojamos ir nesteigiant šių pareigybių įstaigoje.

8.2.5. Socialinių darbuotojų profesinės kompetencijos tobulinimo tvarkos 24 punkte numatyta, kad socialinių paslaugų srities darbuotojai (-os) privalo periodiškai tobulinti savo profesinę kompetenciją ne mažiau kaip 16 akademinį valandų per kalendorinius metus.

8.2.6. Globos namų nuostatų 8 punkte numatyti veiklos tikslai apima psichologinių gyventojų poreikių tenkinimą.

8.3. Patikrinimo metu nustatytos aplinkybės

8.3.1. Globos namų 2023 m. socialinio darbo veiklos plane numatytas uždavinys užtikrinti psichologines paslaugas visiems Globos namų bendruomenės nariams teikiant individualias psichologo konsultacijas bei vedant grupinius psichologinės savijautos gerinimo ir teigiamo įstaigos mikroklimato gerinimo užsiėmimus.

Globos namuose patikrinimo metu 0,5 etato dirbo psichologė ir 0,25 etato – medicinos psichologė, t. y. bendras dirbančiųjų skaičius 1 psichologo etato nesiekė, nors pagal Darbo laiko sąnaudų normatyvus daugiau nei 100 gyventojų turinčioms socialinės globos įstaigoms turėtų būti įsteigtos 1–2 psichologo pareigybės arba psichologų paslaugos asmenims gali būti organizuojamos ir nesteigiant šių pareigybių įstaigoje, pvz., psichologinės paslaugos gali būti teikiamos pagal individualias sutartis su paslaugų teikėjais.

8.3.2. Remiantis pateiktu 2023 m. birželio darbo grafiku, psichologės darbo laiką sudarė 87 val. per mėnesį, iš kurių 16 val. numatyta dirbti įstaigoje ir 71 val. nuotoliniu būdu. Psichologė Globos namuose būna du kartus per mėnesį, lankosi skyriuose, gyvai bendrauja su visais pageidaujančiais jos konsultacijų, o telefonu yra pasiekiamu nuolat. Globos namų gyventojų ir darbuotojų grupėms psichologė veda tikslinius prevencinius pokalbius, emocinės raiškos popietes su gyventojais skyriuose, prireikus konsultuoja ir gyventojų artimuosius. Individualių psichologės konsultacijų trukmė būna nuo 15 min. iki 1 val. atsižvelgiant į tai, kokia pagalba asmeniui yra reikalinga.

Remiantis pateiktu 2023 m. birželio darbo grafiku, medicinos psichologės darbo laiką sudarė beveik 42 val. per mėnesį. Medicinos psichologė pripažino, kad per šį darbo laiką paprastai atlieka tik pagrindinę savo funkciją – gyventojų galių, sunkumų, raidos ypatumų, psichologinių ir asmenybės problemų vertinimą gydytojo psichiatro siuntimu.

8.3.3. Psichologė pagal kompetenciją konsultuoja gyventojus (-as), taip pat teikia emocinę bei metodinę pagalbą darbuotojams (-oms), o medicinos psichologės pagrindinė funkcija – atlikti gyventojų galių, sunkumų, raidos ypatumų, psichologinių ir asmenybės problemų vertinimą.

pav. 11 Psichologinė pagalba.

Esant gyventojų poreikiui, socialiniai (-ės) darbuotojai (-os) ir bendrosios praktikos slaugytojai (-os) gyventojus nusiunčia pas Globos namų psichologę. Gyventojams (-oms) taip pat sudaryta galimybė patiems (-čioms) kreiptis į psichologę telefonu, kurios numeris buvo paskelbtas aiškiai matomose vietose įstaigos informacinėse lentose, o šalia kontaktinės informacijos nurodyta, kad „Gyventojai ir darbuotojai įstaigos psichologei gali skambinti esant poreikiui pabendrauti, išsikalbėti arba norint aptarti tuo metu susidariusią psichologinę problemą“. Susisiekus šiuo telefonu su psichologe, ji buvo pasiekama nedelsiant.

Įvertinęs tai, kad reikalinga atlikti tyrimus dėl gyventojų pažinimo procesų, demencijos ir kt., pas medicinos psichologę gyventojus nusiunčia įstaigoje dirbantis gydytojas psichiatras. Medicinos psichologė atlikto vertinimo rezultatus perduoda

gydytojui psichiatru.

8.3.4. Psichologė pripažino, kad dėl psichologinių paslaugų poreikio Globos namuose ir didelio gyventojų skaičiaus visiems (-oms) norintiems (-čioms) paslaugas suteikti numatytais darbo valandomis ji nespėjanti, be to, stengiasi kiekvienam į ją besikreipiančiam gyventojui (-ai) ir darbuotojui (-ai) skirti pakankamai laiko, paslaugas suteikti kokybiškai. Visi (-os) kalbinti (-os) gyventojai (-os), kurie (-os) buvo gavę (-usios) psichologės paslaugas, teigė, kad jos suteiktos profesionaliai ir nuoširdžiai. Vis dėlto, keletas kalbintų gyventojų nurodė, kad gyvai suteikiamų konsultacijų pageidautų dažniau nei vos du kartus per mėnesį, norėtų nuolat įstaigoje budinčio (-os) psichologo (-ės), kad vizito nereiktų taip ilgai laukti. Gyventojai (-os) teigė, kad taip pat juos (jas) pagal poreikį konsultuoja medicinos psichologė, tačiau ji nėra pasiekama taip dažnai kaip psichologė.

Medicinos psichologė pažymėjo, kad dirbdama 0,25 etato vykdyti visas minėtame pareigybės aprašyme įvardytas funkcijas, įskaitant gyventojų konsultavimą ir darbuotojų švietimą psichologijos klausimais, ji nespėja.

Tiek psichologė, tiek ir medicinos psichologė patvirtino, jog išvelgia poreikį įstaigoje įdarbinti daugiau psichologų (-ių), vis dėlto nurodė, kad itin sudėtinga rasti daugiau socialinės globos namuose galinčių dirbti psichologų (-ių), nes šių specialistų (-čių) regione itin trūksta.

8.3.5. Individualaus plano pildymo procese medicinos psichologė nedalyvauja, o psichologė nurodė dalyvaujanti gyventojų Individualių planų sudarymo bei keitimo procese pasiūlydama temas.

Įvertinus atsitiktine tvarka atrinktas 2022 m. sudarytas gyventojų socialines bylas nustatyta, kad visos jos buvo sudarytos dalyvaujant įstaigos psichologei, kuri šiose bylose tai buvo patvirtinusi savo parašu. Šiuose Individualiuose planuose buvo įrašai apie tai, kad klientai (-ės) lankosi pas

psichologę arba atsisako lankytis, kad jiems (joms) rekomenduotina siekti psichologinės pagalbos. Individualiuose planuose taip pat pažymėta, jog gyventojai (-os) buvo konsultuoti (-os) gydytojo psichiatro, o keli (-ios) gyventojai (-os) taip pat ir medicinos psichologės. Taip pat Individualiuose planuose pažymėta, jog su gyventojais (-omis), kuriems (-ioms) to reikia ir (arba) kurie (-ios) atsisako bendrauti su psichologe, socialiniai (-ės) darbuotojai (-os) individualiai kalbasi apie jų emocinę ir psichologinę būseną, žalingus įpročius ir kt. Patyrusių smurtą / smurtavusių asmenų Individualiuose planuose pažymėta, kada ir kokio dažnumo asmeniui yra reikalinga psichologo pagalba, individualūs pokalbiai su socialiniu (-e) darbuotoju (-a), ar gyventojas (-a) juose lankosi.

Įvertinus atsitiktine tvarka atrinktas 2023 m. pildytas gyventojų socialines bylas nustatyta, kad iš atrinktų 32 bylų įrašai apie gyventojams (-oms) suteiktas įstaigos psichologo paslaugas (konsultacijas, pravestas popietes) ir (ar) gyventojų poreikį tokias paslaugas gauti buvo padaryti 7 bylose, iš kurių tik dviejose buvo padarytas įrašas, kad psichologas dalyvavo atliekant individualių poreikių ir pagalbos vertinimą. Kalbintų socialinių darbuotojų teigimu, psichologė individualiame gyventojų poreikių vertinime pagal galimybes dalyvauja, tačiau dėl nuo 2023 m. pasikeitusios socialinių bylų pildymo tvarkos ne visus duomenis spėta suvesti, be to, elektroniniu būdu pildomuose dokumentuose neatsispindi įstaigos specialistų (-čių) dalyvavimas jų rengime, nes jų parašai surenkami ant atspausdinto tuščio lapo po to, kai bylų pildymas yra baigiamas.

8.3.6. Teikiant psichologines paslaugas gyventojams taip pat prisideda ir įstaigos socialiniai darbuotojai. Jurdaičių socialinės globos namų Socialinio darbo padalinio nuostatų 9 ir 10 punkte numatytos socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų pavaduotojų funkcijos apima konfliktinių situacijų sprendimą. Globos namų 2023 m. socialinio darbo veiklos plane numatytas uždavinys skatinti darbuotojų profesinių žinių, gebėjimų ir įgūdžių tobulinimą sprendžiant konfliktus, asmenų su negalia teisių apsaugos srityse, emocijų atpažinimo ir agresyvaus elgesio protrūkių valdymo socialiniame darbe temomis, kompiuterinio raštingumo srityje, organizuoti ir vykdyti agresijos valdymo ir smurto prieš suaugusius asmenis su negalia prevenciją, įvairiais būdais palaikyti nuolatinius ryšius su gyventojų artimaisiais.

Globos namų darbuotojai (-os) 2022–2023 m. kvalifikaciją kėlė mokymuose įvairiomis temomis, įskaitant „Bendravimas su pacientais sveikatos priežiūros įstaigoje; praktinės psichologijos taikymas medicinos darbuotojo veikloje“, „Vadovavimo psichologinės įtampos mažinimas ir konfliktų valdymas“, „Užimtumo terapijos taikymas dirbant su neįgaliaisiais, senyvo amžiaus bei pagyvenusiais asmenimis“, „Draugiškos aplinkos kūrimas vyresnio amžiaus žmonėms teikiant socialines paslaugas“, „Pagyvenusių ir senyvo amžiaus asmenų psichosocialinė raida“, „Negalią turinčių žmonių teisių praktinis įgyvendinimas“.

Globos namų psichologė nurodė, kad, atsižvelgdama į didelį psichologinių paslaugų poreikį įstaigoje, ji deda pastangas edukuodama bei konsultuodama įstaigos darbuotojus (-as), bei teigė matanti pažangą, nes darbuotojai (-os) yra įgiję (-usios) žinių bei įgūdžių konfliktų sprendimo, bendravimo su emociškai susijaudinusiems, pirminės emocinės pagalbos teikimo gyventojams srityse. Vidutiniškai 3 kartus per metus psichologė organizuoja susitikimus su socialiniais (-ėmis) darbuotojais (-omis) ir jų padėjėjais (-omis), pasidalina su jais savo parengta metodine medžiaga, konsultuoja, kaip padėti įvairius emocinius išgyvenimus patiriantiems gyventojams.

2023 m. pirmą pusmetį Globos namų psichologė socialiniams (-ės) darbuotojams (-oms), bendrosios praktikos slaugytojams (-oms), individualios priežiūros darbuotojams (-oms), slaugytojų padėjėjams (-oms) skaitė pranešimą tema „Kas yra empatija, kuo ji svarbi mums“, taip pat

socialiniams darbuotojams, individualios priežiūros darbuotojams ir užimtumo specialistams skaitė pranešimą tema „Psichologinė darna, kaip kurti darnią aplinką darbe“.

Pagal Globos namų personalo pasitarimų, seminarų ir savišvietos grafiką, 2023 m. taip pat numatyta, kad psichologė įstaigos darbuotojams ves metodinį susirinkimą apie smurtinę elgseną, jos priežastis ir pagalbos būdus. Be to, pagal poreikį Globos namų darbuotojams psichologė veda grupinius refleksijos sau užsiėmimus, skirtus savęs pažinimui ir streso malšinimui.

8.3.7. Pastebėtina tai, kad Globos namų gyventojų taryba taip pat prisideda prie darnios aplinkos Globos namuose skatinimo. Pavyzdžiui, Globos namų gyventojų tarybos 2023 m. kovo 29 d. protokole Nr. SP–2 nurodyta, kad Globos namų gyventojų taryba svarstė klausimą dėl Globos namų gyventojų ir darbuotojų bendravimo etikos. Šiame protokole pažymėta, kad darbuotojų ir klientų santykiai turi būti grindžiami pagarbos, nešališkumo, empatijos, tolerancijos, bendradarbiavimo principais. Gyventojų taryba rekomendavo pastebėjus netinkamą elgesį apie galimus smurto atvejus informuoti savo socialinius (-es) darbuotojus (-as) arba paskambinti nurodytais telefonais, kurie paskelbti skyrių informacinėse lentose.

8.3.8. 2021–2022 m. vykdytoje Jurdaičių socialinės globos namų gyventojų ir jų artimųjų apklausos dėl įstaigoje teikiamų paslaugų kokybės ataskaitoje nurodyta, kad dauguma įstaigos gyventojų buvo patenkinti socialinių darbuotojų ir jų padėjėjų, medicinos personalo, psichologo ir užimtumo specialistų teikiamomis paslaugomis. Taip pasisakė 89–95 proc. gyventojų 2021 m. ir 87 – 98 proc. gyventojų 2022 m. Vis dėlto, 2021 m. 18 proc. respondentų negalėjo pasakyti, ar juos tenkina įstaigos psichologo teikiamos paslaugos, 2022 m. tokį atsakymą pateikusių gyventojų sumažėjo iki 11 proc. Atsižvelgiant į gautus duomenis, ataskaitoje nurodytas siekis vykdyti aktyvesnę informacijos sklaidą (informacinės priemonės, lankstinukai, informacijos perdavimas žodžiu ir pan.) apie psichologų teikiamas paslaugas, o gyventojams, kurie geba naudotis internetu, suteikti individualią pagalbą bei naudojant vaizdines priemones nurodyti, kur jie (jos) gali gauti šią paslaugą įstaigoje.

Iš patikrinimo metu atsitiktine tvarka peržiūrėtų 18 gyventojų bei 5 gyventojų artimųjų 2023 m. užpildytų apklausos dėl gaunamų paslaugų anketų, 6 gyventojai ir 4 gyventojų artimieji buvo pažymėję, jog nežino, ar yra patenkinti psichologo teikiamomis paslaugomis.

Patikrinimo metu gyventojams (-oms) prieinamose vietose esančiose informacinėse lentose buvo iškabinta informacija apie įstaigoje teikiamas psichologo paslaugas bei nurodytas psichologo darbo grafikas ir telefono numeris, kuriuo paskambinus galima susitarti dėl vizito laiko arba pasikonsultuoti nuotoliu.

8.4. Apibendrinant šios ataskaitos 8.3 papunktyje nurodytas aplinkybes, susijusias su, be kita ko, tuo, kad:

- Globos namuose įdarbinto psichologo ir medicinos psichologo bendras darbo laikas sudaro 0,75 etato ir neatitinka minimalaus Darbo laiko sąnaudų normatyvuose numatyto psichologo pareigybių skaičiaus,

- medicinos psichologas dėl riboto darbo laiko spėja atlikti tik dalį savo pareigybės aprašyme numatytų funkcijų,

- psichologo konsultacijų poreikis įstaigoje yra itin didelis,

- psichologinių paslaugų poreikio individualus vertinimas yra atliekamas, tačiau ne visose 2023 m. pildytose gyventojų socialinėse bylose buvo tai patvirtinančios žymos,

konstatuotina, kad psichologinių paslaugų prieinamumas Globos namuose nėra pakankamas.

9. Dėl fizinio suvaržymo priemonių taikymo gyventojams ir smurto prevencijos, intervencijos ir postvencijos užtikrinimo

9.1. Aktualūs tarptautiniai standartai

9.1.1. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 5 straipsnyje įtvirtinta pamatinė nuostata, jog niekas negali būti kankinamas arba patirti žiaurų, nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas. Ši nuostata vėliau buvo pakartota ir EŽTK 3 straipsnyje bei Jungtinių Tautų Konvencijoje prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą.

9.1.2. Pagal Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto 12 straipsnį, valstybės, šio pakto šalys, pripažįsta kiekvieno žmogaus teisę turėti kuo geriausią fizinę ir psichikos sveikatą.

9.1.3. Asmenų su negalia teisių konvencijos 16 straipsnio 1, 2 ir 4 dalyse numatytas šios konvencijos šalių įpareigojimas imtis priemonių asmenims su negalia apsaugoti nuo bet kokios formos išnaudojimo, smurto ir prievartos, įskaitant susijusių su lytimi. Pažymėta atitinkamos pagalbos ir paramos formų pagal lytį ir amžių, be kita ko, asmenims su negalia teikimo svarba, įskaitant informacijos teikimą ir švietimą apie tai, kaip išvengti, atpažinti ir pranešti apie išnaudojimo, smurto ir prievartos atvejus. Taip pat numatyta pareiga imtis visų atitinkamų priemonių asmenų su negalia, tapusių bet kokios formos išnaudojimo, smurto ar prievartos aukomis, fizinei, pažinimo ir psichologinei būklei atkurti, reabilitacijai ir socialinei reintegracijai, įskaitant apsaugos paslaugų teikimą.

Asmenų su negalia teisių konvencijos 6 straipsnio 1 ir 2 dalyse pripažįstama, jog moterys ir mergaitės, turinčios negalią, patiria įvairių formų diskriminaciją. Taip pat įpareigojama imtis priemonių, kad moterys ir mergaitės su negalia galėtų visapusiškai ir lygiomis teisėmis įgyvendinti visas žmogaus teises ir pagrindines laisves.

9.1.4. CPT yra pažymėjęs, jog suvaržymo priemonės, be kita ko, visada turėtų būti taikomos laikantis teisėtumo, būtinumo, proporcingumo ir atskaitomybės principų, taip pat jog asmenų suvaržymas yra tik kraštutinė priemonė, taikoma siekiant išvengti žalos jiems (joms) patiems ar kitiems, kuri visada turėtų būti naudojama kuo trumpesnį laiką tarpą. Išsprendus kritinei situacijai, dėl kurios buvo pritaikytas suvaržymas, asmuo turėtų būti nedelsiant paleistas. CPT taip pat akcentuoja, jog suvaržymo priemonės taikomos dėl saugumo ir neturi jokio terapinio pagrindo, be to, jos niekada neturėtų būti naudojamos bausmės pagrindu ar dėl personalo patogumo, trūkumo ar siekiant pakeisti tinkamą priežiūrą ar gydymą.³⁶

CPT taip pat yra pažymėjęs, jog socialinės globos įstaigos personalas turėtų būti atidus gyventojų elgesiui ir būti pasiryžęs bei tinkamai apmokytas prireikus išitraukti. Be to, turėtų būti imamasi tinkamų priemonių dėl ypač pažeidžiamų gyventojų, pavyzdžiui, pasirūpinant, kad jie (jos) nebūtų apgyvendinti ar palikti vieni su gyventojais (-omis), kurie (-ios) elgiasi ar yra linkę (-usios) elgtis agresyviai.³⁷

9.2. Aktualios Lietuvos Respublikos teisės aktų nuostatos

³⁶ Means of restraint in psychiatric establishments for adults (Revised CPT standards) [CPT/Inf(2017) 6], 1.2, 1.4. 1.6 p., prieinama per: <https://rm.coe.int/16807001c3>.

³⁷ Persons deprived of their liberty in social care establishments, CPT Factsheet [CPT/Inf(2020)41], 5 p. prieinama per: <https://rm.coe.int/1680a0cc19>.

9.2.1. Pagal Psichikos sveikatos priežiūros įstatymo (toliau – PSPĮ) 3 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą psichikos ir elgesio sutrikimų turinčio paciento (toliau – pacientas) teisių apsaugos principą, asmens psichikos sveikatos priežiūros paslaugos teikiamos tokiomis sąlygomis, kuriomis mažiausiai varžomos pacientų galimybės įgyvendinti savo teises ir tenkinti savo poreikius. PSPĮ įtvirtintos hospitalizuoto paciento teisės gali būti ribojamos, jeigu kyla reali grėsmė, kad jis savo veiksmais gali padaryti esminės žalos savo ir (ar) aplinkinių sveikatai, gyvybei ir (ar) turtui. Teisių ribojimai įrašomi į medicinos dokumentus, nurodant jų taikymo trukmę, kuri nustatoma atsižvelgiant į paciento psichikos būklę.

Pacientų judėjimo laisvė gali būti ribojama taikant fizinio suvaržymo priemones rankomis (žmogaus kūno jėga), specialiomis fizinio suvaržymo priemonėmis ar izoliuojant pacientą (-ę) atskiroje patalpoje, kai pacientas (-ė) yra hospitalizuotas (-a) arba jam (jai) teikiama būtinoji pagalba ir yra bent vienas iš šių pagrindų: 1) siekiant apsaugoti patį (-čią) pacientą (-ę) nuo galimos žalos savo sveikatai ar gyvybei; 2) siekiant apsaugoti asmens sveikatos priežiūros įstaigos personalą, kitus (-as) pacientus (-es) ir kitus asmenis nuo paciento galimos padaryti žalos jų sveikatai, gyvybei ir (ar) turtui, taip pat nuo galimos padaryti žalos asmens sveikatos priežiūros įstaigos turtui (PSPĮ 9 str. 4 ir 5 d.). Fizinio suvaržymo priemonės skiria tik gydytojas psichiatras (arba gydytojas vaikų ir paauglių psichiatras; toliau – gydytojas psichiatras), išskyrus atvejus, kai fizinio suvaržymo priemonės būtina taikyti nedelsiant – šiuo atveju sprendimą taikyti fizinio suvaržymo priemones gali priimti psichikos sveikatos slaugytojas arba greitosios medicinos pagalbos asmens sveikatos priežiūros specialistas tol, kol atvyks gydytojas psichiatras arba pacientas bus pristatytas į psichikos sveikatos priežiūros įstaigą, kad gydytojas psichiatras įvertintų jo (jos) psichikos būklę. Fizinio suvaržymo priemonių taikymo metu turi būti periodiškai, bet ne rečiau kaip kas 1,5 valandos, vertinamas jų būtinumas. Nustačius, kad nebėra numatytų fizinio suvaržymo priemonių taikymo pagrindų, jų taikymas nutraukiamas. Į paciento (-ės) medicinos dokumentus įrašoma apie jo (jos) psichikos būklę, iš kurios nuspręsta, kad yra numatytas pagrindas taikyti fizinio suvaržymo priemones, taip pat taikomas fizinio suvaržymo priemonės ir jų taikymo trukmę. Fizinio suvaržymo priemonės taikomos sveikatos apsaugos ministro nustatyta tvarka (PSPĮ 9 str. 4 d.).

9.2.2. Pagal Būtiniosios medicinos pagalbos teikimo tvarkos ir masto aprašo, patvirtinto sveikatos apsaugos ministro 2004 m. balandžio 8 d. įsakymu Nr. V–208 „Dėl Būtiniosios medicinos pagalbos teikimo tvarkos ir masto aprašo patvirtinimo“, 3¹ punktą, socialinės globos įstaigose, turinčiose asmens sveikatos priežiūros veiklos licenciją, suteikiančią teisę teikti ambulatorines psichikos sveikatos priežiūros paslaugas ir (arba) slaugos paslaugas, skubioji medicinos pagalba suaugusiems asmenims teikiama dėl, be kita ko, psichikos ir elgesio sutrikimų, tokių kaip: agresija arba smurtas, keliantys grėsmę pačiam (-iai) pacientui (-ei) ir aplinkiniams; intensyvus psichomotorinis sujaudinimas, kai reikalingas fizinis asmens laisvės suvaržymas dėl grėsmės sau ar aplinkiniams; mėginimo nusižudyti ar tokio poelgio grėsmė; ūmi psichozė; sunki psichologinė trauma, sukelianti elgesio sutrikimus; sunki depresija; ryškus psichomotorinis sujaudinimas. Skubioji medicinos pagalba gali būti teikiama gydytojo psichiatro ir (arba) psichikos sveikatos slaugytojo. Psichikos sveikatos slaugytojas, teikdamas šią skubiąją pagalbą, gali naudoti tik pagalbos ne vaistais priemones (pvz., nuraminimas žodžiu, individualios elgesio korekcijos strategijos, aplinkos dirgiklių pašalinimas, aplinkos pritaikymas, fizinio suvaržymo priemonių taikymas PSPĮ nustatytais atvejais ir tvarka).

9.2.3. Pagal Lietuvos medicinos normą MN 22:2020, patvirtintą sveikatos apsaugos ministro 2014 m. birželio 17 d. įsakymu Nr. V–714 „Dėl Lietuvos medicinos normos MN 22:2020 „Psichikos

sveikatos slaugytojas“ patvirtinimo“, psichikos sveikatos slaugytojai, be žinių, gebėjimų ir įgūdžių, kuriuos turi būti įgijęs bendrosios praktikos slaugytojo profesinę kvalifikaciją turintis specialistas, teisės aktų nustatyta tvarka įgijęs psichikos sveikatos slaugos specializaciją, be kita ko, papildomai turi žinoti psichotropinių vaistų grupes, jų veikimo mechanizmus, farmakologines sąveikas, skyrimo indikacijas, kontraindikacijas bei atsargumo priemones; turi išmanyti psichikos sveikatos slaugos proceso ypatumus esant ūminiams psichikos sutrikimams, ūmioms psichozėms. Taip pat pagal kompetenciją atpažinti ūminės psichozės būsenos pacientą ir įtarti tikėtiną grėsmę paties (-čios) paciento (-ės) ar aplinkinių žmonių sveikatai, gyvybei ar turtui bei atpažinti agresyvų (-ę), sujaudintą, potencialiai pavojingą psichikos sutrikimų turintį (-čią) pacientą (-ę) ir numatyti elgesio su tokiu (-ia) pacientu (-e) taktiką (12.1.8, 12.2.2.1, 12.3.8 ir 12.3.9 p.).

9.2.4. Pagal Aprašo 4 priedo 9.4 papunktį, esant poreikiui, asmeniui, be kita ko, turi būti padedama kontroliuoti elgesį stresinėse situacijose, patiriant ar išgyvenant krizes, netektis, tarpininkaujama, kad būtų išspręsti konfliktai ar sumažinti emociniai išgyvenimai, siūlant specialistų pagalbą, pagalbos sau grupes, susitikimus su artimaisiais.

Pagal Aprašo 4 priedo 12.10 papunktį, be kita ko, asmeniui turi būti užtikrinta, kad tais atvejais, kai jo (jos) veiksmai kelia pavojų jam pačiam ir kitiems, asmens saugumo interesais naudojamos priemonės nepažeidžia jo teisių ir jo teisėtų interesų.

Aprašo 4 priedo 20.3 papunktyje numatyta, jog personalas turi turėti konfliktinių situacijų valdymo žinių ir žinoti, kad įstaigoje asmenų priverstinio izoliavimo procedūros, intensyvaus stebėjimo kambarių įrengimas, gydytojų nepaskirtų medikamentų siūlymas gyventojams (-oms) ir kitos priverstinės priemonės asmeniui negali būti taikomos, o pagal Aprašo 4 priedo 20.5 papunktį, personalo ir asmens santykiai grindžiami abipusės pagarbos, tarpusavio supratimo ir susitarimo principais. Personalas profesionaliais veiksmais turi sugebėti užtikrinti asmens saugumą bei orumo išsaugojimą tais atvejais, kai asmens veiksmai kelia pavojų jam pačiam ir kitiems, šalia esantiems. Aprašo 4 priedo 6.6 papunktyje nurodyta, jog socialinės globos namuose turi būti užtikrinta apsauga nuo smurto, išnaudojimo, diskriminacijos, prievartos, įžeidinėjimų dėl savo rasės, religijos, negalios, socialinės padėties, pilietybės, sveikatos būklės, asmeninių savybių ir kita. Taip pat siekiant užtikrinti asmens saugumą, visi nelaimingi įvykiai, susiję su asmens sveikatos būklės pasikeitimais ar asmens teisių pažeidimais, turi būti registruojami, analizuojamos juos sukėlusios priežastys bei priimami sprendimai, kaip jų išvengti ateityje.

9.2.5. SPPD 2021 m. sausio 11 d. Smurto prieš vaikus ir suaugusius asmenis, turinčius negalią prevencijos rekomendacijų socialinės globos įstaigoms 7 punkte nurodyta, jog socialinės globos įstaiga turi užtikrinti saugią, palaikančią aplinką asmenims su negalia, kuriems teikia paslaugas, ir imtis visų būtinų veiksmų ir priemonių, kurios užkirstų kelią bet kokios formos smurto grėsmei atsirasti. Šių rekomendacijų 7.3 papunktyje numatyta, jog socialinės globos įstaigoje turi būti nustatyta aiški pranešimo apie smurto atvejus ir reagavimo į smurtą tvarka, patvirtinta įstaigos vadovo įsakymu. Tvarka turi apimti konkrečias prevencines, intervencines ir postvencines priemones.

Smurto prieš vaikus ir suaugusius asmenis, turinčius negalią prevencijos rekomendacijų socialinės globos įstaigoms 19 punkte numatyta, jog įstaigos paslaugų gavėjai (-os) turi būti informuoti apie tai, kaip ir kam gali pranešti apie galimus smurto atvejus, taip pat, be kita ko, jiems turi būti paaiškinta, kaip bus užtikrintas jų saugumas pranešus apie tokius atvejus, ypač tada, kai galimai smurtaujantis ir (ar) smurtavęs asmuo yra paslaugas teikiantis darbuotojas (-a). Informacija, kam ir kaip galima pranešti apie galimus smurto atvejus, turi būti pateikta tokia forma, kad įstaigos paslaugų gavėjams (-oms) ji būtų prieinama bet kuriuo metu.

Smurto prieš vaikus ir suaugusius asmenis, turinčius negalią prevencijos rekomendacijų socialinės globos įstaigoms 35 punkte nurodyta, jog gyventojams (-oms) turi būti užtikrinama, be kita ko, galimybė pranešti apie galimo smurto atvejus anonimiškai ir saugiai.

9.3. Patikrinimo metu nustatytos aplinkybės

9.3.1. Dėl fizinio suvaržymo priemonių taikymo gyventojams

9.3.1.1. Šios ataskaitos 1 punkte minėta, jog Globos namai turi teisę teikti antrines ambulatorines sveikatos priežiūros medicinos – vidaus ligų, psichiatrijos slaugos, bendrosios praktikos slaugos – paslaugas, todėl fizinio suvaržymo priemonės gali naudoti tik teikdami asmeniui būtinąją pagalbą, įskaitant, kai dėl ūmių klinikinių būsenų, nustatytų sveikatos apsaugos ministro įsakymu, gresia pavojus paciento (-ės) ir (ar) aplinkinių gyvybei arba tokios pagalbos nesuteikimas laiku sukelia sunkių komplikacijų grėsmę pacientams (-ėms).

9.3.1.2. Patikrinimo metu Globos namuose neaptikta izoliacinių kambarių ar mechaninių fizinio suvaržymo priemonių.

9.3.1.3. Globos namų administracija, Globos namų socialinio ir sveikatos priežiūros skyrių darbuotojai (-os) informavo, jog mechaninių fiksacijos, cheminių ar izoliavimo suvaržymo priemonių taikymo ribinėse situacijose esantiems ar agresyviems gyventojams (-oms) tvarka Globos namuose nėra patvirtinta ir minėtos priemonės nėra taikomos, tačiau Globos namų direktoriaus 2020 m. rugsėjo 11 d. įsakymu Nr. V-68 yra patvirtintas ir taikomas Jurdaičių socialinės globos namų fizinio suvaržymo priemonių taikymo psichikos ir elgesio sutrikimų turintiems pacientams tvarkos aprašas (toliau – Fizinio suvaržymo priemonių taikymo tvarka), kuriame nurodyta galimybė taikyti fizinį suvaržymą rankomis (žmogaus kūno jėga) kaip įmanoma trumpesnę laiką iki kol atvyks greitosios medicinos pagalbos specialistai. Fizinio suvaržymo priemonių taikymo tvarkos 6 ir 7 punktuose numatyta, jog sprendimą pradėti taikyti fizinio suvaržymo priemones priima Globos namų bendrosios praktikos slaugytojas, kuris, įvertinęs paciento (-ės) keliamą grėsmę, paciento (-ės) sveikatos būklę, be kita ko, prireikus pasitelkia kitus (-as) įstaigos darbuotojus (-as), išklaususius (-ias) mokymus ar įstaigos vidaus instruktažą apie pacientų agresyvaus ir smurtinio elgesio profesionalų valdymą bei susipažinusius (-ias) su fizinio suvaržymo priemonių taikymo tvarka. Pastebėtina, kad minėtoje tvarkoje nėra nurodyta, kad, kaip numatyta Būtiniosios medicinos pagalbos teikimo tvarkos ir masto aprašo 3^l punkte, fizinio suvaržymo priemones PSPĮ nustatytais atvejais ir tvarka gali taikyti psichikos sveikatos slaugytojas. Remiantis Globos namų pateiktais duomenimis, bendrosios praktikos slaugytojų, įgijusių psichikos sveikatos slaugos specializaciją, įstaigoje nėra.

9.3.1.4. Nors patikrinimo metu bendrosios praktikos slaugytojai (-os) ir socialinio skyriaus darbuotojai (-os) papasakojo apie Globos namuose taikomas suvaržymo priemones ir jų naudojimo tvarką, numatytą Fizinio suvaržymo priemonių taikymo tvarkoje, tačiau ne visi (-os) kalbinti (-os) bendrosios praktikos slaugytojai (-os), kurie (-ios) pagal Fizinio suvaržymo priemonių taikymo tvarką gali priimti sprendimą taikyti fizinio suvaržymo priemones, apie šią tvarką žinojo. Visgi, Globos namų direktorės einamųjų 2023 m. užduotyse numatyta organizuoti darbuotojams (-oms) praktinius mokymus deeskalacijos tema, siekiant juos išmokyti deeskalacijos technikų ir būdų, kaip mažinti fizinio suvaržymo taikymą įstaigoje, kaip transformuoti paslaugas, kad jos atlieptų žmogaus su negalia teisių principus.

Administracijos ir darbuotojų teigimu, su ribinėse situacijose esančiais bei agresyviai nusiteikusiais (-iomis) gyventojais (-omis) pirmiausiai bandoma kalbėtis, aiškintis agresyvumo

priežastis, siekiama nuraminti gyventoją. Tačiau nuraminimo žodžiu metodams nesant veiksmingiems ir esant pagrindui manyti, jog gyventojas (-a) kelia pavojų savo ir kitų gyventojų ar darbuotojų sveikatai ir (ar) gyvybei, įstaigos ar asmens materialiniam turtui, kviečiama greitoji medicinos pagalba, o jei yra pagrindo manyti, jog asmens veiksmai kelia grėsmę greitosios medicinos pagalbos darbuotojams, į pagalbą gali būti kviečiama policija.

Pagal Fizinio suvaržymo priemonių taikymo tvarkos 11 punktą, bendrosios praktikos slaugytojas greitosios medicinos pagalbos iškvietimą fiksuoja įrašų greitosios medicinos pagalbos iškvietimų registracijos žurnale. Išanalizuotame Globos namų greitosios medicinos pagalbos iškvietimų registracijos žurnale įrašai dėl gyventojų agresijos iškvietos greitosios medicinos pagalbos yra atlikti.

9.3.2. Dėl smurto prevencijos, intervencijos ir postvencijos užtikrinimo

9.3.2.1. Globos namų smurto ir priekabiavimo prevencijos politika, patvirtinta Globos namų direktoriaus 2022 m. spalio 19 d. įsakymu Nr.69/1 „Dėl Jurdaičių socialinės globos namų smurto ir priekabiavimo prevencijos politikos patvirtinimo“, apima smurto prevencijos ir reagavimo į smurtą priemones, kuriomis siekiama apsaugoti darbuotojus (-as) nuo smurto ir priekabiavimo bei padėti darbuotojams (-oms) aiškiai ir tiksliai suprasti galimas smurto ir priekabiavimo darbe apraiškas, atpažinti jų požymius bei žinoti teisinės gynybos būdus. Minėtame dokumente taip pat numatyta prieš smurtą ir priekabiavimą nukreipta strategija bei darbuotojų, patyrusių arba galimai patyrusių smurtą ir priekabiavimą darbe, veiksmų schema. Vizito metu kalbinti (-os) darbuotojai (-os) teigė, jog smurto ar priekabiavimo darbo aplinkoje nepatiria, nesutarimai išsiaiškinami tarpusavio komunikacijos būdu, tačiau veiksmų schema, patyrus smurtą ar priekabiavimą, darbuotojų teigimu, jiems (joms) yra žinoma. Darbuotojai (-os) taip pat žinojo, kur reikėtų kreiptis ir kaip efektyviai išspręsti susidariusią problemą dėl smurto ar priekabiavimo atvejų.

9.3.2.2. Jurdaičių socialinės globos namų etikos kodekso, patvirtinto Globos namų direktoriaus 2022 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. V-79, 6.6 papunktyje nurodyta darbuotojo pareiga nenaudoti psichologinio ir (ar) fizinio smurto kliento (-ės) atžvilgiu. Smurto prevencijos aprašo 8.1 papunktyje numatyta, jog Globos namuose formuojama kultūra, kuri skatintų supratimą, kad visi paslaugų gavėjai (-os), darbuotojai (-os) ir savanoriai (-ės) turi vienodas teises į apsaugą nuo bet kokios formos smurto ar kitokio išnaudojimo, nepriklausomai nuo jų tautybės, lyties, sveikatos, amžiaus, negalios, įsitikinimų ar kokių nors kitų aspektų, ir kad joks smurtas ir smurto minėjimas juoko forma, nėra priimtinas ir nebus toleruojamas.

Administracijos ir darbuotojų teigimu, smurto ar priekabiavimo atvejų tarp darbuotojų ir gyventojų nėra fiksuota, tačiau konfliktus, peraugusius į smurtą tarp gyventojų, administracija ir dalis įstaigos darbuotojų vertina skirtingai: administracija ir dalis kalbintų darbuotojų informavo, jog konfliktų ar smurto atvejų dažnai kyla tarp pačių gyventojų bei ypač kaimynų (-ių), kai gyventojas (-a), turintis (-i) intelekto negalią ar psichosocialinių sutrikimų, negeba iškomunikuoti noro pabūti ar gyventi vienam (-ai), ar kitaip išreikšti savo nepasitenkinimą dėl kaimyno (-ės) veiksmų ar žodžių. Vienas Globos namų darbuotojas akcentavo, jog konfliktai tarp gyventojų vyksta nuolat ir kartais nespėjama „gaudyti gyventojų rankų“, o administracija teigė, jog agresijos ar konfliktų metu gyventojai (-os) dėl kilusios frustracijos sudaužo televizorius ar kitais būdais suniokoja savo ir (arba) Globos namų turtą. Darbuotojų ir administracijos teigimu, konflikto, smurto ar priekabiavimo atveju administracija ir darbuotojai (-os) sprendžia konfliktuojančio gyventoją (-os) perkėlimą į kitą gyvenamąjį kambarį ar galimybę jį apgyvendinti vieną, jei gyventojas (-a) su tuo sutinka. Taip pat

nuolat stebima abiejų gyventojų psichologinė ir fizinė sveikatos būklė, suteikiama reikiama psichologinė, medicininė pagalba. Kita dalis kalbintų Globos namų darbuotojų teigė, jog konfliktai yra reti, smurto ar priekabiavimo atvejų tarp gyventojų nebūna.

Patikrinimo metu kalbinti (-os) gyventojai (-os) teigė, jog darbuotojai (-os) su jais elgiasi pagarbiai, nesmurtauja bei nepriekabiauja. Kaip pažymėta šios ataskaitos 8.3.6 papunktyje, Globos namų gyventojų taryba yra svarsčiusi klausimą dėl gyventojų ir darbuotojų bendravimo etikos bei rekomendavo, pastebėjus netinkamą elgesį, apie galimus smurto atvejus informuoti savo skyrių socialinius (-es) darbuotojus (-as) arba paskambinti nurodytais telefonais, kuriuos galima rasti skyrių informacinėse lentose.

Vis dėlto, viena kalbinta gyventoja prisipažino kartais patirianti gyvenamojo kambario kaimynės fizinį smurtą, bet teigė, jog niekur nesikreipia, nes nemato būtinumo. Iš išnagrinėtų Jurdaičių socialinės globos namų psichologo konsultavimo dalyvių sąrašų ir juose nurodytų apibendrinto konsultacijų turinio pastebimas besikreipusių gyventojų nerimas dėl kitų gyventojų poelgių, nesutarimai, konfliktai su kitais įstaigos gyventojais (-omis).

Remiantis Smurto prevencijos aprašo 15 punktu, kiekvienas Globos namuose nutikęs smurto atvejis užregistruojamas Reagavimo į smurtą registracijos žurnale. Išanalizuotame Reagavimo į smurtą registracijos žurnale nuo 2020 m. užregistruoti tik trys smurto atvejai (visi iš jų – tarp gyventojų).

Administracijos ir kalbintų darbuotojų teigimu, įvykus smurto atvejui tarp gyventojų jiems (-oms) užtikrinama Smurto prevencijos apraše nurodyta trumpalaikė ir ilgalaikė pagalba – socialinių ir sveikatos priežiūros darbuotojų pagalba bei teikiamos paslaugos. Siekiant užtikrinti gyventojų fizinę ir psichologinę gerovę, bandoma išsiaiškinti ir išspręsti konflikto ar smurto priežastis, stebima gyventojų būklė, nuotaika bei emocijos. Informacija apie patyrusiems smurtą ar smurtavusiems asmenims suteikiamą pagalbą ir jos poreikį yra pildoma individualiuose priemonių planuose (plačiau šios ataskaitos 8.3.4 papunktyje).

9.3.2.3. Remiantis Smurto prevencijos aprašo 8.2 ir 8.3 papunkčiais, socialiniai (-ės) darbuotojai (-os), bendrosios praktikos slaugytojai (-os) ir psichologai (-ės) turi organizuoti grupinius ir individualius užsiėmimus gyventojams (-oms), kurių metu jiems (joms) būtų ugdomi įgūdžiai, kurie leistų ateityje atpažinti smurtą ar kitus nepriimtinius veiksmus jų atžvilgiu, paprašyti pagalbos, apsisaugoti nuo smurto ar kitokio netinkamo elgesio. Įstaigos psichologas (-ė) taip pat turi vesti paskaitas gyventojams (-oms), kuriose būtų mokoma konstruktyvių konfliktų sprendimo būdų, taikant pozityvios disciplinos ir komunikacijos principus.

Kalbintų socialinių darbuotojų teigimu, nurodytų ugdomųjų užsiėmimų gyventojams (-oms) jie (jos) nerengia, tačiau organizuoja grupinius ar individualius užsiėmimus, kurių metu gyventojams (-oms) perduodama informacija apie galimybę pranešti apie smurto atvejus.

Kalbintų sveikatos priežiūros darbuotojų teigimu, mokomųjų užsiėmimų gyventojams (-oms) jie neorganizuoja, tačiau kalbasi su kitais darbuotojais (-omis) dėl tinkamų jų veiksmų konfliktų metu, kadangi negebėjimas tinkamai ir jautriai reaguoti į gyventojų (-s) agresiją gali iššaukti dar stipresnę priešišumą.

Globos namų psichologė teigė, jog gyventojams (-oms) vykdo prevencinius individualius ir grupinius užsiėmimus, kurių metu su gyventojais (-omis) kalba apie emocijų svarbą, jų tinkamą ir pagarbų išreiškimą, atsakomybę už veiksmus bei žodžius, nesutarimų sprendimą, kaip, pavyzdžiui: „Kaip suprasti savo problemas ir spręsti nesutarimus su draugais“, „Labas, pykčiuk, lįsk į kišenę“, „Atrišk neigiamų emocijų pintinę“, „Kas yra tolerancija“. Dalis kalbintų gyventojų teigė, jog

nepamena vykusių užsiėmimų, kurių metu būtų kalbama apie smurtą ar jo prevenciją, tačiau kita dalis tvirtino, jog tokie užsiėmimai vyksta.

9.3.2.4. Globos namų psichologės teigimu, skyrių darbuotojams (-oms) – socialiniams (-ėms) darbuotojams (-oms), jų padėjėjams (-oms), bendrosios praktikos slaugytojams (-oms), užimtumo specialistams (-ėms) – (po 11–15 asmenų) vidutiniškai 3 kartus per metus skaitomi pranešimai ir (ar) vedami susitikimai, taip pat ir smurto užkardymo bei valdymo temomis. Iš pateiktų 2022 m. ir 2023 m. pirmą pusmetį psichologės skaitytų pranešimų ir (ar) vestų susitikimų protokolų pastebėta, jog buvo skaityti pranešimai tokiomis temomis, kaip „Kas yra empatija. Kuo ji svarbi mums“, „Poreikiai ir norai kaip motyvacijos šaltinis. Keitimo galia“, „Asmeninio požiūrio svarba valdant jautrias situacijas“. Vis dėlto, išnagrinėjus šių protokolų turinį pastebėta, jog minėti pranešimai ir (ar) susitikimai nėra tiesiogiai susiję su smurto prevencijos, intervencijos ir postvencijos temomis, o apima bendrinį darbuotojų empatijos ir tolerancijos ugdymą gyventojų atžvilgiu. Kalbinti (-os) darbuotojai (-os) patvirtino, jog psichologė darbuotojams (-oms) reguliariai skaito pranešimus ir (ar) veda susitikimus, bei, esant poreikiui, visuomet suteikia konsultacijas jiems rūpimais klausimais. Globos namų personalo pasitarimų, seminarų ir savišvietos grafike numatyta, jog 2023 m. psichologė įstaigos darbuotojams (-oms) ves metodinį susirinkimą apie smurtinę elgseną, jos priežastis ir pagalbos būdus. Įstaigos psichologės teigimu, ji taip pat konsultuoja personalą, kaip tikslingai padėti emocinius išgyvenimus patiriantiems (-čioms) gyventojams (-oms).

9.3.2.5. Paklausus Globos namų psichologės apie paskaitų, individualių ar grupinių užsiėmimų rengimą gyventojams (-oms) seksualinio smurto prevencijos temomis, ši atsakė, jog dažnai įstaigoje bendrauja su gyventojais (-omis), patyrusiais (-iomis) vaikystės traumų dėl seksualinio smurto, tačiau bendravimas šiomis temomis vyksta individualiai, o būtinybės rengti mokymus, užsiėmimus ar paskaitas didesnei grupei gyventojų dėl sutikimo seksualiniams veiksams svarbos ar lietimo ribų peržengimo nemato. Kalbinti (-os) gyventojai (-os) teigė, jog seksualinio smurto prevencijos temomis su jais (jomis) nesikalbama.

9.3.2.6. Globos namų psichologė, vadovaudamasi Smurto prevencijos aprašo 8.4 papunkčiu, įstaigos darbuotojams (-oms) yra parengusi ir juos supažindinusi su metodine medžiaga, skirta atpažinti pavojingą elgesį, smurto apraiškas ir kitas susijusias aplinkybes Globos namų aplinkoje ir gebėti į jas tinkamai reaguoti, numatyti ir taikyti smurtą užkardančias priemones. Su šia medžiaga darbuotojai (-os) buvo supažindinami (-os) skyrių susirinkimuose. Įstaigos darbuotojai (-os) patvirtino, jog yra susipažinę (-usios) ar matę (-čiusios) parengtą metodinę medžiagą, tačiau dalis jų prisipažino, jog metodinės medžiagos turinio nebepamena.

9.3.2.7. Smurto prevencijos aprašo 20.8 papunktyje numatyta, jog Globos namų administracija organizuoja darbuotojų dalyvavimą mokymuose ir kvalifikacijos kėlimo kursuose, susijusiuose su smurto prevencijos ir intervencijos sistemos išmanymu saugiai aplinkai kurti bei asmenų su negalia teisėms užtikrinti. Per pastaruosius dvejus metus Globos namų darbuotojai (-os) dalyvavo dvejuose mokymuose, kurių turinys buvo susijęs su smurto prevencija, įskaitant „Smurto prevencija, intervencija ir postvencija socialiniame darbe“, kuriuos organizavo Joniškio rajono savivaldybė, ir „Vadovavimo psichologinės įtampos mažinimas ir konfliktų valdymas“, taip pat dalyvavo mokymuose bendromis žmogaus teisių temomis (plačiau ataskaitos 4.3.11 papunktyje).

Jurdaičių socialinės globos namų Socialinio darbo padalinio nuostatuose numatytos socialinių darbuotojų ir jų pavaduotojų funkcijos, apimančios konfliktinių situacijų sprendimą, o Globos namų 2023 m. socialinio darbo veiklos plane yra numatytas uždavinys skatinti darbuotojų profesinių žinių,

gebėjimų ir įgūdžių tobulinimą sprendžiant konfliktus, valdant agresyvaus elgesio protrūkius, atpažįstant emocijas, įgyvendinant smurto prieš suaugusius asmenis su negalia prevenciją.

9.3.2.8. Remiantis Smurto prevencijos aprašo 12 punktu, socialiniai (-ės) darbuotojai (-os) turi informuoti gyventojus (-as) apie galimybę bet kada pranešti apie smurto atvejį prieš jį ar kitą asmenį, jiems (joms) suprantamu būdu paaiškinti, į ką gali kreiptis, ir nurodyti atsakingų asmenų kontaktus. Taip pat minėto tvarkos aprašo 5.2 papunktyje nurodyta, jog Globos namuose turi būti sudarytos sąlygos pranešti apie galimo smurto atvejį anonimiškai, o 10 punkte pažymima, jog gyventojas (-a) apie galimo smurto atvejį prieš jį (-ą) ar kitą asmenį gali pranešti žodžiu, raštu ar kita jam priimtina forma nustatytam įgaliotam asmeniui ar šalia esančiam (-čiai) darbuotojui (-ai), kuriuo (-ia) pasitiki.

Remiantis socialinių darbuotojų teigimu, gyventojai (-os) apie galimybę pranešti smurto ar priekabiavimo atvejus reguliariai informuojami (-os) skyrių susitikimų metu, taip pat pastebėjus konkretaus gyventoją (-os) elgesio ar nuotaikos pakitimus. Vizito metu ant Globos namų bendrosiose erdvėse esančių informacinių lentų pastebėtos iškabos „Jei patiri smurtą – netylėk!“ su atsakingų už smurto prevenciją ir reagavimą į smurtą darbuotojų (įgaliotų asmenų) kontaktiniais telefono numeriais, kuriais galima susisiekti bet kuriuo paros metu. Paklausus atsakingų darbuotojų, ar Globos namuose yra alternatyvių būdų, kuriais būtų įmanoma pranešti apie patiriamą smurtą ar priekabiavimą anonimiškai, darbuotojos atsakė, jog yra galimybė paskambinus nurodytais telefono numeriais neprisistatyti. Darbuotojos taip pat informavo, jog yra galimybė apie galimai patirtą smurtą ar priekabiavimą pranešti socialiniam (-iai) darbuotojui (-ai), kuris (-i), užtikrindamas (-a) pranešusio asmens anonimiškumą, informaciją perduoda atsakingiems (-oms) darbuotojams (-oms). Taip pat apie gyventoją (-os) galimai patirtą smurtą ar priekabiavimą gali anonimiškai pranešti kitas patikėtas gyventojas.

Kalbinti (-os) gyventojai (-os) teigė, jog niekada nėra tekę pranešti apie galimai patirtą smurtą atsakingiems darbuotojams (-oms) ar darbuotojams (-oms), kuriais pasitiki.

9.4. Apibendrinant šios ataskaitos 9.3 papunktyje nurodytas aplinkybes, susijusias su, be kita kuo, tuo, kad:

- Globos namų direktoriaus patvirtinta Fizinio suvaržymo priemonių taikymo tvarka dėl joje nurodyto fizinio suvaržymo priemonės įgalioto taikyti subjekto neatitinka nacionalinių teisės aktų nuostatų,

- įstaigoje nėra bendrosios praktikos slaugytojų, įgijusių psichikos sveikatos slaugos specializaciją ir turinčių reikiamą kvalifikaciją nacionalinių teisės aktų nustatyta tvarka priimti sprendimą taikyti fizines suvaržymo priemones gyventojų atžvilgiu,

- ne visi (-os) Globos namų bendrosios praktikos slaugytojai (-os) žinojo apie įstaigoje galiojančią Fizinio suvaržymo priemonių taikymo tvarką,

konstatuotina, kad pastebėti trūkumai fizinio suvaržymo priemonių taikymo srityje gali lemti riziką pažeisti asmens teisę nebūti kankinamam ar patirti žiaurų, nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba nebūti taip baudžiamam.

9.5. Apibendrinant šios ataskaitos 9.3 papunktyje nurodytas aplinkybes, susijusias su, be kita kuo, tuo, kad:

- darbuotojai (-os) yra susipažinę (-usios) ir žino veiksmų schemą, numatytą vidiniuose teisės aktuose, dėl smurto ir priekabiavimo atvejų darbo metu,

- konfliktai ar agresijos atvejai, kurių metu yra gadinamas Globos namų ar gyventojų materialinis turtas, gyventojų gretose yra dažni, tačiau Reagavimo į smurtą registracijos žurnale yra fiksuoti tik 3 tokie atvejai,

- įstaigos darbuotojai (-os) aktyviai stebi ir domisi gyventojų psichologine ir fizine sveikatos būkle, stengiasi spręsti gyventojų konfliktus komunikacijos būdu, išsiaiškinti įvykusio konflikto ar smurto priežastis ir atitinkamai reaguoti į gyventojų poreikius,

- Globos namuose socialiniai (-ės) darbuotojai (-os) ir bendrosios praktikos slaugytojai (-os) gyventojams (-oms) neveda grupinių užsiėmimų smurto prevencijos temomis,

- sveikatos priežiūros darbuotojai (-os) kalbasi su kitų skyrių darbuotojais (-omis) dėl tinkamų jų veiksmų konfliktų metu,

- psichologė vykdo prevencinius individualius ir grupinius užsiėmimus gyventojams, kurių metu su gyventojais (-omis) kalbasi apie emocijų valdymą ir išreiškimą,

- nė vienas įstaigos psichologės pranešimas darbuotojams (-oms) nebuvo tiesiogiai skirtas smurto prevencijos, intervencijos ir postvencijos temoms aptarti,

- per pastaruosius dvejus metus Globos namų darbuotojai (-os) dalyvavo tik dvejuose mokymuose, kuriuose pagrindinis dėmesys buvo skirtas smurto prevencijai ir intervencijai,

- Globos namų psichologė darbuotojams (-oms) yra parengusi ir supažindinusi su smurto prevencijos ir intervencijos metodine medžiaga, tačiau dalis įstaigos darbuotojų nebepamena metodinės medžiagos turinio,

- Globos namų bendrosiose erdvėse lengvai suprantama kalba buvo pakabinti informaciniai lapeliai su atsakingų darbuotojų telefono numeriais, kuriais gyventojai (-os) ar darbuotojai (-os) gali skambinti ir pranešti apie smurto atvejį, taip pat, gyventojams (-oms) pageidaujant, yra užtikrinamas jų anonimiškumas pranešant apie smurto atvejį prieš juos ar kitus gyventojus (-as),

konstatuotina, kad pagalbos, paramos, paslaugų ar švietimo priemonės bei veiksmai, skirti apsaugoti gyventojus (-as) ir darbuotojus (-as) nuo bet kokios formos išnaudojimo, smurto, prievartos ar priekabiavimo bei užtikrinti veiksmingą smurto ar priekabiavimo intervenciją ir postvenciją, yra sąlyginai užtikrinami tinkamai, tačiau yra pastebėtini trūkumai, galintys lemti gyventojų teisės į saugią ir palaikančią aplinką pažeidimus.

10. Dėl dantų protezavimo paslaugų užtikrinimo gyventojams

2022 m. lapkričio 15 d., po pakartotinio apsilankymo Macikų socialinės globos namuose, Seimo kontrolierė Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai rekomendavo imtis veiksmingų priemonių, kad visose socialinės globos įstaigose, kurių savininko teises ir pareigas įgyvendina Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, asmenims, kuriems teikiama ilgalaikė socialinė globa, būtų profilaktiškai patikrinta dantų ir burnos ertmės būklė, siekiant išvengti situacijų, kai dantų neturinčių asmenų protezavimas nebebūtų galimas dėl negrįžtamų žandikaulio pakitimų ir pagal poreikį būtų užtikrintas gyventojų dantų protezavimo organizavimas.³⁸

Įgyvendindama šią rekomendaciją, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija įsipareigojo atitinkamai papildyti visų socialinės globos įstaigų (toliau – įstaigos), kurių savininko teises ir pareigas įgyvendina, 2023 m. veiklos planus bei 2023 m. įstaigų vadovų metines užduotis.³⁹

Globos namų veiklos plane prie priemonės „Gerinti teikiamų paslaugų kokybę“ numatyta papildyti įstaigos tvarkas dėl profilaktinio gyventojų sveikatos patikrinimo, įtraukiant gyventojų profilaktines dantų ir burnos ertmės patikras bei dantų protezavimo organizavimą ir sukurti algoritmą

³⁸ Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga, Pakartotinio vizito Macikų socialinės globos namuose ataskaita, 2022-11-15, Nr. 1/3D-2478.

³⁹ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Dėl pakartotinio vizito Macikų socialinės globos namuose ataskaitoje pateiktų rekomendacijų įgyvendinimo, 2022 12 15 Nr. (14.2Mr-32) SD-4987.

darbuotojams, užtikrinant pirmiau įvardytų tvarkų nuostatų tinkamą įgyvendinimą. Taip pat prie priemonės „Sudaryti sąlygas asmenims dalyvauti prevencinėse programose / priemonėse“ numatyta 125 asmenims profilaktiškai patikrinti dantų ir burnos ertmės būklę.

Globos namų direktorės einamųjų 2023 m. užduotyse taip pat numatytos Globos namų veiklos plane įvardintos priemonės, susijusios su profilaktiniu dantų ir burnos ertmės patikrinimu ir protezavimo paslaugomis (2.1.2 ir 2.1.1.3 papunkčiai). Vis dėlto, pastebėtina, jog Globos namų veiklos plano 2.1.2.1 papunktyje nurodyta, kad 90, t. y. ne 125, kaip numatyta Globos namų veiklos plane, gyventojų bus profilaktiškai patikrinta dantų ir burnos ertmės būklė. Globos namų veiklos plano 2.1.2.2 papunktyje numatyta, kad remiantis gydytojų–odontologų rekomendacijomis 30 Globos namų gyventojų (išreiškusių sutikimą) 2023 m. bus organizuojamas dantų protezavimas.

Peržiūrėjus Globos namų Sveikatos priežiūros padalinio darbo kalendorių, kuriame fiksuojami gyventojų išvežimai odontologo paslaugoms, buvo nustatyta, kad 2023 m. 36 gyventojams buvo organizuojami vizitai pas odontologą dėl dantų protezavimo paslaugų. Pagal vyriausiosios slaugytojos pateiktą informaciją, 14 asmenų vizito metu buvo atliekamas protezavimas, taip pat 20 asmenų dantų protezavimas buvo planuojamas artimiausiu metu.

Apibendrinant išdėstytas aplinkybes, Seimo kontrolierės rekomendacija dėl profilaktinio gyventojų dantų ir burnos ertmės būklės patikrinimo, siekiant išvengti situacijų, kai dantų neturinčių asmenų protezavimas nebebūtų galimas dėl negrįžtamų žandikaulio pakitimų, ir pagal poreikį gyventojų dantų protezavimo organizavimo yra įgyvendinama tinkamai.

III. IŠVADOS

11. Apibendrinusi patikrinimo metu nustatytas aplinkybes, susijusias su Globos namuose apgyvendintų asmenų žmogaus teisių padėtimi, įvardytas šios ataskaitos 2–10 dalyse, atsižvelgusi į aktualius tarptautinius standartus ir Lietuvos Respublikoje galiojančius teisės aktus,

Seimo kontrolierė daro šias išvadas:

1) nėra nustatytų netinkamo ir teisės aktus pažeidžiančio darbo organizavimo šioje įstaigoje požymių, kurie darytų neigiamą įtaką gyventojų gerovei ir galėtų lemti gyventojų žmogaus teisių pažeidimus;

2) aplinkos ir informacijos asmenims su negalia prieinamumas iš esmės yra užtikrinami tinkamai, tačiau yra pastebėtini trūkumai (pavyzdžiui, Globos namų Kultūros namų viduje nebuvo įrengta liftų ar vertikalių keltuvų, sporto salėje esančios persirengimo patalpos nebuvo prieinamos asmenims su judėjimo negalia, ne visa Globos namuose ant informacinių stendų pakabinta informacija buvo pateikta dideliu šriftu ir (ar) lengvai suprantama kalba, Globos namų gyventojams (-oms) aktualūs vidaus dokumentai nebuvo parengti suprantama kalba ir kitos šios ataskaitos 3.3 papunktyje įvardytos aplinkybės), **galintys lemti gyventojų aplinkos prieinamumo ir saugumo bei teisės į prieinamą informaciją pažeidimus, taip pat galimybės bet kuriuo paros metu greitai išsikviesti personalą, jeigu to reikalauja gyventojų (-os) sveikatos būklė, ribojimą;**

3) iš esmės Globos namų gyventojų privatumas yra užtikrinamas tinkamai, tačiau yra pastebėtini trūkumai (pavyzdžiui, gyventojams (-oms) trūksta informacijos apie Privatumo užtikrinimo taisyklės raštu jiems (joms) lengvai suprantama kalba, socialiniai (-ės) darbuotojai (-os) neturi specialių žinių apie tai, kaip su asmenimis su negalia kalbėtis apie lytinį ugdymą ir

reprodukcinę sveikatą ir kitos šios ataskaitos 4.3 papunktyje įvardytos aplinkybės), **galintys lemti gyventojų privatumo užtikrinimo pažeidimus;**

4) iš esmės gyventojų judėjimo laisvė Globos namų teritorijoje yra užtikrinama tinkamai, tačiau yra pastebėtini trūkumai (pavyzdžiui, Gyventojų vidaus tvarkos taisyklėse nėra numatyta aiškaus korpusų išorinių durų atrakinimo laiko, nėra nustatytos tvarkos ar faktų fiksavimo priemonių dėl gyventojų, turinčių sunkią judėjimo negalią ir esančių silpnos sveikatos būklės, palydėjimo ar išvežimo į lauką, taip sukeliant riziką gyventoją nepagrįstai izoliuoti, ir kitos šios ataskaitos 5.3 papunktyje įvardytos aplinkybės), **galintys lemti gyventojų judėjimo laisvės ribojimus ar pažeidimus;**

5) iš esmės gyventojų savarankiškumas gyventi globos namuose užtikrinamas tinkamai, tačiau trūksta veiklų, orientuotų į socialinių ir kitų savarankiškumo įgūdžių ugdymą (pavyzdžiui, išskyrus pavienius atvejus, pagrindiniame padalinyje nėra teikiamos paslaugos, nurodytos Aprašo 4 priedo 8.6 papunktyje, ne visos virtuvėlės buvo aprūpintos savarankiškam maisto gaminimui skirtomis priemonėmis ir kitos šios ataskaitos 6.3 papunktyje įvardytos aplinkybės), **taip ruošiant asmenis gyventi bendruomenėje. Globos namų veiklos dokumentuose trūksta strateginės orientacijos į globos įstaigų pertvarką ruošiant asmenis gyventi bendruomenėje** (pavyzdžiui, Globos namų 2023 m. socialinio darbo plane prie uždavinio skatinti įstaigos gyventojų savarankiškumą, nenumatyta veiklų, kurios būtų susijusios su gyventojų savarankiškumo skatinimu, rengimu gyventi bendruomenėje, nenumatyti šį uždavinį atitinkantys siektini rezultatai, rengimas gyventi bendruomenėje ir kitos šios ataskaitos 6.3 papunktyje įvardytos aplinkybės).

6) iš esmės daugumos Globos namų gyventojų užimtumas yra užtikrinamas tinkamai, tačiau yra pastebėtini trūkumai (pavyzdžiui, Globos namų infrastruktūra pritaikyta vykdyti įvairias užimtumo veiklas ir leisti laisvalaikį, tačiau ne visos užimtumui skirtos erdvės gyventojams (-oms) prieinamos darbo dienomis po 17 val. ir savaitgaliais, dauguma gyventojų įstaigos organizuojamose išvykose dalyvauja retai (vos 1–4 kartus per 18 mėnesių) arba visai nedalyvauja, o išvykose dalyvausiančių gyventojų sąrašų sudarymo tvarka neatitinka visų gyventojų poreikių ir kitos šios ataskaitos 7.3 papunktyje įvardytos aplinkybės), **galintys lemti gyventojų užimtumo užtikrinimo pažeidimus;**

7) psichologinių paslaugų prieinamumas Globos namuose nėra pakankamas (pavyzdžiui, Globos namuose įdarbinto psichologo ir medicinos psichologo bendras darbo laikas sudaro 0,75 etato ir neatitinka minimalaus Darbo laiko sąnaudų normatyvuose numatyto psichologo pareigybių skaičiaus, psichologo konsultacijų poreikis įstaigoje yra itin didelis ir kitos šios ataskaitos 8.3 papunktyje įvardytos aplinkybės).

8) pagalbos, paramos, paslaugų ar švietimo priemonės bei veiksmai, skirti apsaugoti Globos namų gyventojus ir darbuotojus nuo bet kokios formos išnaudojimo, smurto, prievartos ar priekabiavimo bei užtikrinti veiksmingą smurto ar priekabiavimo intervenciją ir postvenciją, yra sąlyginai užtikrinami tinkamai, tačiau yra pastebėtini trūkumai (pavyzdžiui, konfliktai ar agresijos atvejai, kurių metu yra gadinamas Globos namų ar gyventojų materialinis turtas, gyventojų gretose yra dažni, tačiau Reagavimo į smurtą registracijos žurnale yra fiksuoti tik 3 tokie atvejai ir kitos šios ataskaitos 9.3 papunktyje įvardytos aplinkybės) **galintys lemti gyventojų teisės į saugią ir palaikančią aplinką pažeidimus, o pastebėti trūkumai fizinio suvaržymo priemonių taikymo srityje** (pavyzdžiui, Globos namų direktoriaus patvirtinta Fizinio suvaržymo priemonių taikymo tvarka dėl joje nurodyto fizinio suvaržymo priemonės įgalioto taikyti subjekto neatitinka nacionalinių teisės aktų nuostatų, įstaigoje nėra bendrosios praktikos slaugytojų, įgijusių

psichikos sveikatos slaugos specializaciją ir turinčių reikiamą kvalifikaciją nacionalinių teisės aktų nustatyta tvarka priimti sprendimą taikyti fizines suvaržymo priemones gyventojų atžvilgiu ir kitos šios ataskaitos 9.3 papunktyje įvardytos aplinkybės) **gali lemti riziką pažeisti asmens teisę nebūti kankinamam ar patirti žiaurų, nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba nebūti taip baudžiamam.**

IV. REKOMENDACIJOS

12. Seimo kontrolierė, atsižvelgdama į patikrinimų metu nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasi Seimo kontrolierių įstatymo 19¹ straipsnio 4 dalies 7 punktu ir 19¹ straipsnio 6 dalimi, **Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijai** rekomenduoja:

12.1. imtis priemonių, jog Globos namams būtų suteiktas tinkamas finansavimas, skirtas užtikrinti Kultūros namų antrame aukšte esančių skaityklos ir bibliotekos, taip pat ir Sporto salės persirengimo kambarių prieinamumą asmenims su judėjimo negalia;

12.2. užtikrinti, kad socialinės globos įstaigų, kurių savininko teises ir pareigas įgyvendina Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, veiklos dokumentuose tikslai, uždaviniai, veiklos bei siektini rezultatai būtų orientuoti į globos įstaigų pertvarką ruošiant asmenis gyventi bendruomenėje;

12.3. įvertinus psichologinių paslaugų poreikį ir prieinamumą socialinės globos įstaigų, kurių savininko teises ir pareigas įgyvendina Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, gyventojams, spręsti psichologinių paslaugų trūkumo įstaigose klausimą.

13. Seimo kontrolierė, atsižvelgdama į patikrinimų metu nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasi Seimo kontrolierių įstatymo 19¹ straipsnio 4 dalies 7 punktu ir 19¹ straipsnio 6 dalimi, **Socialinių paslaugų priežiūros departamentui prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos** rekomenduoja suteikti metodinę pagalbą socialinės globos įstaigoms socialinių darbuotojų profesinės kompetencijos tobulinimo klausimais, susijusiais su klientų socialinių bylų elektroniniu pildymu, pasirašymu ir saugojimu.

14. Seimo kontrolierė, atsižvelgdama į patikrinimų metu nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasi Seimo kontrolierių įstatymo 19¹ straipsnio 4 dalies 7 punktu ir 19¹ straipsnio 6 dalimi, **Jurdaičių socialinės globos namams** rekomenduoja:

14.1. *Siekiant tinkamai užtikrinti Globos namų aplinkos ir informacijos pritaikymą asmenims su negalia bei naudojimąsi pagalbos kvietimo sistema:*

14.1.1. visų Globos namų skyrių laiptinėse esančių laiptų pakopų pirmuosius ir paskutiniuosius laiptus pažymėti vizualine įspėjamąja linija;

14.1.2. Globos namų skundų, prašymų ar pasiūlymų dėžutę bei rašymo atramą įrengti asmenims su fizine negalia pasiekiamame aukštyje ir užtikrinti, kad Globos namų gyventojai (-os) būtų reguliariai informuojami (-os) apie minėtą dėžutę ir galimybę teikti skundus, prašymus ar pasiūlymus.

14.1.3. imtis priemonių, kad Globos namų Specialiojo skyriaus maisto tiekimo erdvėje lengvai suprantama kalba ar paveikslėlių vaizdavimo būdu būtų pateiktas savaitės valgiaraštis;

14.1.4. imtis priemonių, kad visose Globos namų gyventojų naudojamose bendrose patalpose informacinėse lentose pakabinta informacija būtų pateikta dideliu šriftu ir lengvai suprantama kalba;

14.1.5. imtis priemonių, kad Globos namų gyventojams (-oms) aktualūs Globos namų vidaus dokumentai būtų suformuoti ir pateikiami dideliu šriftu bei lengvai suprantama kalba;

14.1.6. užtikrinti, kad PKS mygtukai būtų prieinami visų Globos namų skyrių gyvenamuosiuose kambariuose ir Intensyvios slaugos, II, III, IV ir specialiosios priežiūros skyrių higienos patalpose gyventojams (-oms) kritiniu atveju pasiekiamose vietose;

14.1.7. imtis priemonių, kad Intensyvios slaugos skyriuje naktinės pamainos metu budintis darbuotojas (-a) turėtų PKS nuotolinį aparatą.

14.2. *Siekiant tinkamai užtikrinti visų Globos namų gyventojų privatumą:*

14.2.1. parengti Privatumo užtikrinimo taisykles raštu gyventojams (-oms) lengvai suprantama kalba;

14.2.2. Globos namų darbuotojams (-oms) nuolat priminti Privatumo užtikrinimo taisyklių turinį ir užtikrinti, kad šių taisyklių būtų laikomasi, įskaitant tai, jog Globos namų darbuotojai (-os) į gyvenamuosius kambarius įeitų tik pasibeldę (-usios), taip pat kad pasibeldus prieš įeinant keletą akimirklų būtų palaukiama;

14.2.3. užtikrinti, kad Globos namų socialiniai (-ės) darbuotojai (-os) įgytų specializuotų žinių, kaip kalbėtis su asmenimis su negalia lytinio ugdymo ir reprodukcinės sveikatos temomis;

14.2.4. užtikrinti, kad, įgijus specializuotų žinių, kaip lytinio ugdymo ir reprodukcinės sveikatos temomis kalbėtis su asmenimis su negalia, Globos namų gyventojams (-oms) būtų vykdomas žmogaus teisėmis grįstas lytinis ugdymas;

14.2.5. užtikrinti, kad Globos namų gyventojams (-oms), pagal poreikį, būtų prieinamos kontraceptinės priemonės, tarp jų ir prezervatyvai.

14.3. *Siekiant tinkamai užtikrinti visų Globos namų gyventojų judėjimo laisvę:*

14.3.1. užtikrinti, jog Globos namų gyventojų vidaus tvarkos taisyklėse būtų numatytas aiškus korpusų durų atrakinimo laikas;

14.3.2. imtis priemonių, jog Globos namų darbuotojai (-os) dokumentuotų silpnos sveikatos būklės ar sunkią negalią turinčių gyventojų palydėjimo ar išvežimo į lauką atvejus ir atsižvelgdami (-os) į juos ir į gyventojų (-os) sveikatos būklę organizuotų minėtų gyventojų palydėjimą ar išvežimą į lauką kaip įmanoma dažniau.

14.4. *Siekiant tinkamai skatinti Globos namų gyventojų savarankiškumą:*

14.4.1. užtikrinti, kad nuolat būtų gilinamos visų tiesiogiai su gyventojais dirbančių darbuotojų žinios apie asmenų su negalia teises, tarp jų – teisę gyventi savarankiškai ir balsuoti;

14.4.2. užtikrinti, kad gyventojai (-os), atsižvelgus į jų savarankiškumo lygį ir galimybes, būtų šviečiami apie savo teises, tarp jų – teisę gyventi savarankiškai ir teisę balsuoti;

14.4.3. užtikrinti, kad visi (-os) norintys (-čios) ir teisę balsuoti turintys (-čios) Globos namų gyventojai (-os) galėtų įgyvendinti šią teisę, net jei jiems (joms) reikia artimo ar „savo asmens“ pagalbos;

14.4.4. užtikrinti, kad Dvaro skyriuje abi virtuvėlės būtų aprūpintos savarankiškam maisto gaminimui būtinais reikmenimis (indais, įrankiais, puodais, keptuvėmis, ir kt.);

14.4.5. konsultuojantis su gyventojais ir Gyventojų taryba apsvarstyti galimybę pakeisti Rūbų individualizavimo tvarką taip, kad būtų užtikrinamas gyventojų drabužių atskyrimas jų drabužius žymint gyventojams priimtinais, pagarbą jų orumui ir privatumui užtikrinančiais žymenimis;

14.4.6. imtis priemonių, kad, atsižvelgus į gyventojų savarankiškumo lygį ir galimybes, jie (jos) būtų mokomi naudotis viešuoju transportu;

14.4.7. užtikrinti darbuotojų švietimą klausimais, susijusiais su gyventojų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymu ir gyventojų motyvavimu gyventi savarankiškai;

14.4.8. imtis priemonių, kad organizuojamos veiklos būtų orientuotos į socialinių ir kitų savarankiškumo įgūdžių ugdymą, taip ruošiant asmenis gyventi bendruomenėje.

14.5. Siekiant tinkamai užtikrinti visų Globos namų gyventojų užimtumą:

14.5.1. imtis priemonių, kad darbo dienomis po 17 val. ir savaitgaliais gyventojams (-oms) būtų sudarytos galimybės užsiimti įvairesnėmis jų poreikius atitinkančiomis laisvalaikio praleidimo formomis, pavyzdžiui, nustatant pamaininį užimtumo specialistų (-čių) darbo laiko režimą, užtikrinant didesnę laisvalaikio praleidimo erdvių prieinamumą;

14.5.2. suderinus su Globos namų taryba ir Globos namų gyventojų taryba, svarstyti Globos namų bibliotekos (skaityklos) patalpos efektyvesnio panaudojimo įvairesnėmis laisvalaikio veiklomis galimybes ir didinti šios patalpos prieinamumą gyventojams (-oms);

14.5.3. užtikrinti, kad Specialiajame skyriuje esantiems (-čioms) gyventojams (-oms) būtų organizuojamas pakankamas individualus ir grupinis užimtumas, šie (šios) gyventojai (-os) būtų aktyviau motyvuojami (-os) užsiimti įvairesne juos (jas) dominančia veikla;

14.5.4. užtikrinti gyventojams (-oms) pakankamą skaičių veikiančių bendrojo naudojimo kompiuterių;

14.5.5. imtis priemonių, kad visiems (-oms) Globos namų gyventojams (-oms), atsižvelgiant į jų sveikatos būklę, būtų tinkamai pranešta apie planuojamas išvykas ir pasiūloma jose dalyvauti, taip pat sudaryti galimybes visiems (-oms) to pageidaujantiems (-čioms) Globos namų gyventojams (-oms) su įstaigos darbuotojų palyda planuojamose išvykose dalyvauti;

14.5.6. imtis priemonių, kad Globos namų gyventojams (-oms) būtų prieinamos kineziterapijos paslaugos;

14.5.7. sudaryti galimybes gyventojams (-oms) reguliariai mankštintis, grupines ir individualias mankštas organizuojant kiekvieną dieną.

14.6. Siekiant užtikrinti individualius poreikius atitinkančių psichologinių paslaugų prieinamumą visiems (-oms) Globos namų gyventojams (-oms), imtis priemonių, kad psichologinių poreikių vertinimo procese visuomet dalyvautų įstaigoje dirbantis arba kitas psichologas ir šiems asmenims psichologinės paslaugos pagal individualius poreikius būtų prieinamos nuolat (įstaigoje įdarbinant psichologą pagal darbo sutartį arba organizuojant psichologo paslaugas kitais būdais).

14.7. Siekiant užtikrinti tinkamą fizinio suvaržymo priemonių taikymą gyventojams (-oms) ir smurto prevenciją, intervenciją ir postvenciją:

14.7.1. imtis priemonių, jog Fizinio suvaržymo priemonių taikymo tvarkos aprašas atitiktų nacionalinių teisės aktų nuostatas ir reikalavimus;

14.7.2. užtikrinti, jog fizinės suvaržymo priemonės gyventojų atžvilgiu būtų taikomos vadovaujantis nacionalinių teisės aktų nustatyta tvarka;

14.7.3. organizuoti įstaigos bendrosios praktikos slaugytojų psichikos sveikatos slaugos specializacijos įgijimą teisės aktų nustatyta tvarka;

14.7.4. supažindinti ir reguliariai priminti Globos namų darbuotojams (-oms) Fizinio suvaržymo priemonių taikymo tvarką;

14.7.5. imtis priemonių, jog Globos namų gyventojams (-oms) jiems (joms) suprantamu būdu būtų primenama Smurto prevencijos apraše numatyta tvarka;

14.7.6. imtis priemonių, kad Globos namų socialiniai (-ės) darbuotojai (-os), bendrosios praktikos slaugytojai (-os) ir psichologai (-ės), suderinus su Globos namų gyventojų taryba, reguliariai organizuotų grupinius ir individualius užsiėmimus įstaigos gyventojams (-oms), kurių metu būtų ugdomi gyventojų gebėjimai atpažinti visų formų smurtą ar kitus nepriimtinius veiksmus jų atžvilgiu, paprašyti pagalbos ir apsaugoti nuo smurto ar kitokio netinkamo elgesio;

14.7.7. imtis priemonių, jog įstaigos darbuotojams (-oms) reguliariai būtų organizuojami mokymai, globos namų psichologės vedami pranešimai / susitikimai, tiesiogiai orientuoti į smurto prevenciją, intervenciją ir postvenciją;

14.7.8. imtis priemonių, jog įstaigos darbuotojams (-oms) būtų reguliariai primenama įstaigos psichologės parengta metodinė medžiaga dėl smurto prevencijos ir intervencijos.

15. Vadovaujantis Seimo kontrolierių įstatymo 19¹ straipsnio 6 dalimi, šios ataskaitos IV skyriuje įvardyti subjektai privalo išnagrinėti Seimo kontrolieriaus jiems skirtas rekomendacijas bei konsultuotis su Seimo kontrolieriais dėl rekomendacijų galimų įgyvendinimo priemonių. Informacija apie rekomendacijų išnagrinėjimą Seimo kontrolierių įstaigai pateikiama vadovaujantis Seimo kontrolierių įstatymo 20 straipsnio 3 dalimi nedelsiant priėmus sprendimus dėl priemonių, kurių bus imamasi, bet ne vėliau kaip per 30 dienų nuo rekomendacijų gavimo dienos.

Seimo kontrolierė,
Seimo kontrolierių įstaigos vadovė

Erika Leonaitė